

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΣΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ὁ προβληματισμός για τήν συμμετοχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (στό ἐξῆς Π.Σ.Ε.) εἶναι ἀπολύτως εὐλόγος. Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀπό τῆς συστάσεως τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἐντεῦθεν πολλές φορές ἐξέφρασαν τίς ἀνησυχίες τους για ποικίλες τάσεις καί ἐκδηλώσεις του. Τό 1997 ἀπεχώρησε ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας καί τό 1998 ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας. Στήν Διορθόδοξο Συνάντησι τῆς Θεσσαλονίκης τό 1998 διατυπώθηκε ἔντονα ἡ πιό πρόσφατη δυσαρέσκεια τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν για τόν τρόπο συμμετοχῆς τους στό Π.Σ.Ε., ὁπότε ἀπείλησαν μέ ἀποχώρησι οἱ Ἐκκλησίες τῆς Σερβίας καί τῆς Ρωσίας.

Ἔργο τῶν ὑπευθύνων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων εἶναι νά ἀναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, νά παρακολουθοῦν τήν ἐξέλιξι τους μέ αἴσθησι εὐθύνης καί νά ἀντιμετωπίζουν μέ συνέπεια τά προβλήματα πού δημιουργοῦνται ἀπό τήν συμμετοχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Π.Σ.Ε. καί σέ παρόμοιους σχηματισμούς. Ὁ πιστός Ὁρθόδοξος λαός ἔχει ὑποχρέωσι νά διατηρῆ γρηγοροῦσα ἐκκλησιαστική συνείδησι καί δογματική εὐαισθησία, ἰδίως οἱ Μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ἀπό τήν φύσι τῆς μοναχικῆς μας κλήσεως ἔχουμε αὐξημένη εὐαισθησία για τήν ἀκεραιότητα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως, ἐφ' ὅσον «ἔργον Μοναχοῦ τό μηδέ τό τυχόν ἀνέχεσθαι καινοτομεῖσθαι τό Εὐαγγέλιον». Ἡ καλή αὐτή ἀνησυχία σημαίνει τήν ἐπαγρύπνησι ἀπέναντι σέ κάθε νεωτεριστική γνώμη ἢ ἐνέργεια, πού δέν εἶναι σύμφωνη πρός τήν εὐσέβεια τῆς Ἐκκλησίας (Ἐφ. 4, 14). Αὐτή εἶναι ἡ λειτουργία τοῦ ὑγιοῦς ἐκκλησιαστικοῦ αἰσθητηρίου καί κριτηρίου, ὅπως τό βεβαιώνει ἡ μακραίων Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας καί τό τονίζει μέ πολλή ἔμφασι ἡ Πατριαρχική Ἐγκύκλιος τοῦ 1848. Ὁ λαός, τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, πράγματι «ἐθέλει τό θρήσκευμα αὐτοῦ αἰωνίως ἀμετάβλητον καί ὁμοειδές τῷ τῶν πατέρων αὐτοῦ», γι' αὐτό «παρ' ἡμῖν οὔτε Πατριάρχαι οὔτε σύνοδοι ἐδυνήθησάν ποτε εἰσαγαγεῖν νέα».

Σέ ένα χρόνο συμπληρώνεται ἑξηκονταετία ἀπό τήν ἴδρυσιν τοῦ Π.Σ.Ε. καί τό ἐρώτημα, ἄν ἡ συμμετοχή τῶν Ὁρθοδόξων σέ αὐτό γίνεται ἐπί ὀρθῶν ἐκκλησιολογικῶν βάσεων, περιμένει μία ἐκ νέου ἀπάντησι. Τό αἶτημα (ἡ εὐχή) γιά τήν ἐπανεύρωσι τῶν ἑτεροδόξων Χριστιανῶν μέ τήν Ἐκκλησία καί ἡ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας νά διακηρύττει τήν Πίστι της καί νά βοηθῇ τοὺς ἑτεροδόξους νά ἐπανεύρουν τήν χαμένη τους ταυτότητα, παραμένουν ἡ μία πλευρά τοῦ ζητήματος. Ἡ ἄλλη πλευρά εἶναι ἡ διαπίστωσις ὅτι ὁ συμφυρμός μέ τοὺς ἑτεροδόξους ἀλλοιώνει καί τήν ταυτότητα τῶν Ὁρθοδόξων. Πρέπει νά σταθοῦμε μέ πολλή περίσκεψιν μπροστά στό ἐνδεχόμενο νά ἀναπτυχθῇ μεταξύ ἡμῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἕνα φρόνημα διαφορετικό ἀπό ἐκεῖνο τῶν ἀοιδίμων πατέρων μας. Ἡ Ἐκκλησία δέν πρέπει νά ζημιωθῇ στήν Πίστι της.

I. Η ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, «ἐκκλησιάζει» τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς καθιστᾷ μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί ὡς ἐκ τούτου μετόχους τῆς θείας υἰοθεσίας καί κληρονόμους τῆς αἰωνίου ζωῆς. Προσεύχεται γιά τοὺς ἑτεροδόξους νά ἐπιστρέψουν στήν κοινωνία της, καί προσκαλεῖ τοὺς μακράν εὐρισκομένους ἀλλοθρήσκους νά γνωρίσουν τήν Ἀλήθειά της. Ὡς μοναδική ὁδὸ πρὸς πραγμάτωσιν «τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει τήν ἐνότητα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Πίστει καί Ἐκκλησίᾳ, τό ὅποιο σημαίνει ἐνότητα ἐν τῇ Ἀληθείᾳ. Ἡ Ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας εἶναι ὁ Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὅπως τόν προεῖδαν οἱ Προφῆται, ὅπως τόν ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι, ὅπως τόν ἐδογματίσαν οἱ Πατέρες, ὅπως τόν παρέλαβε ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διακηρύσσει αὐτὴν τήν ἐνότητα καί στήν σημερινή ἐποχὴ τῶν οἰκουμενισμῶν καί τῶν παγκοσμιοποιήσεων, ἀντιδιαστέλλοντάς την ἀπὸ θρησκευτικές, πολιτικές, κοινωνικές καί οικονομικές ἐνοποιήσεις ἐγκοσμιοκρατικοῦ χαρακτήρος. Ἡ ἐμπειρία της ἀπὸ τήν Ἐξωτερικὴν Ἱεραποστολήν καί τήν ποιμαντικήν της εἶναι ἡ καλλίτερη ἀπόδειξις ὅτι δέν θά παύσῃ νά ἔχη πάντοτε τοὺς κατηγουμένους της, ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς μὴ χριστιανικούς λαούς ἀλλὰ καί ἀπὸ τοὺς ἑτεροδόξους Χριστιανούς, αὐτοὺς πού ἀντιλήφθηκαν ὅτι τό πλήρωμα τῆς χριστιανικῆς τους ταυτότητος δέν βρῖσκεται στίς χριστιανικές τους κοινότητες.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ ὅτι ἐνίοτε ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ἀκόμη καί ἐκκλησιαστικὲς σύνοδοι, ἐπεδίωξαν ἔνωσιν τῶν δισταμένων Χριστιανῶν μέ τήν Ἐκκλησίαν χωρὶς τήν ἀληθῆ καί θεοδώρητη

ένότητα στην Πίστι. Τό *Ένωτικόν* επί αυτοκράτορος Ζήνωνος, ή *Έκθεσις* επί Ηρακλείου και οι αποφάσεις της Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα έσφαλμένων ένωτικῶν προτάσεων. Ο χρόνος απέδειξε άσταθεῖς και επίζημιες τίς ένώσεις που στηρίχθηκαν σέ αυτές τίς βάσεις.

Διαλόγους και ένωτικές προσπάθειες επί όρθῶν βάσεων και ύπό Όρθόδοξες προϋποθέσεις έχουν πραγματοποιήσει ιερώτατοι άνδρες και άγιοι Πατέρες της Έκκλησίας μέ άγαθά άποτελέσματα ή τουλάχιστον χωρίς επίζημιες έπιπτώσεις στην ένότητα της Έκκλησίας. Είναι χαρακτηριστικά τά δύο παραδείγματα που ακολουθοῦν. Πρῶτον, ή έπιστροφή ομάδων εκ τῶν Όμοιουσιανῶν στην κοινωνία της Καθολικής Έκκλησίας επί τη βάσει τῶν άδιασαλεύτων αρχῶν που έθεσε ο Μέγας Βασίλειος: τήν άποδοχή της Πίστεως της Νικαίας («μηδεμίαν τῶν εκεί λέξεων άθετεῖν») και «τό μή δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τό Πνεῦμα τό Άγιον, μηδέ κοινωνικούς αὐτῶν εἶναι τούς λέγοντας» (Έπιστολές 113, 114) ή ένωσίς τους μέ τήν Έκκλησία στηρίχθηκε στην άπόλυτη συμφωνία στην Πίστι της Νικαίας και στην διακοπή της εκκλησιαστικῆς κοινωνίας μέ όσους δέν τήν άποδέχονταν. Δεύτερον, ή πρωτοβουλία του Μεγάλου Φωτίου έπιστροφή ώρισμένων Άρμενίων στην κοινωνία της Έκκλησίας επί τη βάσει της Πίστεως της Χαλκηδόνας και ύπό τήν προϋπόθεσι ότι οι έπιστρέφοντες θά άποκηρύξουν τούς μέχρι τότε αίρετικούς διδασκάλους των: «Καί γάρ οι τήν Άρμενίαν οικοῦντες ... τήν μακράν εκείνην πλάνην άποθέσθαι ένεδυναμώθησαν και λατρεύει σήμερα καθαρώς και όρθοδόξως ή τῶν Άρμενίων λήξις τήν τῶν Χριστιανῶν λατρείαν, Εὔτυχη τε και Σεβήρον και Διόσκορον... και πᾶσαν αὐτῶν τήν πολύσπορον διασποράν, ως ή Καθολική Έκκλησία, μυσταττομένη, και δεσμοῖς αλύτοις του αναθέματος υποβάλλουσα».

Η εκκλησιαστική ιστορία έχει καταγράψει και πολλές άλλες ένωτικές πρωτοβουλίες. Τά προβλήματα και οι συνθήκες, μέσα στις όποιες αὐτά άνέκυπταν, ήσαν κάθε φορά διαφορετικά, αλλά οι προϋποθέσεις που έθεταν οι Πατέρες για τήν ένωσι ήσαν άμεταθέτως πάντοτε οι ίδιες. Οι έτερόδοξοι που έπιθυμοῦν τήν ένωσι μέ τήν Καθολική Έκκλησία πρέπει νά έλθουν σέ πλήρη ένότητα Πίστεως μαζί της και νά διακόψουν τήν κοινωνία μέ τούς πρωτεργάτες της αίρέσεως και μέ όσους συνεχίζουν νά τούς ακολουθοῦν. Ο Μέγας Βασίλειος δέν συμφωνοῦσε μέ ένώσεις, στο πλαίσιο τῶν όποιων θά υπήρχε ποικιλία στο φρόνημα, όπως συνήθως λέγεται σήμερα στους διαχριστιανικούς διαλόγους: «unity in diversity». Έγραφε ο άγιος Πατήρ: «Κάν μέν πείσωμεν, κοινῶς αὐτοῖς ένωθῆναι,

ἐάν δέ ἀποτύχωμεν, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις. Τόν δέ ἐπαμφοτερισμόν τοῦτον ἐξορίσαι τοῦ ἥθους ... ἦν γάρ, φησί, τῶν πιστευσάντων καρδία καί ψυχή μία» (Ἐπιστολή 128). Ἐάν δηλαδή δέν ἐπιτευχθῆ ἔνωσις μέ ἐνότητα στήν Πίστι, εἶναι προτιμώτερο νά περιορισθοῦμε οἱ ὁμόδοξοι στήν μεταξύ μας κοινωνία. Κατά τόν Μέγα Βασίλειο ἡ ἔνωσις δέν εἶναι αὐτοσκοπός, οὔτε ἡ ποικιλομορφία σέ θέματα Πίστεως ἐκφράζει εὐαγγελικό ἦθος. Ἐκεῖνος πού πραγματικά πρέπει νά ἀποβληθῆ εἶναι ὁ «ἐπαμφοτερισμός τοῦ ἥθους», μία κατάστασις πού δυστυχῶς κατά προτεσταντική ἐπίδρασι ἀποκτᾶ χαρακτηριστῆρα φρονήματος μεταξύ Ὁρθόδοξων θεολόγων, οἱ ὁποῖοι δέν θέλουν νά κατηγορηθῶνται ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γιά «ἀπομόνωσι» (self-isolation).

II. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.

Μία ἱστορική ἀναδρομή στίς ἐνωτικές πρωτοβουλίες μέ τόν προτεσταντικό κόσμο κατά τό ἀπώτερο καί τό πρόσφατο παρελθόν βοηθεῖ στό νά ἀξιολογηθῆ σωστά ἡ σημερινή σχέσις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μέ τό Π.Σ.Ε.

Ὁ νεοπαγῆς Προτεσταντισμός τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀμυνόμενος ἔναντι τῆς παπικῆς ἀντιμεταρρυθμίσεως, εἶχε κατ' ἀρχάς φιλικές –ἀλλά ὄχι ἀθῶες οὔτε ἀνιδιοτελεῖς οὔτε ἀνώδυνες– σχέσεις μέ τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία (Φίλιππος Μελάγχθων καί Πατριάρχης Ἰωάσαφ Β', Βιττεμβέργιοι θεολόγοι καί Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β', Καλβινισταί θεολόγοι τῆς Γενεύης καί Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις, Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καί οἱ τρεῖς πτέρυγες τῆς Διαμαρτυρήσεως)¹. Τόν 18ο καί 19ο αἰῶνα ὁμως οἱ προτεσταντικές Ὁμολογίες ἀνεπίτρεπτες προσηλυτιστικές ἐνέργειες κατά τῶν ἐμπεριστάτων Ὁρθόδοξων. Ἐν τούτοις Ὁρθόδοξοι Πατριάρχαι καλλιέργησαν πνεῦμα ἐνωτικό μέ κοινότητες τῶν Διαμαρτυρομένων, ὡσάκις αὐτές διετύπωναν τήν πρόθεσί τους γιά ἔνωσι (Ἄγγλοι Ἄνωμοτοι - Κων/λεως Ἱερεμίας Γ', Ἀλεξανδρείας Σαμουήλ, Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος Γ', Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος)². Κατά τήν διάρκεια τριῶν αἰῶνων ἐγράφησαν ἀξιόλογα ὁμολογιακά καί ἀντιρρητικά κείμενα. Στόχος τῶν ἀοιδίμων Πατριαρχῶν καί ὄρος ἐνώσεως ἦταν ἡ ἐπάνοδος τῶν προτεσταντικῶν κοινοτήτων στήν Ὁρθόδοξο Πίστι καί τήν πλήρη ἐνότητα μέ τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία. Ἡ τακτική τους ἀπαρεγκλίτως ἦταν νά διακόπτουν τίς ἐνωτικές ἐπαφές, ἐφ' ὅσον διεπίστωναν ἀπροθυμία τῶν Διαμαρτυρομένων νά ἀποδεχθοῦν τόν ὅρο αὐτό.

Μετά τά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ Ἀγγλικανικές ἐκκλησίες κατεδί-
κασαν *τυπικά* τόν προτεσταντικό προσηλυτισμό καί ἀνεπίτρεπτες φιλό-

φρονες σχέσεις ύψηλου επιπέδου μέ τό Οικουμενικό Πατριαρχείο καί τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος³, καθώς καί “ποιμαντικό” ἐνδιαφέρον γιά τίς παροικίες τῶν Ὁρθοδόξων στίς ἀγγλικές ἀποικίες⁴. Ταυτόχρονα ἡ μερίδα τῶν Παλαιοκαθολικῶν (1870) ἔδειξε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τήν Ὁρθοδοξία⁵. Ἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ συνθήκες γιά νά τεθῆ ἀφ’ ἐνός θέμα ἐκκλησιαστικῆς ἐπικοινωνίας τῶν Ὁρθοδόξων μέ τήν Διαμαρτυρομένη Δύσι, καί ἀφ’ ἑτέρου ζήτημα περὶ τά ἐκκλησιολογικά ὄρια αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας. Στό κλῆμα αὐτό ἐντάσσονται ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ’ (1902) καί οἱ ἔγγραφες ἐπιφυλάξεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στήν πρότασι τῆς Ἐγκυκλίου. Ἡ τραγωδία τοῦ Α’ Παγκοσμίου πολέμου ἔδωσε τό ἔναυσμα γιά τό ὄραμα τῆς παγχριστιανικῆς ἐνότητος. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀνταποκρίθηκαν μέ τό «Διάγγελμα» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1920) γιά τήν ἵδρυσι «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν». Πρέπει νά ὑποσημειωθῆ στό σημεῖο αὐτό ἡ διαφορά στήν ἐκκλησιολογία τῶν δύο ἐγκυκλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ’ ὀρίζει ὅτι ἡ Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία «μία ἐστὶ πράγματι ἐν ταυτότητι πίστεως καί ὁμοιότητι ἡθῶν καί ἐθίμων, συνωδά ταῖς ἀποφάσεις τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καί μία ὀφείλει εἶναι, ἀλλ’ οὐ πολλαί καί διαφέρουσαι πρὸς ἀλλήλας κατά τε τά δόγματα καί τούς θεμελιώδεις θεσμούς τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακυβερνήσεως»⁶. Τό «Διάγγελμα» τοῦ 1920 ἀντιθέτως προτρέπει τίς χριστιανικές ἐκκλησίες νά θεωροῦν ἀλλήλας ὄχι «ὡς ξένας καί ἀλλοτρίας, ἀλλά συγγενεῖς καί οἰκείας ἐν Χριστῷ καί “συγκληρονόμους καί συσώμους τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Χριστῷ”»⁷.

Βάσει τοῦ «Διαγγέλματος» Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες μετέσχον ἐπισήμως στίς προτεσταντικῆς ἐμπνεύσεως ὀργανώσεις «Πίστις καί Τάξις» (τῶν Ἀγγλικανικῶν ἐκκλησιῶν) καί «Ζωή καί Ἔργασία» (τῶν Λουθηρανικῶν ἐκκλησιῶν) κατά τήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου. Τό ρηξικέλευθο «Διάγγελμα» μέ τήν ἐκκλησιολογική του καινοτομία καί τίς δέκα καταστατικές του προτάσεις ἐχάραξε τήν μέχρι σήμερα κρατοῦσα γενικῶς γραμμή στίς σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μέ τίς ἑτερόδοξες. Πρέπει ὅμως νά σημειωθῆ ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι, πού μετεῖχαν στά Συνέδρια τῶν ἀνωτέρω ὀργανώσεων (Γενεύη 1920, Στοκχόλμη 1925, Λωζάννη 1927, Ἐδιμβούργο 1937), ἔδιναν ὁμολογουμένως ὀρθή μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς τῆς μόνης Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Στήν Λωζάννη π.χ. ἐδήλωσαν ὅτι «αἱ τεθεῖσαι βάσεις πρὸς διατύπωσιν κοινῶν προτάσεων καί ἐπισηφισιν αὐτῶν ὑπό

τοῦ Συνεδρίου ἀποκλίνουσιν ἐν πολλοῖς τῶν ἀρχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν ὁποῖαν ἀντιπροσωπεύομεν ἐντεῦθεν καὶ θεωροῦμεν ἔργον συνειδήσεως, ὅπως ἀπόσχωμεν τῆς ἐπιψηφίσεως τῶν γενομένων ἐκθέσεων». Καὶ ἐπίσης ὅτι «ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν ἔνωσιν περιοριζομένην εἰς ἐλάχιστα κοινὰ σημεῖα, διότι, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅπου ἐλλεῖπει ὀλοκληρία τῆς πίστεως, ἐκεῖ οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία ἐν τοῖς μυστηρίοις»⁸.

Τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.) ἰδρύθηκε τό 1948 γιά νὰ συνενώσῃ τίς αὐτοτελῶς μέχρι τότε ἐργαζόμενες προτεσταντικές ὀργανώσεις «Πίστις καὶ Τάξις» καὶ «Ζωή καὶ Ἔργασία» καὶ νὰ ἀποτελέσῃ μία πῖό δυναμική παρουσία στόν κόσμον. Προσκληθεῖσα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνταποκρίθηθε θετικῶς ὑπό τόν ὄρον ὅτι πρόκειται περὶ συνεργασίας ἐπὶ πρακτικῶν θεμάτων καὶ ὄχι συμμετοχῆς σέ δογματικές συζητήσεις τοῦ Τμήματος «Πίστις καὶ Τάξις» καὶ ὅτι οἱ ἐκπρόσωποί της δέν θά συμμετέχουν σέ συμπροσευχές καὶ ἄλλες λατρευτικές ἐκδηλώσεις πού ἀπαγορεύονται ἀπό τούς ἱεροῦς Κανόνας⁹.

Ἡ στάσις τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιπροσώπων στά πρῶτα Συνέδρια τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τῶν ἰδιαιτέρων τμημάτων του ἦταν ἀξιοθαύμαστα ὁμολογιακή. Στήν Λούνδη (πρώτη σύσκεψις τοῦ «Πίστις καὶ Τάξις» ἐντός τῶν πλαισίων τοῦ Π.Σ.Ε., 1952), ἐδήλωσαν: «... ἡ Ἱεραρχία τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιφυλάσσει δι' ἑαυτήν καὶ μόνην τό δικαίωμα νὰ ὀρίξῃ τί εἶναι σφαλερόν εἰς θρησκευτικά ζητήματα καὶ τί εἶναι σύμφωνον ἢ ἀσύμφωνον πρὸς τὴν πίστιν αὐτῆς... οὕτω συνέβαινε πάντοτε, διότι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γνωρίζει καὶ διακηρύττει, ὅτι τό περιεχόμενον τῆς πίστεώς της δέν εἶναι ἀνθρώπινος διδασκαλία καὶ ἀνθρώπινα ἐντάλματα, ἀλλά θεῖα τοιαῦτα, καὶ οὐδεὶς ἔχει τό δικαίωμα νὰ συγχέῃ αὐτά μέ ἀτομικάς γνώμας περὶ αὐτῶν. Αὕτη εἶναι ἡ ὅλη καὶ μόνη Ἐκκλησία, τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐντολοδόχος τῶν Ἀποστόλων»¹⁰.

Παρομοία δήλωσις ἔγινε στήν Γεν. Συνέλευσι τοῦ Π.Σ.Ε. στό Ἔβανστον (1954). Στήν Γεν. Συνέλευσι μάλιστα τοῦ Νέου Δελχί (1961) οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι ἐδήλωσαν τά ἑξῆς ἀξιομνημόνευτα: «... ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν εἶναι μία Ὁμολογία, μία ἐκ τῶν πολλῶν, μία μεταξὺ τῶν πολλῶν. Διὰ τούς Ὁρθοδόξους ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι

“ή” (καθαυτό) Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τήν αντίληψιν καί συνείδησιν, ὅτι ἡ ἐσωτερική της δομή καί ἡ διδασκαλία της συμπίπτουσι πρός τό ἀποστολικόν κήρυγμα καί τήν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ... ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται διά τῆς ὁδοῦ τῆς ἐλαττώσεως (ὑποβιβάσεως, *Reduction*) καί τοῦ ἀποχωρισμοῦ (*Separation*) ὅλαι αἱ ὑφιστάμεναι χριστιανικαί ὁμολογίαι. Ἐξ Ὁρθοδόξου ἐπόψεως δύναται ἡ παροῦσα οἰκουμενική προσπάθεια νά χαρακτηρισθῆ ὡς “οἰκουμενικότης ἐν χώρῳ”, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς συμφωνίαν μεταξύ τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, ὅπως αὗται ὑφίστανται ἐπί τοῦ παρόντος. Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἐξ Ὁρθοδόξου ἐπόψεως πλήρως ἀνεπαρκῆς καί ἀτελής...»¹¹.

Εἶναι ἄξιον ἐπισημάνσεως ὅτι, ἐνῶ ὅλες σχεδόν οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι εἶχαν ἐπιδείξει προθυμία γιά τήν συμμετοχή στά συνέδρια τῶν ὀργανώσεων «Πίστις καί Τάξις» καί «Ζωή καί Ἔργασία», ἔδειξαν ἐπιφυλακτικότητα γιά τήν συμμετοχή τους στό Π.Σ.Ε. Στό Ἄμστερνταμ (1948) ἐκπροσωπήθησαν μόνο τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί οἱ Ἐκκλησίαι τῆς Κύπρου καί τῆς Ἑλλάδος. Ἐν μέρει βεβαίως δικαιολογεῖ τήν ἐπιφυλακτικότητα ἡ κατάστασις, στήν ὁποία περιῆλθαν οἱ σλαβόφωνες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι μέ τήν ἐπικράτησι τοῦ Κομμουνισμοῦ στίς σλαβικές χώρες, καί ἡ ἀπόφασις τοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας, κατά τήν ὁποία «ἀπεκρούετο ἡ συμμετοχή εἰς τήν οἰκουμενικήν κίνησιν κατά τό παρόν στάδιον αὐτῆς»¹². Ἐν τούτοις δέν εἶναι ἄνευ λόγου ἡ παρατήρησις, ὅτι στά συνέδρια τῶν ἀνωτέρω ὀργανώσεων εἶχαν ἐπισημανθῆ ὑπό τῶν Ὁρθοδόξων βασικές καί μᾶλλον ἀνυπερβλήτες θεολογικές διαφορές πρός τίς προτεσταντικές θέσεις, μεταξύ τῶν ὁποίων: «α) περί ὄρατῆς καί ἀοράτου Ἐκκλησίας β) περί τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας γ) περί τοῦ τίς τῶν ὑφισταμένων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ γνησία δ) περί τοῦ ἱερατείου (ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος) ε) περί τῆς ἱεραῆς Παραδόσεως... στ) περί τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ὅτι ὡς τοιοῦτον εἶναι μόνον τό τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ *Filioque* ζ) περί τῶν μυστηρίων...»¹³. Τό ἀδύνατον τῆς ὑπερβάσεως τῶν διαφορῶν αὐτῶν καί ἐπομένως τό ἀλυσιτελές τῆς συμμετοχῆς στήν Οἰκουμενική κίνησι ἐπί τῷ τέλει τῆς ἐν τῇ πίστει ἐνώσεως, ὑπῆρξε ἐν τινι μέτρῳ ἡ αἰτία τῆς ἀποχῆς πολλῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπό τά πρῶτα συνέδρια τοῦ Π.Σ.Ε.

(Άμστερνταμ, Λούνδη). Άλλωστε τό πνεῦμα τοῦ «Διαγγέλματος» τοῦ 1920, καθώς καί ἡ προηγηθεῖσα καί ἡ ἀκολουθήσασα προωθημένη «ἐπικοινωνία» ὠρισμένων Ὁρθοδόξων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν μέ τίς ἀγγλικανικές ἐκκλησίες, εἶχαν δημιουργήσει ἀντιδράσεις στό πλήρωμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί γι' αὐτό ἀπό πλευρᾶς ἐπισκόπων καί θεολόγων τάσεις αὐτοκριτικῆς¹⁴.

Μετά τήν Συνέλευσι τοῦ Νέου Δελχί (1961) ἄρχισε νέα περίοδος σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων μέ τό Π.Σ.Ε., περίοδος ἀπομακρύνσεως καί πάλι ἀπό τήν Ὁρθόδοξο ἐκκλησιολογία. Ἐπαυσαν οἱ Ὁρθόδοξοι νά καταθέτουν ἰδιαίτερα δήλωσι. Ἐπεκράτησε ἡ πρότασις τοῦ καθηγητοῦ Νικ. Νησιώτη, ὅτι *«ἡ ἐνότητα πραγματώνεται μέ τίς ἐνέργειες τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ... Ὁλος ὁ κόσμος δυνάμει βρῖσκεται σέ τούτη τήν ἐνότητα»* σχισματικές ἐκκλησίες δέν ὑπάρχουν, ἀλλά μονάχα ἐκκλησίες σέ σχισματική κατάστασι μέσα στή μία ἀδιαίρετη Ἐκκλησία ... *Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά καλεῖ τίς ἄλλες νά ἐπιστρέψουν στήν ἀρχαία παράδοσι καί στούς ὀκτώ πρώτους αἰῶνες (μία συνεχῆς μνεία τῶν Δηλώσεων), ἀλλά μονάχα νά τίς ὀδηγεῖ μέ τή μαρτυρία καί τή διακονία ... Μία κλήσι γιά ἐπάνοδο στήν ἀρχαία παράδοσι μετατρέπει τήν Ὁρθοδοξία (πού εἶναι τό πλήρωμα τῆς καθολικότητας καί τῆς ἀποστολικότητας) σέ μία ὁμολογιακή ὁμάδα πού κρατάει γιά τόν ἑαυτό της τήν ἀλήθεια»*¹⁵. Αὐτή ἡ γνώμη, πού στίς λεπτομέρειές της εἶναι ἀκόμη πιό προκλητική γιά τό Ὁρθόδοξο αἰσθητήριο (περιελάμβανε πρότασι νά ἰδρυθοῦν οἰκουμενικά συμβούλια σέ ὅλες τίς κατά τόπους ἐκκλησίες μέ ἀρμοδιότητες ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου!), σήμαινε τήν παραίτησι τῶν Ὁρθοδόξων ἀπό τό θεμελιωδέστερο στοιχεῖο τῆς αὐτοσυνειδησίας τους, ὅτι αὐτοί μόνοι ἀπό ὅλους τούς Χριστιανούς ἀποτελοῦν τήν Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία.

Κατά τήν περίοδο ἀπό τήν ἔναρξι τῶν Πανορθοδόξων καί τῶν Προσυνοδικῶν Διασκέψεων (1961-1968 καί 1976-1986) καί ἐντεῦθεν τό σύνολο τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν συμμετέχει στό Π.Σ.Ε. Ἡ παράλληλη ὅμως ἀνάπτυξις διμερῶν διαλόγων μέ ἑτερόδοξες ἐκκλησίες καί κοινότητες καθιστᾶ τό ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Π.Σ.Ε. μέρος τοῦ ὅλου προβλήματος τῶν οἰκουμενικῶν σχέσεων. Τά ἀποτελέσματα τῶν διμερῶν διαλόγων φανερόνουν ἀφ' ἑνός τίς θεολογικές βάσεις τῆς ἐν γένει συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στήν Οἰκουμενική κίνησι, ἀφ' ἑτέρου ἐπηρεάζουν θετικά ἢ ἀρνητικά καί τόν

πολυμερή διάλογο. Τό Π.Σ.Ε. είναι ένα από τά πολλά ὄργανα πού ἐκφράζουν τό δαιδαλώδες πλέγμα τῶν οἰκουμενικῶν ἐπαφῶν.

Ἱστορικός βέβαια τῆς ἀνωτέρω περιόδου συμπεραίνει ὅτι οἱ διμερεῖς διάλογοι «ἐν μέσῳ παλινδρομήσεων, ἀπογοητεύσεων καί συμφωνιῶν προσεγγίζουν συνεχῶς τόν ἀπώτερόν των στόχον, τοῦτ' ἔστιν τήν ἔνωσιν πάντων ἐπί τῇ βάσει τῆς ἀποστολοπαραδότου πίστεως, ὡς ἐκφράζεται αὕτη ὑπό τοῦ παγίου της θεματοφύλακος, τῆς Ὁρθοδοξίας... χωρίς οὐδαμῶς νά γίνουν παραχωρήσεις εἰς τόν πειρασμόν τοῦ συγκρητισμοῦ καί μινιμαλισμοῦ»¹⁶. Ἐν τούτοις τά κατωτέρω στοιχεῖα εἶναι ἀρκούντως πειστικά περὶ τοῦ ἀντιθέτου. **Ἡ ἔνωσις πάντων ἐπί τῇ βάσει τῆς ἀποστολοπαραδότου Πίστεως καθίσταται στόχος ὄλο καί πῖό ἀπόμακρος.**

Πρῶτος ἀπό τούς διμερεῖς θεολογικούς διαλόγους ὠλοκληρώθηκε ὁ διάλογος Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων. Ὁ ἀνεπίσημος διάλογος (1964-1971) πραγματοποιήθηκε μέ τήν πρωτοβουλία, τήν ἐποπτεία καί τήν οἰκονομική ὑποστήριξι τοῦ Π.Σ.Ε. καί κατέληξε σέ συμφωνίες πού οὐσιαστικά ἐπαναβεβαιώθηκαν ἀπό τά συμπεράσματα (Κοινές Δηλώσεις καί Προτάσεις) τοῦ ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου (1985-1993). Στό Aarhus π.χ. τό 1964 συμφωνήθηκε ὅτι: «Ἀνεγνωρίσαμε μεταξύ μας τή μίαν ὀρθόδοξη πίστι τῆς Ἐκκλησίας. Δεκαπέντε αἰῶνες ἀπομονώσεως δέν μᾶς παραπλάνησαν ἔξω ἀπό τήν πίστι τῶν Πατέρων μας» καί τό 1990 μέ τήν Β' Κοινή Δήλωσι διακηρύχθηκε ὅτι: «ἀμφότεραι αἱ οἰκογένειαι διετήρησαν πάντοτε πιστῶς τήν αὐτήν ἀθθεντικήν Ὁρθόδοξον Χριστολογικήν πίστιν καί τήν ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, καίτοι ἐχρησιμοποίησαν χριστολογικούς ὄρους κατά διάφορον τρόπον». Μέ γνώμονα αὐτή τήν συμφωνία προτάθηκε νά ἀρθοῦν τά ἀναθέματα τῶν αἰρεσιάρχῶν Διοσκόρου καί Σεβήρου, καί μάλιστα τό Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας προχώρησε σέ μερική μυστηριακή διακοινωνία ἀπό τό 1991 μέ τούς Συροϊακωβίτας. Ὅμως οἱ συμφωνίες καί οἱ προτάσεις αὐτές βρίσκονται σέ πλήρη ἀντίθεσι πρός τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Δ', Ε', ΣΤ', Ζ' καί τήν διδασκαλία ἐγκρίτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Μνημονεύουμε ἀντιπροσωπευτικῶς μόνο τόν α' Κανόνα τῆς Πενθέκτης, κατά τόν ὁποῖον ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος «τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας περιβόλων ἐξήλασε ... Νεστόριον καί Διόσκορον, τόν μὲν τῆς διαιρέσεως, τόν δέ τῆς συγχύσεως ὑπερασπιστήν τε καί πρόμαχον, τούς

ἐκ διαμέτρου τῆς ἀσεβείας πρὸς ἓν ἐκπεπτωκότας ἀπωλείας καὶ ἀθεότητος βάραθρον».

Ὁ διμερῆς διάλογος μὲ τούς Ἀγγλικανούς, πού ἐπίσης ἀναπτύχθηκε διεξοδικῶς καί μὲ τούς καλλίτερους οἰωνούς, ἄφησε πίσω του βαθειά ἴχνη ἀσυμφωνίας. Τό τελευταῖο κοινῶς ἀποδεκτό κείμενο τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, τό ἐν Δουβλίῳ Συμφωνηθέν Κείμενον (1984), πέραν τῆς κραυγαλέας διαφοροποιήσεως στό ζήτημα τῆς χειροτονίας γυναικῶν σέ ἱερατικούς βαθμούς καί τῆς ἀμφισβητήσεως τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, τά ὅποια δέν ἔχουν ἐπισήμως συζητηθῆ, ἐπισημαίνει τήν διάστασι ἀπόψεων ὅσον ἀφορᾷ τίς ἔννοιες:

α) τῆς Μιάς Ἐκκλησίας: «Οἱ Ἀγγλικανοί θεωροῦν τὰς διαιρέσεις τῶν χριστιανῶν ὡς ὑφισταμένας ἐντός τῆς Ἐκκλησίας δέν πιστεύουν ὅτι μόνοι τῶν ἀποτελοῦν τήν μίαν ἀληθινήν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὅτι ἀνήκουν εἰς αὐτήν [comprehensiveness]. Οἱ Ὀρθόδοξοι, ἀπεναντίας, πιστεύουν ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ μία ἀληθινή Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὅποια, ὡς τό Σῶμα Του, δέν δύναται νά διαιρεθῆ»¹⁷.

β) τῆς «κοινωνίας» καί «διακοινωνίας»:

«Ἐπιτρέπεται διά τούς ἀγγλικανούς εὐχαριστιακή διακοινωνία μετά μελῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν εἰς εἰδικάς οἰκουμενικάς περιπτώσεις, εἰς περιπτώσεις ἀνάγκης ἢ ἀκόμη καί ἐπί τακτικῆς βάσεως»¹⁸, καί «ἡ ἔννοια τῆς “διακοινωνίας” (intercommunion) δέν ἔχει θέσιν εἰς τήν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν»¹⁹.

γ) τοῦ Filioque [ὡς δογματικῆς διδασκαλίας, ὄχι ὡς προσθήκης]:

«Οἱ ἀγγλικανοί ἀντιπρόσωποι θεωροῦν τό Filioque ὡς ἔγκυρον θεολογικήν διατύπωσιν, ἄν καί δέν τό δέχονται ὡς δόγμα. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι θεωροῦν τήν διδασκαλίαν τοῦ Filioque ὡς ἀπαράδεκτον»²⁰.

δ) τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων:

«Ἐνῶ οἱ ἀγγλικανοί ἀντιπρόσωποι προσέδωσαν μεγαλυτέραν ἔμφασιν εἰς τὰς πρώτας τέσσαρας Οἰκουμενικάς Συνόδους καί ὀλιγωτέραν εἰς τὰς πέμπτην, ἕκτην καί ἑβδόμη, ἐφαρμόζοντες εἰς τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις τήν ἀρχήν τῆς “τάξεως” ἢ τῆς “ἱεραρχίας ἀληθειῶν”, οἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι θεωροῦν τήν ἀρχήν ταύτην ὡς ἀντικειμένην πρὸς τήν ἐνότητα τῆς πίστεως ἐν γένει»²¹.

ε) τῆς πρεσβείας τῶν Ἁγίων:

«Αἱ πλεῖσται τῶν Ἀγγλικανικῶν Ἐκκλησιῶν δέν δέονται τῶν Ἁγίων, ἵνα πρεσβεύωσιν ὑπέρ αὐτῶν, αἱ δέ δεήσεις των ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων δέν εἶναι κοιναί εἰς ἀπάσας»²²· καί,

στ) τῆς διακρίσεως θείας οὐσίας καί θείων ἐνεργειῶν στόν Θεό:

«Ἡ κανονική Ὁρθόδοξος ὀρολογία περί οὐσίας καί ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καί περί θεώσεως δέν χρησιμοποιεῖται ἀπό τήν πλειονότητα τῶν ἀγγλικανῶν»²³.

Περὶ τό νά λεχθῆ ὅτι τό ζήτημα τῆς χειροτονίας γυναικῶν καί ὁμοφιλοφύλων διευρύνει ἀκόμη περισσότερο τό ὑφιστάμενο χάσμα.

Ἐνδεικτική ἐπίσης τοῦ προαναφερθέντος πνεύματος τῶν διμερῶν διαλόγων εἶναι καί ἡ πρόσφατος ἀναγνώρισις τοῦ Βαπτίσματος τῶν Λουθηρανῶν τῆς Γερμανίας (συμφωνία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέ τήν Εὐαγγελική Ἐκκλησία τῆς Γερμανίας, Φανάρι 22/9/2004), παρὰ τό εὐρύτατο δογματικό καί ἐκκλησιολογικό χάσμα. Λέγεται στό ἀνακοινωθέν: «Παρότι αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν δέν εὐρίσκονται εἰσέτι εἰς κοινωνίαν, θεωροῦμεν ἐκατέρωθεν τά μέλη ἡμῶν ὡς βεβαπτισμένα καί ἀπορρίπτομεν τόν ἐπαναβαπτισμόν. Οἱ συμμετέχοντες εἰς τόν Διάλογον χαιρετίζουν τάς προσπάθειάς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Γερμανία (Οἰκουμενικόν Συμβούλιον τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν) διά τήν προσπάθειαν ἐπιτεύξεως συμφωνίας ὡς πρός τήν ἐκατέρωθεν ἀναγνώρισιν τοῦ Βαπτίσματος»²⁴.

Τέλος, ὁ τόσο αἰσιόδοξος ἀπό πλευρᾶς δογματικῆς συμφωνίας διμερῆς διάλογος μέ τούς Παλαιοκαθολικούς συνάντησε σοβαρό ἐμπόδιο στήν ἐκκλησιολογική του πλευρά λόγω τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας τῶν Παλαιοκαθολικῶν μέ τούς Ἀγγλικανούς καί ὠρισμένους Λουθηρανούς²⁵.

Συνεκτιμώντας τήν ἀρνητική αὐτή πλευρά τῶν θεολογικῶν διαλόγων μέ τήν θετική προοπτική πού ἔχει πάντοτε ἡ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν ἐπιστροφή τῶν ἑτεροδόξων στήν ὀρθοδοξία της καί μέ τήν θετική ἐπίσης συμβολή πολλῶν Ὁρθοδόξων θεολόγων στούς διαλόγους, παρατηρεῖ κανεῖς ὅτι δέν ἀρκοῦν οἱ ἀγαθές τυχόν προθέσεις καί οἱ δηλώσεις τῶν Ὁρθοδόξων ὅτι πρέπει νά συμμετέχουν στήν οἰκουμενική κίνησι χωρίς «ὑπέρβασιν ἢ καταπάτησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀρίων “ἅ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν”»²⁶. Τά ἀνωτέρω στοιχεῖα δείχνουν ὑπερβάσεις τῶν ὀρίων· ὅπως ἐπίσης οἱ συμπροσευχές καί ἡ συμμετοχή σέ λειτουργικές ἐκδηλώσεις μαζί μέ ἑτεροδόξους σημαίνουν ἀθετήσεις τῆς Ὁρθοδόξου

ἐκκλησιολογίας. Γιά νά ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐπιστροφή τῶν ἑτεροδόξων στήν Ὁρθοδοξία ἀπαιτεῖται πρό πάντων πιστότης καί συνεχῆς ἀναβαπτισμός μας στήν Ὁρθόδοξο Πίστι, πού καλλιεργεῖται μέ τίς καθημερινές ἱερές Ἀκολουθίες, τήν τιμή τῶν ἁγίων Ὁμολογητῶν Πατέρων, τά συναξάρια τῶν Νεομαρτύρων, τήν ἄσκησι τῶν χαριτωμένων Μοναχῶν, τήν ταπείνωσι τῶν ἀπλοϊκῶν ἀλλά εὐσεβῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, γενικῶς τῶν μαρτύρων τῆς ἀγιότητος.

III. Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΣ ΤΟΥ Π.Σ.Ε. ΣΗΜΕΡΑ.

Ἡ θεολογική ταυτότης τοῦ Π.Σ.Ε. μεταβάλλεται διαρκῶς. Στήν πραγματικότητα τό Π.Σ.Ε. ἀναζητεῖ μία ταυτότητα. Ὁρισμένα καταστατικοῦ χαρακτήρος κείμενα προσδιορίζουν μέ ἀρκετή ἀκρίβεια τήν ταυτότητα τοῦ Π.Σ.Ε. (ἡ Καταστατική Βάσις, ἡ Δήλωσις τοῦ Τορόντο, ἡ Δήλωσις τοῦ Νέου Δελχί, τό κείμενο Β.Ε.Μ., ἡ Δήλωσις τῆς Καμπέρρα). Σήμερα ἡ ταυτότης τοῦ Π.Σ.Ε. δίδεται ἐπαρκῶς ἀπό τά δύο κοινῶς ἀποδεκτά κείμενα τῆς Θ' Συνελεύσεως στό Porto Alegre τῆς Βραζιλίας (Φεβρουάριος 2006), δηλαδή α) τήν «*Τελική Ἐκθεσι τῆς Εἰδικῆς Επιτροπῆς γιά τήν συμμετοχή τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε.*» (Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC) καί β) τό «*Κείμενο περί ἐκκλησιολογίας: Κεκλημένοι νά γίνουμε ἡ Μία Ἐκκλησία*» (Text on ecclesiology: Called to be the One Church), καθῶς ἐπίσης καί ἀπό τό κείμενο μέ τίτλο «*Πρός μία κοινή Κατανόησι καί ἕνα κοινό Ὅραμα τοῦ Π.Σ.Ε.*» (Towards a Common Understanding and Vision of the WCC) πού εἶχε υἱοθετήσῃ ἤδη ἡ Ἡ' Γεν. Συνέλευσις στό Χαράρε τό 1998. Αὐτά τά τρία κείμενα προϋποθέτουν καί τίς προαναφερθεῖσες καταστατικῆς φύσεως Δηλώσεις.

Ὅπως προκύπτει ἀπό τήν μελέτη αὐτῶν τῶν κειμένων, ἡ προτεσταντική ἐκκλησιολογία συνεχίζει νά διαμορφώνῃ τό θεολογικό πλαίσιο λειτουργίας τοῦ Π.Σ.Ε., παρὰ τίς ὅποιες ἐμφανεῖς ἀλλαγές στόν τρόπο λειτουργίας του ἐπέφεραν οἱ παλαιότερες παρεμβάσεις καί οἱ πρόσφατες ἀντιδράσεις τῶν Ὁρθοδόξων. **Ἡ ταυτότης τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι προτεσταντική.**

Στήν συνέχεια θά ἀναπτυχθοῦν βάσει τῶν ἀνωτέρω κειμένων (καί κάποιων συναφῶν) οἱ θεολογικές θέσεις πού φανερόνουν αὐτή τήν ἐκκλησιολογική ταυτότητα.

1. Ἡ Ἐκκλησιολογία.

Τό «Κείμενο περί ἐκκλησιολογίας: Κεκλημένοι νά γίνουμε ἡ Μία Ἐκκλησία» (*Text on ecclesiology: Called to be the One Church*) ἐκπονήθηκε ἀπό τήν Ἐπιτροπή «Πίστις καί Τάξις» μετά ἀπό αἴτησι τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἀποτελεῖ μία πρόσκλησι πρὸς τίς ἐκκλησίες-μέλη νά ἀνταποκριθοῦν στά νέα δεδομένα πού προέκυψαν ἀπό τήν ἀποδοχή τῆς «Τελικῆς Ἐκθέσεως τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς γιά τήν συμμετοχή τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε.». Σέ αὐτό τό κείμενο οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀναφέρονται σέ θεμελιώδη ἐκκλησιολογικά θέματα, πολύ διαφωτιστικά γύρω ἀπό τήν ἐκκλησιολογία πού προτείνεται νά διέπη τό Π.Σ.Ε.

Ἐκ προοιμίου εἶναι ἀπαραίτητη μία ἐπισήμανσις. Ἐάν ἡ «Τελική Ἐκθεσις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» ὑπῆρξε μία ἀκόμη ἐκκλησιολογική πρόσκληση²⁷ πρὸς τό Π.Σ.Ε., τό ὑπ' ὄψιν κείμενο εἶναι ἡ τελευταία ἐκκλησιολογική πρόσκλησις τοῦ Π.Σ.Ε. πρὸς τά μέλη του. Ἐχοντας τόν χαρακτῆρα προσκλήσεως τό κείμενο «*Text on ecclesiology: Called to be the One Church*», ἤδη στόν τίτλο αὐτό συνοψίζει τήν προτεσταντική ἐκκλησιολογία, ὅτι οἱ ὑπάρχουσες χριστιανικές ἐκκλησίες δέν ἀποτελοῦν οὔτε καθεμία καθευτήν οὔτε ὅλες μαζί στήν παροῦσα διηρημένη τους κατάστασι τήν Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, ἀλλά κινοῦνται, στοχεύουν, στήν ἀναζήτησί της. Καί οἱ μέν προτεσταντικές ἐκκλησίες, θά ἔλεγε κανεῖς, συνεπεῖς στήν ἐκκλησιολογία τους ἔτσι πορεύονται. Γιατί ὅμως σέ αὐτή τήν πορεία συσκευάζονται καί οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες συναποδέχθηκαν τό ὡς ἄνω κείμενο;

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι σέ αὐτό τό κείμενο δέν γίνεται εἰδική μνεῖα τῆς ἐκκλησιολογικῆς πεποιθήσεως τῶν Ὁρθοδόξων ὅτι ταυτίζουν ἑαυτούς μέ τήν Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, ὅπως γίνεται στήν «Τελική Ἐκθεσις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς...» (παράγρ. 15)²⁸, καί ἐπομένως δέν περιέχεται σαφῆς δήλωσις (τουλάχιστον ὡς θέσις τῶν Ὁρθοδόξων) ὅτι καθ' ἡμᾶς οἱ προτεσταντικές ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. πρέπει νά προσανατολίζονται πρὸς ἀποδοχήν τῆς Πίστεως καί τῆς κοινωνίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μία τέτοια δήλωσις ἴσως νά μή ἦταν δυνατή, ἂν ὑπολογίση κανεῖς ὅτι ἡ «Τελική Ἐκθεσις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς...» πέρασε στήν Κεντρική Ἐπιτροπή μέ ψήφους 55 ὑπέρ, 26 κατά, 10 ἀποχές καί μέ παραίτησι καί θορυβώδη ἀποχώρησι ἑνός μέλους τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς²⁹. Θά ἦταν ὅμως συνεπῆς στήν Ὁρθόδοξο ἐκκλησιολογία καί θά ὑπεδείκνυε τόν ὀρθό προσανατολισμό τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησιολογία, ἂν καί φαίνεται αὐστηρή καί δικαιολογεῖ

ἀκόμη καί ἀποχώρησι ἀπό τό Π.Σ.Ε., ἐν τούτοις ἡ ἀκεραία προβολή της μπορεῖ νά βοηθήσῃ οὐσιαστικά τούς ἐτεροδόξους. Αὐτό ἄφησε νά νοηθῇ κατά τήν πρόσφατη εἰσήγησί του στήν Θεσ/νίκη ὁ δρ. Raiser, ὅταν ὑπενθύμισε αὐστηρές δηλώσεις τοῦ π. Φλωρόφσκυ πού διέσωσε σέ ἔργο-ἀπολογισμό τῆς θητείας του στό Π.Σ.Ε. ὁ πρῶτος Γεν. Γραμματέας του W.A. Visser't Hooft)³⁰.

Τά σημαντικώτερα ἐκκλησιολογικά θέματα πού περιλαμβάνονται στό ἀνωτέρω κείμενο εἶναι τά ἀκόλουθα:

α. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας (ἡ ἐννοια *Μία Ἐκκλησία*).

Ἡ Ὁ Γεν. Συνέλευσις ἀναφέρει:

«Ὁμολογοῦμε τήν *Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία* ὅπως τήν ἐκφράζει τό Σύμβολο τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως (381). Ἡ Ἐκκλησία εἶναι *Μία* κατά τό πρότυπο τῆς ἐνότητος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν θείων Προσώπων. Ἡ Θεία Γραφή περιγράφει τήν κοινότητα τῶν Χριστιανῶν ὡς *Σῶμα Χριστοῦ*, στό ὁποῖο ἡ ἀμοιβαία διαφορετικότητα [τῶν μελῶν] εἶναι οὐσιαστική γιά νά εἶναι [τό Σῶμα] ἓνα ὅλον (*whose interrelated diversity is essential to its wholeness*): «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσίν, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. ἐκάστῳ δὲ δίδοται ἢ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον» (Α΄ Κορ. 12, 4-7). Ἔτσι ὡς ὁ λαός τοῦ Θεοῦ, τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ Ἐκκλησία, καλεῖται νά φανερώνῃ τήν **μοναδικότητά της μέσα σέ εὐρεῖα διαφορετικότητας**»³¹.

Ἀπό τό ἀπόσπασμα αὐτό γίνονται φανερές οἱ ἐξῆς βασικὲς προτε-
σταντικὲς ἐκκλησιολογικὲς ἀρχές:

Πρῶτον, ἡ ἀρχὴ περὶ «ἀόρατου» Ἐκκλησίας. Οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ὁμολογοῦν τήν *Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία* τοῦ Συμβόλου Νικαίας-Κων/πόλεως, ἀλλὰ θεωροῦν ὅτι αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία δέν ταυτίζεται μέ καμμία ἀπὸ τίς ὑπάρχουσες χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Ἡ Ἐκκλησία ὑφίσταται μόνο ὡς ἓνα «ἀόρατο» (δηλαδή μὴ συγκεκριμενοποιημένο σέ χριστιανικὴ κοινότητα) Σῶμα Χριστοῦ, μέλη τοῦ ὁποίου εἶναι ὅσοι ὁμολογοῦν τὸν Ἰησοῦ Χριστό ὡς Θεό καὶ Σωτῆρα καὶ

εἶναι βαπτισμένοι στό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ομάδος στήν ὁποία ἀνήκουν.

Δεύτερον, ἡ συναφής ἀρχή περί διακρίσεως Ἐκκλησίας (ἀοράτου) καί ἐκκλησιῶν (ὄρατῶν). Γι' αὐτήν κάνει λόγο καί ἡ παράγρ. 9 τοῦ κειμένου παραπέμπουσα στήν καταστατικῆς ἰσχύος Δήλωσι τοῦ Τορόντο (1950) μέ τίτλο: «Ἡ Ἐκκλησία, οἱ ἐκκλησίες καί τό Π.Σ.Ε.», ὅπου λέγεται ὅτι «τό ὅτι εἶναι κάποιος μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι κάτι πῶς περιεκτικό ἀπό τό νά εἶναι μέλος τῆς ἴδιας τῆς ἐκκλησιαστικῆς του ομάδος». Ἐπίσης αὐτή τήν ἀρχή μνημονεύει καί ἡ «Τελική Ἐκθεση τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς...» (παράγρ. 13 καί 16)³².

Καί τρίτον, ἡ ἀρχή τῆς ἐνότητος μέσα στήν διαφορετικότητα (unity in diversity). Παρερμηνεύοντας τό ἐδάφ. Α' Κορ. 12, 7 οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. δηλώνουν ὅτι «ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά φανερώνει τήν μοναδικότητά της μέσα σέ εὐρεῖα διαφορετικότητα». Ὅμως τό ἐδάφιο κάνει λόγο γιά ποικιλία χαρισμάτων καί διακονιῶν μέσα στήν Ἐκκλησία. Οἱ διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων, τῶν διακονιῶν καί τῶν ἐνεργημάτων ἀποτελοῦν δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προσφερόμενες στά μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος Παῦλος πραγματευόμενος τό ἴδιο θέμα στήν ἐπιστολή του πρὸς Ἐφεσίους, ἡ διαφορὰ τῶν χαρισμάτων δίδεται «πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 4, 12-13). Δέν πρέπει οἱ «διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων» νά ἐννοοῦνται ὡς δογματικές διαφοροποιήσεις, ἀντιευαγγελικὲς ἠθικὲς ἐπιλογές καί ματαιόφρονες ἀνθρώπινες πρακτικὲς, διότι ἀπό αὐτὲς ἀκριβῶς ὁ ἀπόστολος Παῦλος θέλει νά προφυλάξῃ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας λέγοντας στήν συνέχεια τοῦ ἐδαφίου: «ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης» (Ἐφ. 4, 14). Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι φαίνεται νά ἔχουν προσυπογράψῃ μαζί μέ τό ἀνωτέρω κοινῶς ἀποδεκτό στήν Θ' Γεν. Συνέλευσι κείμενο, πού ἤδη πραγματευόμαστε, καί τὴν προτεσταντικῆς ἐμπνεύσεως δήλωσι ὅτι «ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά φανερώνει τὴν μοναδικότητά της μέσα σέ εὐρεῖα διαφορετικότητα»!

Κοινός παρονομαστής αὐτῶν τῶν ἀρχῶν εἶναι ἡ θεωρία τῶν κλάδων, τὴν ὁποία οἱ Ὁρθόδοξοι ἀπορρίπτουμε.

Συνέπεια ἐξάλλου αὐτῶν τῶν ἀρχῶν εἶναι ὅτι οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. δέν ἔχουν περιλάβῃ στίς δεσμεύσεις τους (commitments) τὴν ὑποχρέωσι νά ἐργασθοῦν κατ' ἰδίαν καί ἀπό κοινοῦ πρὸς ἀνεύρεσι τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καί τῆς κοινωνίας μέ τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία (ὡς τὴν μόνη ἀποτελοῦσα τὴν *Una Sancta*). Πραγματικά τέτοια δέσμευσις δέν ὑπάρχει! Ἀντίθετα παραπέμπουν σέ «*περαιτέρω διερεύνησι τῶν ἐξῆς θεμάτων*»:

α'. πῶς οἱ ἐκκλησίες-μέλη κατανοοῦν τὴν “ὄρατὴ ἐνότητα”, τὴν “ἐνότητα καί διαφορετικότητα” καί τὴν δέσμευσι τους “νά καλοῦν ἡ μία τὴν ἄλλη στὸν στόχο τῆς ὄρατῆς ἐνότητος”

β'. ἐάν τό Βάπτισμα πρέπει νά περιληφθῇ στήν καταστατικὴ Βάσι τοῦ Π.Σ.Ε.:

γ'. ὁ ρόλος τοῦ Π.Σ.Ε. στήν ἐνθάρρυνσι τῶν ἐκκλησιῶν νά σέβωνται ἡ μία τό Βάπτισμα τῆς ἄλλης καί νά βαδίζουν πρὸς ἀμοιβαία ἀναγνώρισι τοῦ Βαπτίσματος

δ'. ἡ φύσις τῆς κοινῆς ζωῆς πού βιώνεται στό Π.Σ.Ε.: ποιά εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου *fellowship* (κοινωνία) πού χρησιμοποιεῖται σέ αὐτὴ τὴν συνάφεια;» (Τελικὴ Ἐκθεσις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς..., παράγρ. 18)³³.

β. Ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Θ' Γεν. Συνέλευσις σημειώνει:

«Ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζει τὴν πληρότητα, τὴν ἀκεραιότητα, τὴν ὁλότητα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς της διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν παντὶ καιρῷ καί τόπῳ. Αὐτό τό μυστήριον ἐκφράζεται σέ κάθε κοινότητα βεβαπτισμένων πιστῶν, στήν ὁποία ὁμολογεῖται καί βιοῦται ἡ ἀποστολικὴ πίστις, κηρύσσεται τό Εὐαγγέλιον καί τελοῦνται τὰ [ἱερά] Μυστήρια. Κάθε ἐκκλησία εἶναι ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία καί ὄχι ἀπλῶ μέρος της. Κάθε ἐκκλησία εἶναι ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ὄχι ὁλόκληρη [ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία]. Κάθε ἐκκλησία πληροῖ τὴν καθολικότητά της, ὅταν εὐρίσκεται ἐν κοινωνίᾳ μέ τίς ἄλλες ἐκκλησίες. Βεβαιώνουμε ὅτι ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλη-

σίας εκφράζεται με τόν καλλίτερο όρατό τρόπο διά τής συμμετοχής στην θεία εύχαριστία και διά τής άμοιβαίως άναγνωρισμένης και κατηλλαγμένης ιερατικής διακονίας [ιερατείου]...

... Άκόμη και τώρα πού ή συμμετοχή στην ίδια Ευχαριστία δέν είναι πάντοτε δυνατή, οί διηρημένες εκκλησίες εκφράζουν τήν [μεταξύ τους] άμοιβαία εκτίμησι [mutual accountability] και όψεις τής καθολικότητας, όταν προσεύχονται υπέρ άλλήλων, μοιράζονται τούς πόρους, συμπαρίστανται ή μία στην άλλη έν καιρω άνάγκης, συναποφασίζουν, συνεργάζονται για τήν δικαιοσύνη, τήν καταλλαγή και τήν ειρήνη, άλληλοεκτιμούν τήν συμ-μαθητεία πού είναι σύμφυτη μέ τό Βάπτισμα, και διατηρούν διάλογο έν όψει τών διαφορών, άρνούμενες νά ειπούν “χρείαν σου ουκ έχω” (Α΄ Κορ. 12, 21). Ό ένας χωρίς τόν άλλον είμαστε πτωχότεροι»³⁴.

Όσα οί εκκλησίες-μέλη του Π.Σ.Ε. όμολογούν περί καθολικότητας τής Έκκλησίας στό πρώτο τμήμα του παρατιθεμένου άποσπάσματος, άποτελούν θέσεις τής Όρθόδοξου εκκλησιολογίας και εφαρμόζονται μόνο στις Όρθόδοξες Τοπικές Έκκλησίες. Μέ όσα λέγουν στην συνέχεια του ίδιου άποσπάσματος, άκυρώνουν τήν Όρθόδοξο εκκλησιολογία και τήν άνατρέπουν. Η καθολικότης, καθό καθολικότης, δέν έχει όψεις πού νά εκφράζονται μερικώς. Η καθολικότης δέν μερίζεται, πολλω μάλλον δέν διασπάται σε άνισα μέρη πού νά μετέχονται από “εκκλησίες” χωρισμένες από τήν Μία Αγία Καθολική και Άποστολική Έκκλησία. Η καθολικότης μερίζεται άμερίστως και κατέχεται ολοκλήρως από κάθε τοπική Όρθόδοξο Έκκλησία. Η άποστολική Πίστις και ή πατερική Παράδοσις, τό Όρθόδοξο βίωμα και ή Όρθόδοξος Ίεραποστολή είναι στοιχεία πού φανερώνουν τήν καθολικότητα τής Έκκλησίας. Για τόν λόγο αυτό δέν υπάρχουν έξω από τά κανονικά όρια τής Καθολικής (δηλονότι Όρθόδοξου) Έκκλησίας. Επομένως, όταν οί έτερόδοξοι προσεύχονται υπέρ άλλήλων, συμπαρίστανται στους έμπεριστάτους, κηρύττουν τόν Χριστό και συνεργάζονται για κοινωνικούς σκοπούς, εκδηλώνουν εύγενείς, ίσως επαινετές, χριστιανικές συμπεριφορές, δέν εκφράζουν όμως όψεις τής καθολικότητας τής Έκκλησίας

Πάντως ή άναφορά σε «συμ-μαθητεία πού είναι σύμφυτη μέ τό Βάπτισμα» είναι έντελως ξένη προς τήν αυτοσυνειδησία τής Όρθόδοξου

Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον παραπέμπει εὐθέως σέ διομολογιακό συγκρητισμό στήν βάσι τῆς προτεσταντικῆς βαπτισματικῆς θεολογίας.

γ. Ἡ ἀποστολικότης καί ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Θ' Γεν. Συνέλευσις γράφει:

«Ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινότης τῶν πιστῶν δημιουργήθηκε ἀπό τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ, διότι μέ τήν ἀκοή τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου ἀφυπνίσθηκε ἡ πίστις (Ρωμ. 10, 17), διά τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδή τό εὐαγγέλιο, πού κηρύχθηκε γιά νά ἀφυπνίσῃ τήν πίστι, εἶναι τό εὐαγγέλιο πού ἔφθασε μέχρις ἐμᾶς διά τῶν Ἀποστόλων, ἡ Ἐκκλησία πού δημιουργήθηκε δι' αὐτοῦ εἶναι ἀποστολική. Θεμελιωμένη ἐπί τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Προφητῶν ἡ Ἐκκλησία εἶναι οἶκος Θεοῦ, ἅγιος ναός, στόν ὁποῖο κατοικεῖ καί ἐνεργεῖ τό Ἅγιον Πνεῦμα. Μέ τήν δύναμι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οἱ πιστοί αὐξάνουν “εἰς ναόν ἅγιον ἐν Κυρίῳ” (Ἐφ. 2, 21)»³⁵.

Τό ἀπόσπασμα δέν ἐκφράζει τήν Ὁρθόδοξο διδασκαλία περὶ ἀποστολικότητος καί ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας. Μᾶλλον ἀντανακλᾷ τίς προτεσταντικῆς ἀπόψεις. Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἀπλῶς ἡ κοινότης τῶν πιστευσάντων στό ἀποστολικό κήρυγμα, ἀλλά εἶναι κυρίως τό σῶμα τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου. Μέ τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ἡ κοινότης τῶν πιστευσάντων συγκροτεῖται σέ σῶμα Χριστοῦ. Γιά τήν συγκρότησί του οἱ Ἀπόστολοι δέν λειτούργησαν ὡς ἀπλᾶ ἐξωτερικά ὄργανα γιά τήν μετάδοσι τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὡς στῦλοι ἐποικοδομηθέντες ἐπί τόν μόνον θεμέλιον (Α' Κορ. 3, 11) κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο. Ὑπῆρξαν οἱ δομικοί λίθοι, «ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 2, 20), οἱ συνεκτικοί τῆς Οἰκοδομῆς τῆς Ἐκκλησίας διά τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ καί τῆς ὀρθῆς Πίστεως, τῆς ὁποίας οἱ ἴδιοι μετέσχον καί τήν ὁποία μετέδωσαν στούς διαδόχους των.

Ἡ ἀποστολικότης τῆς Ἐκκλησίας δέν ἐξασφαλίζεται μόνον ἀπό τό γεγονός ὅτι τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου «ἔφθασε μέχρις ἐμᾶς διά τῶν ἁγίων Ἀποστόλων», ἀλλά καί διότι διατηρήθηκε στήν Ἐκκλησία ἀκαινοτόμητο ὑπό τῶν ἁγίων Πατέρων. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στό ἐγκώμιό του στόν Μέγα Ἀθανάσιο θεωρεῖ κριτήριον ἀποστολικῆς διαδοχῆς τήν Ὁρθόδοξο Πίστι: «Τό μέν ὁμόγνωμον καί ὁμόθρονον· τό δέ ἀντίδοξον καί ἀντίθρονον· καί ἡ μέν [διαδοχή στήν προεδρία] προσηγορίαν, ἡ δέ [διαδοχή στήν εὐσέβεια] ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς. Οὐ γάρ [διάδοχος]

... ὁ τάναντία δοξάζων, ἀλλ' ὁ τῆς αὐτῆς πίστεως· εἰ μὴ οὕτω τις λέγοι διάδοχον, ὡς νόσον ὑγείας, καί φωτός σκότος, καί ζάλην γαλήνης, καί συνέσεως ἔκστασιν» (PG 35, 1089).

Ἐπιπλέον, ὁ α' Κανὼν τοῦ Μεγ. Βασιλείου (Ἐπιστολή 188) ἀνατρέπει κάθε ἰσχυρισμό ὅτι ἑτερόδοξες ἐκκλησίες μποροῦν νά ἔχουν κατά διαδοχὴν τῶν ἐπισκόπων ἐνότητα μέ τὴν Μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Γράφει: «Οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάτες, οὐκ ἔτι ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοὺς· ἐπέλιπε γάρ ἡ μετάδοσις τῷ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γάρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες, παρὰ τῶν Πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν ἔλαβον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀπορῥαγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον ἐξουσίαν, οὔτε ἠδύνατο χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέροις παρέχειν, ἥς αὐτοὶ ἐκπεπτῶκασιν». Πολλές ἄλλωστε ἀπὸ τίς ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. δὲν ἔχουν καὶ ἐπισκόπους καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ὁμιλοῦν γιὰ ἀποστολικότητα τῆς ὁμάδος τους.

Οἱ προτεσταντικὲς “ἐκκλησίες” ὡς ἑτερόδοξες καὶ ἀποκεκομμένες ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἔχουν ἐκπέσει τῆς ἀποστολικότητος καὶ τῆς ἀγιότητός της.

δ. Ἡ πίστις, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς Ἐκκλησίας.

Στὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἴδιο κείμενο γίνονται σημαντικὲς ἐκκλησιολογικὲς ἀναφορές:

«Βεβαιώνουμε ὅτι ἡ ἀποστολικὴ πίστις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία, καθὼς τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἓνα· ἐντούτοις ἐνδέχεται νά ὑπάρχουν νόμιμα διαφορετικὲς διατυπώσεις τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ὡς νέα ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶναι μία· ἐντούτοις οἰκοδομεῖται μέσα ἀπὸ ποικίλα χαρίσματα καὶ διακονίες. Ἡ ἐλπίδα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία· ἐντούτοις ἐκφράζεται μέ διαφορετικὲς ἀνθρώπινες προσδοκίες. Γνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχουν διαφορετικὲς ἐκκλησιολογικὲς ἀφετηρίες καὶ μία ποικιλία ἀπόψεων περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τίς ἐκκλησίες. Κάποιες διαφορὲς ἐκφράζουν τὴν Χάρι καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· αὐτὲς πρέπει νά ἀποδοθοῦν στὴν Χάρι τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κάποιες ἄλλες διαφορὲς διαιροῦν τὴν Ἐκκλησίαν· αὐτὲς πρέπει νά ξεπερασθοῦν διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, ἔ-

τσι ὥστε ὁ χωρισμός καί ἡ ἀπομόνωσις νά μή ἔχουν τόν τελικό λόγο. Ὁ Θεός “προέθετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καί τὰ ἐπὶ τῆς γῆς” (Ἐφ. 1, 10), διορθώνοντας τίς ἀνθρώπινες διαιρέσεις. Ὁ Θεός καλεῖ τόν λαό του ἐν ἀγάπῃ νά ἐπανεύρη τόν δρόμο πρὸς τὴν πλήρη κοινωνία»³⁶.

Εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ ἀσυνέπεια τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησιολογίας, πού ἐκφράζεται στό ἀπόσπασμα αὐτό, πρὸς τὴν ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, σύμφωνα μέ τὴν ὁποία ἐφ’ ὅσον ὁ Χριστός εἶναι ἓνας, τό Σῶμα Του εἶναι ἓνα καί συνεπῶς ἡ πίστις, ἡ ζωὴ καί ἡ ἐλπίδα αὐτοῦ τοῦ Σώματος (τῆς Ἐκκλησίας) εἶναι μία (Ἐφ. 4, 4-6). Μέσα στήν Μία αὐτή κατά Παῦλον Ἐκκλησία δέν ὑπάρχουν «νόμιμα διαφορετικές διατυπώσεις τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας» ἀλλά μία καθορισμένη ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους. Ὅλοι οἱ ἀγῶνες τῶν Πατέρων γι’ αὐτό ἔγιναν, γιά νά ἀποβληθῇ ἡ πολυμορφία τῶν δογματικῶν διατυπώσεων, πίσω ἀπὸ τὴν ὁποία (ὅταν χρονίζῃ καί ἀποδεικνύῃ ἀσυμβίβαστες τίς διατυπώσεις) κρύπτεται διαφορετικό φρόνημα. Οὔτε πάλι οἱ «διαφορετικές ἐκκλησιολογικές ἀφετηρίες καί μία ποικιλία ἀπόψεων περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τίς ἐκκλησίες» εἶναι πράγματα συμβατά μέ τὴν ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἐάν τό ἐκκλησιολογικό κείμενο τοῦ Π.Σ.Ε. «*Text on ecclesiology: Called to be the One Church*» συνεχίζει νά ὁμιλῇ γιά Ἐκκλησία καί ἐκκλησίες καί μάλιστα ἐν ποικιλία σχέσεων μεταξύ τους, τότε πολύ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πού διακρατεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἐάν τό ἐν λόγῳ κείμενο ἀπλῶς διαπιστώνει τίς διαιρέσεις μεταξύ τῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. καί καλεῖ σέ ὑπέρβασί τους, τότε ὁ δρόμος πού ὁδηγεῖ σέ αὐτὴν εἶναι ἡ παραίτησις ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ ἐκκλησιολογία καί ἡ ἐν μετανοία ἐπιστροφή στήν ἐνότητα τῆς ἀποστολικῆς Πίστεως πού διασώζει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

Σχετικά μέ ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐκκλησιολογικά θέματα, ἡ ἀνάλυσις πού ἐπιχειρεῖται ἀπὸ τό Τμῆμα «Πίστις καί Τάξις» τοῦ Π.Σ.Ε. στό πολυσυζητούμενο κείμενο ἐργασίας «*Ἡ φύσις καί ὁ σκοπός τῆς Ἐκκλησίας*» (*Nature and Purpose of the Church*), παράγρ. 9-67³⁷, εἶναι ἀξιοπρόσεκτη καί ἀποκαλυπτικὴ τοῦ προτεσταντικοῦ πνεύματος πού ἀκόμη διαπνέει

τίς μή Ὁρθόδοξες ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. Παραθέτουμε μερικά ἀποσπάσματα:

Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας:

«Γιά μερικούς εἶναι ἀδύνατο νά λεχθεῖ ὅτι “ἡ Ἐκκλησία ἀμαρτάνει”, ἐπειδή θεωροῦν τήν Ἐκκλησία δῶρο Θεοῦ, καί μέ αὐτή τήν ἔννοια σφραγισμένη ἀπό τήν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ... Ἄλλοι [σ.σ. ἐννοοῦνται οἱ Προτεστάνται], ἐνῶ δηλώνουν ἐπίσης ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὡς δημιουργημα τοῦ λόγου καί τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ὡς σῶμα Χριστοῦ, κ.λπ., εἶναι ἀγία καί χωρίς ἀμαρτία, συγχρόνως λένε ὅτι ὑπόκειται σέ ἀμαρτία, ἐπειδή ὀρίζουν τήν Ἐκκλησία ὡς τήν κοινωνία τῶν μελῶν της... Γιά ἄλλους, ἡ ἀμαρτία στήν Ἐκκλησία μπορεῖ νά εἶναι “ἐνδημική” καί νά ἔχει ἐπιπτώσεις ἀκόμη καί στόν θεσμό»³⁸.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν ποικιλομορφία ἐν τῇ ἐνότητι:

«Ἡ ποικιλία στήν ἔκφραση τοῦ Εὐαγγελίου, στίς λέξεις καί τίς πράξεις, ἐμπλουτίζει τήν κοινή ζωή. Διαφορετικά σημεῖα ἔμφασης ἐμπεριέχονται σήμερα στή ζωή καί τή μαρτυρία διαφορετικῶν ἐκκλησιῶν: γιά παράδειγμα, ἡ παράδοση τῆς ἀγιότητας στούς Μεθοδιστές, τό δόγμα τῆς δικαίωσης μόνο ἀπό τήν πίστη μέσω τῆς χάριτος στούς Λουθηρανούς, ἡ ζωή ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀπό τοῦς Πεντηκοστιανούς, τό λειτουργημα τοῦ πρωτείου στήν ὑπηρεσία τῆς ἐνότητος στή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία, ἡ ἀξία τῆς περιεκτικότητος στήν ἀγγλικανική κοινωνία, τό δόγμα τῆς θέωσης πού συνδέεται μέ αὐτό “τῆς συνεργίας” στούς Ὁρθόδοξους, κ.λπ. Κατά πόσο τά διαφορετικά σημεῖα ἔμφασης εἶναι συγκρουόμενες θέσεις ἢ μιά ἔκφραση θεμιτῆς ποικιλομορφίας; Τό βάρος πού τοποθετεῖται στά διαφορετικά σημεῖα ἔμφασης ἐπισκιάζει τήν πληρότητα τοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου;»³⁹

Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀποστολική Πίστι:

«Οἱ ἐκκλησίες διαφέρουν σήμερα σχετικά μέ τό ποιᾶ θεωροῦν ἀνεκτά ὅρια γιά διαφορετικότητα στήν ὁμολογία τῆς κοινῆς πίστεως. Παραδείγματος χάριν, εἶναι αἰτία διαίρεσης:

- νά κατανοεῖται ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μόνο συμβολικά;

- νά ὁμολογεῖται ὁ Χριστός μόνο ὡς ἓνας μεσολαβητής μεταξύ ἄλλων;
- νά ἀντικατασταθεῖ ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ, ὅπως καταγράφεται ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη μέ τήν προ-χριστιανική ἱστορία κάποιου πολιτισμοῦ ἢ λαοῦ;
- νά κατανοεῖται μέ διαφορετικούς τρόπους ἡ συμβολή καί ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπινου συγγραφέα στή σύνθεση τῆς Γραφῆς; [σ.σ. ἀμφισβητεῖται ἡ θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς]
- νά ἀντιλαμβάνεται [σ.σ. νά γίνεται ἀντιληπτή] μέ διαφορετικούς τρόπους ἡ ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;»⁴⁰

Ἀπέναντι σέ ὅλα αὐτά εἶναι ἀξιοπρόσεκτες οἱ εὐστοχες ἀπό Ὁρθόδοξου ἀπόψεως παρατηρήσεις τῶν Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσ/νίκης. Ἀποδελτιώνουμε μερικές ἀπό αὐτές:

«Ἡ φράση “ἐκτεθειμένη [ἐνν. ἡ Ἐκκλησία] στό διαφορούμενο χαρακτήρα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας” ὑπονοεῖ τή γνωστή ἄποψη περὶ ταύτισης τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας μέ τήν ἁμαρτία, ἀρνεῖται τήν καθολικότητα τῆς ἱστορικῆς-ὄρατῆς Ἐκκλησίας, καί γι’ αὐτό τή δέχεται καί ὡς ἐσχατολογική: ἀρνούμενη τήν καθολικότητα μέσα στήν ἱστορικότητα της... Ἡ παράγραφος ὑπαινίσσεται διαφορὰ μεταξύ ὄρατῆς καί ἀόρατῆς Ἐκκλησίας» (σχόλιο στήν παράγρ. 35)⁴¹.

«Ἡ ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν ὡστόσο δέν μπορεῖ νά προκύψει μέσα ἀπό τήν πρόταση τῆς Ἐκκλησιολογίας τῶν κλάδων, τήν ὁποία τά σχήματα αὐτά προϋποθέτουν» καί «Ἡ φράση “πληρέστερη ὄρατῆ ἐνσάρκωση τῆς ἐνότητος” δέν συνάδει μέ τήν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία, ἀφοῦ γιά τήν τελευταία ἡ *Una Sancta* ἐκφράζεται ὄρατά, καί ἐκφράζεται μέσα στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία» (σχόλιο στήν παράγρ. 38)⁴².

«Θέλουμε νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι στή σύγχρονη οἰκουμενική ὀρολογία ἡ **κοινωνία** [σ.σ. fellowship] φαίνεται πολλές φορές νά διακρίνεται ἀπό τήν **ἐνότητα** ἢ νά εἶναι μικρότερη σέ σημασία ἢ πρώτη ἀπό τή δεύτερη... Κατά τή γνώμη μας ὡστόσο εἶναι σημαντικό στίς μέρες μας νά ἀπαντηθεῖ σαφῶς τό ἐρώτημα: Ὅταν γίνεται λόγος στόν οἰκουμενικό διάλογο γιά κοινωνία, ἐννοεῖται ἡ κοινωνία σχέσεων τῶν ὁμολογιῶν ἢ ὁ

σκοπός τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας καί ἐνότητας γιά ὄλους κάτω ἀπό τόν παρονομαστή τῆς κοινῆς [σ.σ. ἐνν. Ὁρθόδοξης] πίστεως;» (σχόλιο στήν παράγρ. 48)⁴³.

«Φυσικά στήν παράγραφο αὐτή εἶναι [σ.σ. γίνεται] δεκτὴ ἡ ὁρολογία ἐκκλησία καί ἐκκλησίες, κάτι πού ἀπό ὀρθόδοξη ἄποψη δέχεται ἀρνητικὴ κριτικὴ... Σύμφωνα μέ τήν κριτικὴ αὐτή, ἡ διαφορετικότητα στήν πίστη σημαίνει καί ἔλλειψη κοινωνίας μέ σωτηριολογικό περιεχόμενο» (σχόλιο στήν παράγρ. 58)⁴⁴.

Ἔχοντας κανεῖς ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, διερωτᾶται: Ἡ ἐπί δεκαετίες Οἰκουμενικῶν ἐπαφῶν ἀκρόασις τῆς φωνῆς τῆς Ὁρθοδοξίας στό Π.Σ.Ε., – ἀλλά καί ἐπί αἰῶνες ἐνωρίτερα, ἐάν ὑπολογισθοῦν οἱ ἐπαφές ἀπό τῆς ἐποχῆς τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' – ὅτι αὐτή μόνη ἀποτελεῖ τήν Μία Ἁγία Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, καί ἡ ἀπροθυμία ἀποδοχῆς τῆς ἀπό τοὺς Προτεστάντες, δέν σημαίνουν ὅτι οἱ προτεσταντικὲς Ὁμολογίες κινοῦνται σέ ἓνα ἀδιέξοδο κύκλο οἰκουμενικῶν ἐπαφῶν καί συζητήσεων στό πλαίσιο τοῦ Π.Σ.Ε;

Ἴσως προβληθῆ ἡ ἔνστασις ὅτι δέν πρόκειται γιά ἀδιέξοδο κύκλο, ἐάν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα ἀπό τήν συμβολή τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε., τὰ ὁποῖα ἀπαρίθμησε ὁ πρῶην Γεν. Γραμματεὺς του δρ. Raiser τό 2003 σέ συνέδριο στήν Θεσ/νίκη⁴⁵, καί ὠρισμένα ἄλλα πού ἀναφέρθηκαν στό ἴδιο συνέδριο⁴⁶. Ὅμως, πέραν τοῦ ὅτι εἶναι συζητήσιμο πόσο Ὁρθόδοξη ἦταν ἡ συμβολή αὐτῆ τῶν Ὁρθοδόξων, εἶναι καταλυτικὴ ἡ παρατήρησις τοῦ ἐπισκόπου Ἰλαρίωνος Ἀλφέγιεφ, ὅτι «ἡ πρόσφατη φιλελευθεροποίηση τῆς διδασκαλίας καί τῆς πρακτικῆς σέ πολλές προτεσταντικὲς ἐκκλησίες, τίς ἀποξένωσε ἀπό τοὺς ὀρθοδόξους πολύ περισσότερο ἀπὸ ὅλη τήν προηγούμενη προτεσταντικὴ παράδοση... Αὐτό, ἰσχυρίζομαι, ἀπέτελεσε ἓνα πολύ σοβαρὸ πλήγμα γιά ὅλη τήν οἰκουμενικὴ κίνησι καί βέβαια τόν διάλογο ὀρθοδόξων-προτεσταντῶν»⁴⁷. Ὁ ἐπίσκοπος Ἰλαρίων ἀναφέρεται στήν χρῆσι τῆς «περιεκτικῆς γλώσσας», στήν χειροτονία γυναικῶν καί στήν ἀποδοχή τῆς ὁμοφυλοφιλίας ἀπὸ πολλές προτεσταντικὲς ἐκκλησίες, **τὰ ὁποῖα εἶναι πρόσφατοι καρποὶ τῆς παλαιᾶς προτεσταντικῆς ἐκκλησιολογικῆς ρίζας.**

Ἀλλά καί ἐάν ἐπιπλέον ὑποστηριχθῆ ὅτι δέν εἶναι εὐκόλη ὑπόθεσις νά ἀπαγκιστρωθοῦν οἱ Προτεστάνται ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ παρελθόντος των –καί ὁμολογουμένως δέν εἶναι–, γιὰτί πρέπει οἱ Ὁρθόδοξοι νά συντηροῦμε τόν ἀδιέξοδο κύκλο ἀποφεύγοντας νά ποῦμε τὰ πράγματα

ώς έχουν; Μέ ενδιαφέρον περιμένουμε από τους Ὁρθόδοξους αντιπροσώπους στο Π.Σ.Ε. μία ἐκκλησιολογικῶς ὀρθή ἀπάντησι στο ἐρώτημα τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς», πού διατυπώθηκε μέ τίς ἐξῆς λέξεις: «Υπάρχει χώρος γιά τίς ἄλλες ἐκκλησίες στήν Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογία; Πῶς περιγράφετε αὐτόν τόν χώρο καί ποιὰ εἶναι τά ὅριά του;» Ἀπό τήν ἀπάντησι στο ἐρώτημα αὐτό καί ἀπό τήν ἀνταπόκρισι τοῦ Π.Σ.Ε. σέ αὐτήν θά ἀποκαλυφθῆ, ἂν ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησιολογία πρυτανεύσῃ στο Π.Σ.Ε. ἢ ἂν συνεχισθῆ ἢ παροῦσα κατάστασις.

2. Τό Βάπτισμα.

Οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀναγνωρίζουν τό Βάπτισμα ὡς συστατικό στοιχεῖο τῆς ταυτότητός τους ὡς ἐκκλησιῶν καί μάλιστα τό θεωροῦν κριτήριον γιά τήν εἰσδοχή μιᾶς χριστιανικῆς κοινότητος στο Π.Σ.Ε. μέ τήν ιδιότητα τοῦ μέλους. Ἐν τούτοις ὠρισμένες περί Βαπτίσματος ἀντιλήψεις φανερώνουν ὅτι τό θεμελιῶδες αὐτό χριστιανικό Μυστήριον κατανοεῖται στούς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε. μέσα ἀπό τό πρίσμα τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησιολογίας καί βαπτισματικῆς πράξεως:

«Ὅλοι ὅσοι ἔχουν βαπτισθῆ ἐν Χριστῷ εἶναι ἐνωμένοι μέ τόν Χριστό στο Σῶμα Του: “συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τόν θάνατον, ἵνα ὡσπερ ἠγέρθη Χριστός ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτως καί ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν” (Ρωμ. 6, 4). Στο Βάπτισμα τό Πνεῦμα προσφέρει στά μέλη τῆς Ἐκκλησίας τήν ἀγιότητα τοῦ Χριστοῦ. Τό Βάπτισμα πού ἐνώνει μέ τόν Χριστό καλεῖ τίς ἐκκλησίες νά εἶναι ἀνοικτές καί τίμιες μεταξύ τους, ἀκόμη καί ὅταν αὐτό εἶναι δύσκολο: “ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτόν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλή, Χριστός” (Ἐφ. 4, 15). Τό Βάπτισμα προσφέρει στίς ἐκκλησίες τήν ἐλευθερία καί ἐν ταυτῷ τήν εὐθύνη νά προχωρήσουν πρὸς μία κοινή μαρτυρία τοῦ Λόγου, ὁμολογία τῆς μιᾶς Πίστεως, λειτουργία τῆς μιᾶς Εὐχαριστίας καί πλήρη μετοχή στήν μία ἱερατική διακονία. Υπάρχουν κάποιοι πού δέν ἀναγνωρίζουν τόν τύπο τοῦ Βαπτίσματος στο ὕδωρ, ἀλλά μετέχουν τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Τό ὅτι ὅλοι μας ἀνήκουμε στόν Χριστό διὰ τοῦ Βαπτίσματος εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθιστᾶ ἱκανές καί καλεῖ τίς ἐκκλησίες νά συμπορεύωνται, ἔστω καί ἂν

εύρισκονται σέ άσυμφωνία. Βεβαιώνουμε ότι ύπάρχει ένα Βάπτισμα, όπως άκριβώς ύπάρχει ένα σώμα και ένα Πνεύμα, μία έλπίδα της κλήσεώς μας, ένας Κύριος, μία πίστις, ένας Θεός και Πατήρ όλων μας (προβλ. Έφ. 4, 4-6). Έν τή Χάριτι του Θεού τό Βάπτισμα φανερώνει τήν πραγματικότητα ότι ανήκουμε εις άλλήλους, παρότι μερικές έκκλησίες δέν μπορούν νά αναγνωρίσουν τούς άλλους ως Έκκλησία μέ τήν πλήρη σημασία του όρου. Ξαναθυμίζουμε τήν διακήρυξι του Τορόντο, στην όποία οι έκκλησίες-μέλη βεβαιώνουν ότι “τό νά είναι κανείς μέλος της Έκκλησίας του Χριστού είναι κάτι πιο περιεκτικό από τό νά είναι μέλος της ίδιας της έκκλησιαστικής του ομάδος”. Αναζητούν λοιπόν νά έλθουν σέ ζωντανή έπικοινωνία μέ εκείνους που έξω από τίς δικές τους τάξεις όμολογούν τον Ίησού ως Κύριο»⁴⁸.

Είναι από τά άνωτέρω προφανές ότι οι έκκλησίες-μέλη του Π.Σ.Ε. άλληλοαναγνωρίζουν τό ποικιλοτρόπως γινόμενο Βάπτισμά τους, γεγονός που προσκρούει στην θεολογία της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Τό Βάπτισμα της Όρθοδόξου Έκκλησίας είναι ένα και τελείται μόνο από αυτήν μέ τον συγκεκριμένο τύπο της τριπλής καταδύσεως στο ύδωρ, στο όνομα και μέ τήν όρθή θεολογία των θεαρχικών Ύποστάσεων, καθώς και μέ τό θεολογικό περιεχόμενο της συνταφής και της συναναστάσεως έν Χριστώ και διά του Χριστού στην νέα ζωή της Χάριτος. Βαπτίσματα που τελούνται έντός Έκκλησίας χωρίς αυτές τίς προϋποθέσεις, δέν εισάγουν στο Σώμα του Χριστού. Η Όρθόδοξος Έκκλησία ουδέποτε άνεγνώρισε τό Βάπτισμα (όπως και τά λοιπά Μυστήρια) των έτεροδόξων, ένόσω αυτοί δέν επέστρεφαν στην κοινωνία της αποκηρύσσοντας τήν έτεροδοξία τους. Όσάκις όμως επέστρεφαν στην κοινωνία της ως της μόνης Μιάς Άγίας Καθολικής και Άποστολικής Έκκλησίας, αποβάλλοντες διά λιβέλλου τήν έτεροδοξία τους και όμολογοϋντες τήν Όρθόδοξο Πίστι, ή Όρθόδοξος Έκκλησία τούς εισηγε στην πλήρη μυστηριακή κοινωνία της άλλοτε έξ ύπαρχής διά Βαπτίσεως και άλλοτε διά Χρίσματος (7ος της Β' Οικουμενικής και 95ος της Πενθέκτης).

Οι ύποχρεώσεις για τίς έκκλησίες-μέλη του Π.Σ.Ε., που πηγάζουν από τήν άλληλοαναγνώρισι των προτεσταντικών Βαπτισμάτων, δηλαδή τό «νά προχωρήσουν προς μία κοινή μαρτυρία για τον Λόγο, προς όμολογία της μιās Πίστεως, λειτουργία της μιās Ευχαριστίας και πλήρη μετοχή στην μία ιερατική διακονία», δέν είναι αποδεκτές από

Ὁρθόδοξου πλευρᾶς. Δέν εἶναι σέ θέσι οἱ ἐκκλησίαι αὐτές νά δώσουν μαρτυρία τῆς μιᾶς Πίστεως τῆς Ἐκκλησίας καί νά τελέσουν τήν μία Εὐχαριστία, ἄν δέν προχωρήσουν πρῶτα σέ πλήρη δογματική καί μυστηριακή ἐνότητα μέ τήν Ὁρθόδοξο Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Οἱ Ὁρθόδοξοι δέν δεχόμεθα ὅτι «ἀνήκουμε εἰς ἀλλήλους» μέ ὅσους τελοῦν ἀπλῶς ἓνα “χριστιανικό” Βάπτισμα. Πολύ περισσότερο αὐτό ἰσχύει γιά ἐκείνους πού «δέν ἀναγνωρίζουν τόν τύπο τοῦ Βαπτίσματος στό ὕδωρ, ἀλλά μετέχουν τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς», δηλαδή γιά τίς νεο-χαρισματικές προτεσταντικές ομάδες πού μετέχουν στό Π.Σ.Ε (π.χ. Πεντηκοστιανοί).

Ἡ Βαπτισματική θεολογία πού ὑποστηρίχθηκε μέ τό κείμενο *B.E.M. (Βάπτισμα, Εὐχαριστία. Ἱερωσύνη)* στήν Λίμα τό 1982, δυστυχῶς ἔχει ἐπηρεάσει πολυτρόπως τούς Ὁρθόδοξους θεολόγους. Ἐνα διορθόδοξο Συμπόσιο στήν Βοστώνη θεωρεῖ «τό *B.E.M.* ὡς ἀξιόλογο οἰκουμενικό κείμενο δογματικῆς σύγκλισης. Πρέπει, ἐπομένως, νά συστηθεῖ ἰδιαίτερος γιά τή σοβαρή προσπάθειά του νά φέρει στό φῶς καί νά ἐκφράσει σήμερα “τήν πίστη τῆς ἐκκλησίας διά μέσου τῶν αἰώνων”»⁴⁹. Σέ αὐτό ἐπίσης παραπέμπουν μεταξύ ἄλλων καταστατικῶν ἀρχῶν οἱ συντάκται τῆς «Τελικῆς Ἐκθέσεως τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» (παράγρ. 19). Σύμφωνα μέ σχόλιο Ὁρθόδοξου θεολόγου στίς ἀποφάσεις τῆς Θ’ Συνελεύσεως τοῦ Π.Σ.Ε.⁵⁰ σημαντική εἶναι ἡ «σύνδεση τῆς ἐπιδιωκόμενης συγκλίσεως τῶν ἐκκλησιολογιῶν τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν μέ τό μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος». Ὅμως ἡ ἐκκλησιολογική σύγκλισις (δηλαδή μέ ἄλλα λόγια ἡ ἀλληλοαναγνώρισις ὡς ἐκκλησιῶν) τόσο ἑτερόκλητων δογματικῶς χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καί παραφυάδων βάσει τοῦ γεγονότος ὅτι ὅλες τελοῦν ἓνα τυχόν εἶδος Βαπτίσματος, δέν βρῖσκει ἔρεισμα στήν Παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας καί στήν διδασκαλία τῶν Πατέρων, καθὼς τό Βάπτισμα τῶν ἑτεροδόξων δέν προϋποθέτει τήν Ὁρθόδοξο Πίστι. Ὁ Μέγας Βασίλειος (ἐπιστολή 125) λέγει: «δεῖ γάρ ἡμᾶς βαπτίζεσθαι μὲν ὡς παρελάβομεν, πιστεύειν δὲ ὡς βαπτίζομεθα, δοξάζειν δέ, ὡς πεπιστεύκαμεν, Πατέρα καί Υἱὸν καί Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφίστασθαι δὲ τῆς κοινωνίας τῶν κτίσμα λεγόντων ὡς φανερῶς βλασφημούντων», καί δέν ἀφήνει περιθώρια γιά ἐκκλησιολογική σύγκλισι μέ ἐκείνους πού δέν ἔχουν κοινή δογματική διδασκαλία.

Είναι χαρακτηριστική η εικόνα, που δίνει τό Τμήμα «Πίστις καί Τάξις» μέ τό κείμενο ἐργασίας «*Ἡ φύσις καί ὁ σκοπός τῆς Ἐκκλησίας*» (*Nature and Purpose of the Church*), παράρρ. 75-77, γύρω ἀπό τίς διαφορές περὶ τό Βάπτισμα πού πρέπει νά γεφυρωθοῦν στήν προοπτική τῆς ὁρατῆς ἐνότητος τῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε.: «*Παραμένουν διαφορές μεταξύ μερικῶν χριστιανικῶν παραδόσεων σχετικά μέ:*

- *τήν μυστηριακή φύση τοῦ βαπτίσματος*
- *τή σχέση τοῦ βαπτίσματος μέ τήν πίστη*
- *τή δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*
- *τήν ιδιότητα τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας*
- *τό νηπιοβαπτισμό καί τό βάπτισμα ὅσων μποροῦν νά μιλήσουν γιά τόν ἑαυτό τους*
- *τό βαπτισματικό τύπο*
- *τόν τρόπο βαπτίσματος.*

Ἐπάρχουν κοινότητες - χριστιανοί πού δέν τελοῦν τήν ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος, κι ὁμως μετέχουν στήν πνευματική ἐμπειρία τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ [σ.σ. ἐννοοῦνται οἱ Πεντηκοστιανοί]»⁵¹.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὁμως δέν μπορεῖ νά ἀναγνωρίση τό Βάπτισμα ἄλλων Χριστιανῶν πού παραμένουν στίς ἑτεροδοξίες τους οὔτε νά παρακάμψη τίς ἀνωτέρω διαφορές μέ τίς προτεσταντικές ἐκκλησίες, γιά νά δικαιολογήση μία ἐπίπλαστη ἐνότητα μαζί τους. Πολύ περισσότερο αὐτό ἀφορᾷ τοῦς Πεντηκοστιανούς πού δέν ἔχουν καθόλου βαπτισθῆ σέ νερό.

3. Ἡ ἱεραποστολή.

Σύμφυτη μέ τήν Ἐκκλησία θεωρεῖται ἀπό τίς ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἡ Ἱεραποστολή. Στό ἐκκλησιολογικό κείμενο «*Text on ecclesiology: Called to be the One Church*», πού ἀποδέχθηκε ἡ Θ' Γεν. Συνέλευσις τοῦ Π.Σ.Ε., σημειώνεται:

«Ἡ Ἱεραποστολή εἶναι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία μέ τήν Ἱεραποστολή της ἐκφράζει τήν κλησί της νά κηρύττη τό Εὐαγγέλιο καί νά προσφέρει τόν ζῶντα Χριστό σέ ὀλόκληρη τήν κτίσι. Οἱ ἐκκλησίες βρίσκονται ἐνεργά δίπλα σέ ἀν-

θρώπους άλλων ζωντανών θρησκειών και ιδεολογιών. Ως όργανο του Παντοκράτορος Θεού ή Έκκλησία καλείται να αναπτύξει διάλογο και συνεργασία με αυτούς, έτσι ώστε ή ιεραποστολή της να επιφέρει τό άγαθό όλων των δημιουργημάτων και την ευημερία της γης. Όλες οί έκκλησίες καλούνται να αγωνισθούν κατά της άμαρτίας σέ όλες της τίς εκδηλώσεις, μέσα στον δικό τους χώρο και έξω από αυτόν, και να εργασθούν μαζί μέ άλλους για να καταπολεμήσουν την άδικία, να ανακουφίσουν τον ανθρώπινο πόνο, να υπερνικήσουν την βία και να εξασφαλίσουν πληρότητα ζωής σέ όλους τους ανθρώπους»⁵².

Η ιδιαιτερότης της Όρθοδόξου Ίεραποστολής όφείλεται στην αυτουσνειδησία της Όρθοδόξου Έκκλησίας, ότι αυτή μόνη κατέχει και αυτή μόνη μπορεί να κηρύξει τό αυθεντικό ευαγγελικό μήνυμα στον κόσμο. Η ιεραποστολική δραστηριότης των προτεσταντικών έκκλησιών και ομάδων φαίνεται στα μάτια της Όρθοδόξου Έκκλησίας ανεπαρκής να δώση στον κόσμο τον όλο Χριστό, επειδή και ή δογματική διδασκαλία των Προτεσταντών και ή πολυδιάσπασίς των δέν μαρτυρούν τον Χριστό της Έκκλησίας αλλά τον υποκειμενικό Χριστό της εκάστοτε προτεσταντικής παραφυάδος. Έτσι δέν είναι δυνατόν ή Όρθόδοξος Έκκλησία να συμφωνήση σέ μία κοινή ιεραποστολική δραστηριότητα. Πολλώ μάλλον πού μέχρι σήμερα ό προσηλυτισμός στίς μητροπολιτικές Όρθόδοξες χώρες και στον χώρο της έξωτερικης Ίεραποστολής δέν έχει παύσει.

4. Ό στόχος της όρατης ένότητας.

Ό Καταστατικός Χάρτης του Π.Σ.Ε. όρίζει και ή Θ' Γεν. Συνέλευσις επαναβεβαιώνει ότι,

«Ό πρωταρχικός σκοπός της κοινωνίας των εκκλησιών στό Παγκόσμιο Συμβούλιο Έκκλησιών είναι να καλούν ή μία την άλλη προς όρατή ένότητα στην μία πίστι και στην μετοχή στην μία Ευχαριστία εκπεφρασμένη στην λατρεία και την κοινή έν Χριστώ ζωή, διά της μαρτυρίας και της διακονίας στον κόσμο, και να προωθούν αυτή την ένότητα για να πιστεύση ό κόσμος»⁵³.

Η υποχρέωσις των εκκλησιών-μελών του Π.Σ.Ε. να προωθήσουν την πορεία τους προς την όρατή ένότητα, περιγράφεται στό ακόλουθο

ἀπόσπασμα ἀπό τό κείμενο «*Text on ecclesiology: Called to be the One Church*»:

«Οἱ ἐκκλησίες πού μετέχουν στό Π.Σ.Ε. παραμένουν δεσμευμένες ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλη νά βαδίσουν πρὸς τὴν πλήρη ὄρατὴ ἐνότητα. Αὐτὴ ἢ δέσμευσις εἶναι δῶρο τοῦ παναγάθου Κυρίου μας. Ἡ ἐνότης εἶναι θεῖο δῶρο καὶ κλησις. Οἱ ἐκκλησίες μας ἔχουν βεβαιώσει ὅτι ἡ ἐνότης, γιὰ τὴν ὁποία προσευχόμεθα, ἐλπίζουμε καὶ ἐργαζόμεθα, εἶναι “μία κοινωνία δεδομένη καὶ ἐκπεφρασμένη ἐν τῇ κοινῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως μία κοινὴ μυστηριακὴ ζωὴ πού ἀρχίζει μὲ τό ἕνα Βάπτισμα καὶ ἱερουργεῖται ὁμοῦ στὴν μία εὐχαριστιακὴ κοινότητα μία κοινὴ ζωὴ, στὴν ὁποία τὰ μέλη καὶ τὰ ἱερατεῖα ἀμοιβαίως ἀναγνωρίζονται καὶ καταλλάσσονται καὶ μία κοινὴ ἀποστολὴ μαρτυρίας τοῦ εὐαγγελίου τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ διακονίας ὅλης τῆς κτίσεως” [The Canberra Statement, 3.2]. Μία τέτοια κοινωνία πρέπει νά ἐκφράζεται σέ κάθε τόπο, καὶ μέσῳ σχέσεων καταλλαγῆς μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν σέ διαφοροὺς τρόπους. Ἔχουμε ἀκόμη πολλὴ δουλειά καθὼς μαζί ζητοῦμε νά κατανοήσουμε τὴν σημασία τῆς ἐνότητος καὶ τῆς καθολικότητος, καὶ πόσο σημαντικό εἶναι τό Βάπτισμα»⁵⁴.

Ἡ προτεσταντικὴ σύγχυσις εἶναι προφανής. Ἡ ἐνότης τῶν «ὄρατῶν» ἐκκλησιῶν-μελῶν εἶναι ταυτοχρόνως δεδομένη καὶ ἀναζητουμένη. Δεδομένη στὴν «ἀόρατη» Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἀλληλοαναγνωριζομένου Βαπτίσματος καὶ ἀναζητουμένη πάλι σέ μία προσπάθεια ὄρατῆς πραγματώσεως τῆς «ἀόρατης» Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιὰ θεολογικὴ σχιζοφρένεια. Εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ προτεσταντικὲς ἐκκλησίες βρίσκουν στό κείμενο αὐτό τὸν ἑαυτό τους. Ἐμεῖς ὅμως ὄχι. Οἱ Ὁρθόδοξοι κατέχουμε ὡς δῶρον Θεοῦ ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι τὴν ἐνότητα τῆς Πίστεως καὶ τὴν κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι αὐτὴ ἡ ἐνότης καὶ κοινωνία. Ἀγωνιζόμαστε μόνο νά τὴν διατηροῦμε καὶ νά αὐξάνουμε σέ αὐτήν. Δέν χρειάζεται νά συντάσσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴν προτεσταντικὴ θεολογικὴ σχιζοφρένεια προσυπογράφοντας τέτοια κείμενα. Οἱ πολυδιηρημένες προτεσταντικὲς ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες στεροῦνται τό πλήρωμα τῆς ἀποστολικῆς Πίστεως, δικαίως ἀναζητοῦν τὴν ἐνότητά τους στὴν μελλοντικὴ κοινὴ ὁμολογία τῆς ἀποστολικῆς Πίστεως, στὴν μελλον-

τική τέλεσι τῆς μιᾶς Εὐχαριστίας καί στήν μελλοντική κοινή ἱεραποστολική μαρτυρία. Διότι πρὸς τό παρόν τό μόνο κοινό τους εἶναι ἡ ἐπιθυμία γιά ὁρατή ἐνότητα Ἀλλά αὐτή ἡ ἐνότης ἤδη ὑπάρχει στήν συγκεκριμένη, ἱστορική, ὁρατή, Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία. Εἶναι τόσο δύσκολο νά γίνη αὐτό κατανοητό, ὥστε νά σταματήσουν οἱ Προτεστάνται νά πορεύωνται ἀπό τήν μία διάσπασι στήν ἄλλη καί ἀπό τό ἓνα ἀντιευαγγελικό ἦθος στό ἐπόμενο, καί νά ἀναζητοῦν τήν ἐνότητά τους μέσα σέ αὐτή τήν πολυ-διαφορετικότητά τους;

5. Ἡ “ὁμολογιακή” καί ἡ “διομολογιακή” κοινή προσευχή.

Μία ἀκόμη ἔνδειξις ὅτι τό Π.Σ.Ε. δέν προσανατολίζεται πρὸς τήν κοινωνία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἶναι καί οἱ προτάσεις τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» γιά “ὁμολογιακή κοινή προσευχή” καί “διομολογιακή κοινή προσευχή” πού υἰοθετήθηκαν ἀπό τήν Θ΄ Συνέλευσι. Ἡ πρότασις ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Προτείνεται μία σαφῆς διάκρισις μεταξύ “ὁμολογιακῆς” καί “διομολογιακῆς” κοινῆς προσευχῆς στίς συγκεντρώσεις τοῦ Π.Σ.Ε. “Ὁμολογιακή κοινή προσευχή” εἶναι ἡ προσευχή μιᾶς ὁμολογίας, μιᾶς κοινότητος ἢ μιᾶς ομάδος μέσα στήν ὁμολογία. Ὁ ἐκκλησιακός της χαρακτήρας εἶναι σαφῆς. Προσφέρεται ὡς δῶρο στήν συναθροισμένη κοινότητα ἀπό μία ἰδιαίτερη ἀντιπροσωπεία ἐξ αὐτῶν, καθὼς μάλιστα τοὺς καλεῖ νά μποῦν στό πνεῦμα τῆς προσευχῆς. Ἐπιτελεῖται καί ἔχει προεστῶτα σύμφωνα μέ τόν τρόπο πού τήν κατανοεῖ καί τήν τελεῖ ἡ [συγκεκριμένη] ἐκκλησία. Ἡ «διομολογιακή κοινή προσευχή» συνήθως προετοιμάζεται γιά εἰδικά οἰκουμενικά γεγονότα. Ἀποτελεῖ μία εὐκαιρία γιά μιᾶ κοινή τελετή, χρησιμοποιώντας στοιχεῖα ἀπό τόν πλοῦτο μιᾶς ποικιλίας παραδόσεων. Μία τέτοια προσευχή ἔχει τίς ρίζες της στήν μέχρι τώρα ἐμπειρία τῆς οἰκουμενικῆς κοινότητος, καθὼς καί σ’ αὐτό πού κερδίζουν οἱ ἐκκλησίαι ἀπό τήν μεταξύ τους ἀνταλλαγὴ ἐμπειριῶν. Πάντως δέν ἀξιῶναι νά γίνη ἡ λατρεία μιᾶς δεδομένης ἐκκλησίας-μέλους ἢ ἐνός εἴδους ὑβριδικῆς ἐκκλησίας ἢ μιᾶς ὑπερ-ἐκκλησίας. Ὅταν κατανοηθῇ καί ἐφαρμοσθῇ κατάλληλα, ἡ διάκρισις αὐτή μπορεῖ νά καταστήσῃ ἐλεύθερες τίς παραδόσεις νά

ἐκφραστοῦν εἴτε μέ πιστότητα στήν ἰδιαιτερότητά τους εἴτε συνδύαζοντας παραδόσεις, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ Χριστιανοί δέν βιώνουν ἀκόμη τήν πλήρη ἐνότητά τους καί ὅτι τά οἰκουμενικά σώματα στά ὁποῖα μετέχουν δέν ἀποτελοῦν ἐκκλησίες»⁵⁵.

Καί ἐπίσης,

«Σύμφωνα μέ τήν διάκρισι ὁμολογιακῆς καί διομολογιακῆς κοινῆς προσευχῆς, μπορεῖ νά τελοῦνται ὁμολογιακές Εὐχαριστιακές συνάξεις κατά τίς Γεν. Συνελεύσεις ἢ ἄλλες μεγάλης σημασίας εὐκαιρίες. Ἡ ἐκκλησία πού θά τελεῖ τήν Εὐχαριστία [hosting church] (ἢ οἱ ἐκκλησίες πού μποροῦν νά τήν τελοῦν ἀπό κοινού) πρέπει νά δίνουν σαφῆ τήν ταυτότητά τους»⁵⁶.

Τό ὅλο πλαίσιο αὐτῆς τῆς προτάσεως (περισσότερες ἀπό 20 σελίδες κειμένου) φανερώνει μία ὁμολογουμένως εὐγενεστάτη διευθέτησι τοῦ προβλήματος τῆς κοινῆς προσευχῆς, ὥστε νά ἀποφεύγεται ἡ δυσφορία ἀπό τίς λατρευτικές ἐκδηλώσεις μέ τίς ὁποῖες πολλοί στό Π.Σ.Ε. δέν συμφωνοῦν. Εἶναι ἐν τούτοις χαρακτηριστική ἡ ἐπιμονή τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» στήν κοινή προσευχή παρά τά πολλά προβλήματα πού δημιουργεῖ. Ἀναγνωρίζει μέν τήν σημασία τοῦ κανόνος *lex orandi – lex credendi*, τήν σημασία τῆς κοινῆς πίστεως στήν κοινή προσευχή, ἀλλά παρά ταῦτα θεωρεῖ ὅτι αὐτοί οἱ παράγοντες «δέν μειώνουν τήν ἀνάγκη τέτοιας [κοινῆς] προσευχῆς, οὔτε τήν καθιστοῦν ἀδύνατη» (Τελική Ἐκθέσις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς..., Παράρτημα Α, παράγρ. 13-14)⁵⁷. Προφανῶς στό ὄραμα τοῦ Π.Σ.Ε. προέχουσα θέσι ἔχει ἡ κοινή πορεία τῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν (τό *stay together*), καί αὐτήν καλεῖται νά ὑπηρετήσῃ καί ἡ κοινή προσευχή. «Ἡ δυνατότης νά προσευχόμεσθε ἀπό κοινού σέ οἰκουμενικές συγκεντρώσεις εἶναι ἐπίσης μία νέα πρόκλησις μέ συγκεκριμένη καί ἰδιαίτερη ἀποστολή νά συνδράμῃ καί ἐνισχύσῃ τούς Χριστιανούς στήν πορεία τους πρός τήν ἐνότητα» (ἐνθ' ἄνωτ., παράγρ. 37)⁵⁸, λέγουν οἱ συντάκται τῆς «Τελικῆς Ἐκθέσεως τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς...» καί βεβαιώνουν γιά τά ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς πολυετοῦς ἀσκήσεως τῆς κοινῆς προσευχῆς (ἐνθ' ἄνωτ., παράγρ. 39)⁵⁹.

Γιά τό Π.Σ.Ε. λοιπόν ἡ “κοινή προσευχή” εἶναι πηγὴ ζωῆς. Εἴτε ὁμολογιακῆ, εἴτε διομολογιακῆ, πάντως νά εἶναι κοινή προσευχή, ἐπειδὴ αὐτό ἐκπηγάζει ἀπό τήν ἐκκλησιολογία τῶν προτεσταντῶν-μελῶν του. Γιά τούς Ὁρθοδόξους ὅμως τό ζήτημα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικό, ἐπειδὴ

είναι διαφορετική και η εκκλησιολογία μας. Ἡ συμπροσευχή ἀπαγορεύεται ρητῶς ὑπὸ τῶν ἱερῶν Κανόνων. Ὡρισμένοι Ὁρθόδοξοι θεολόγοι σχετικοποιοῦν τὴν σημασία τῶν Κανόνων αὐτῶν ἢ τοὺς παραθεωροῦν, ὡσάν νά εἶναι γραμμένοι γιά ἄλλες ἐποχές ἢ ὡσάν νά μὴ διαπνέωνται ἀπὸ ἀγάπη. Ἄλλοι πάλι τοὺς παρερμηνεύουν, ὅτι δῆθεν ἀπαγορεύουν μόνο τὴν εὐχαριστιακὴ συμπροσευχή. Ὅλοι ὅμως συμφωνοῦν στὴν ποιμαντικὴ διάστασι τῶν ἱερῶν Κανόνων, ὅτι δηλαδὴ ἀποσκοποῦν στὴν διαφύλαξι καθαρῆς τῆς δογματικῆς συνειδήσεως τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας⁶⁰.

Αὐτὴ ἡ τελευταία ὅμως, ἡ ποιμαντικὴ διάστασις τῶν Ἱερῶν Κανόνων, δίνει νόημα καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τους τόσο στὴν ἐποχὴ πού γράφθηκαν ὅσο καὶ σήμερα. Κανείς μας δέν προσφεύγει στοὺς ἱερούς αὐτοὺς Κανόνας, ἂν δέν βλέπη νά κινδυνεύη ἡ δογματικὴ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ κάποια αἰρετικὴ ἐκκλησιολογία. Καὶ σήμερα, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, ἡ δογματικὴ συνείδησις τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας κινδυνεύει νά ἀλλοιωθῆ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιολογία πού καλλιεργεῖται στό Π.Σ.Ε. Ἡ συμπροσευχὴ εἶναι ἓνα μόνο σημεῖο ἐκκλησιολογικῆς ἀλλοιώσεως. Ὅσοι νομίζουν ὅτι ἐπικαλούμεθα τὴν ἰσχὺ τῶν συγκεκριμένων ἱερῶν Κανόνων ἀπὸ συντηρητισμὸ ἢ φονταμενταλισμὸ, σφάλλουν. Ἄγνοοῦν ὅτι ἡ Ἐκκλησία προέβαλλε τέτοιους Κανόνες, ὡσάνκις ἔβλεπε ἀλλοιουμένη τὴν ἐκκλησιολογικὴ συνείδησι τῶν μελῶν της. Σήμερα ὑπάρχει ἀνάγκη νά τονισθοῦν οἱ ὑπάρχοντες σχετικοὶ Κανόνες καί, ἂν χρειασθῆ, νά δημιουργηθοῦν νεώτεροι μέ τό ἴδιο πνεῦμα, γιά τόν ἴδιο σκοπὸ καί μέ εἰδικὴ ἀναφορὰ στό Π.Σ.Ε.

Δέν εἶναι ὑπερβολὴ τὰ λεγόμενα. Ὁρθόδοξοι θεολόγοι, τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς», προτείνουν διευθετήσεις στό πρόβλημα τῶν κοινῶν προσευχῶν στό Π.Σ.Ε. Αὐτό εἶναι τό **πρῶτο λάθος**. Ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησιολογία δέν προβλέπει κοινὴς προσευχές, προβλέπει μόνο Κανόνες πού ἀπαγορεύουν τίς συμπροσευχές γιά τόν λόγο πού προαναφέρθηκε. Ἐάν οἱ θεολόγοι τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» ἤθελαν νά εἶναι συνεπεῖς μέ τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησιολογία, ἔπρεπε νά θέσουν ὡς ἀδιαπραγμάτευτο ὄρο περαιτέρω συμμετοχῆς στό Π.Σ.Ε. τὴν κατάργησι τῶν κοινῶν προσευχῶν, ἐπειδὴ ἀκριβῶς οἱ κοινὴς προσευχές στό Π.Σ.Ε. ἔχουν τὴν ἀποκλειστικὴ ἔννοια νά προαγάγουν τὴν ὁρατὴ ἐνότητα τῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν του μέ προτεσταντικὴς ἐκκλησιολογικὴς προϋποθέσεις. Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, γιά τὴν ὁποία ἐπικαλούμεθα τὴν τήρησι τῶν ἱερῶν Κανόνων στὴν προκειμένη περίπτωσι, ἡ ἐπίκλησις τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός συμμετεῖχε στὴν ἐναρκτήρια τελετή-

προσευχή στην Φερράρα ή η αναφορά στην συμμετοχή έτεροδόξων του 12ου αιώνα στις Όρθόδοξες λειτουργικές συνάξεις στους Άγιους Τόπους, στο Σινά ή άλλοι⁶¹, δέν προσφέρονται για να υπερασπίσουν την σημερινή πρακτική των συμπροσευχών. Ο άγιος Μάρκος μετέσχε της έναρκτηρίου προσευχής⁶², όχι όμως για να προαγάγη την ένότητα υπό παπικές προϋποθέσεις. Απόδειξις τούτου ο σθENAρός του άγώνας, ή αποχώρησις του κατόπιν από τόν διάλογο, και έν τέλει ή άπουσία του από τό συλλείτουργο μέ τόν Πάπα, όποτε οί Όρθόδοξοι υποχώρησαν σέ όλες τίς παπικές άπαιτήσεις και υπέγραψαν τόν ταπεινωτικό Όρο της Συνόδου⁶³. Επίσης οί προσκυνηταί των Άγίων Τόπων δέν έκινούντο από διάθεσι προβολής μιās αίρετικής έκκλησιολογίας, όπως φαίνεται από την άπάντησι του Πατριάρχου Γενναδίου. Στο Π.Σ.Ε. όμως προβάλλεται – όπως αποδεικνύουν τά γεγονότα και τά κείμενα– ή προτεσταντική έκκλησιολογία.

Τό **δεύτερο λάθος** είναι ή έπιβεβαίωσις του “έκκλησιακού χαρακτήρος” των προτεσταντικών Όμολογιών. Έφ’ όσον οί κοινές προσευχές γίνονται εκ προοιμίου άποδεκτές, οί Όρθόδοξοι όφείλουν να μετάσχουν στην “όμολογιακή κοινή” προσευχή ή λειτουργία κάποιας εκ των ποικίλων προτεσταντικών Όμολογιών, στην όποία είναι μάλιστα προσκεκλημένοι. Μία τέτοια συμμετοχή σαφώς και κατηγορηματικώς δέν σημαίνει μετοχή σέ κοινό Ποτήριο, είναι όμως έπιβεβαίωσις εκ μέρους των Όρθόδοξων του “έκκλησιακού χαρακτήρος” της συγκεκριμένης Όμολογίας.

Τό **τρίτο λάθος** είναι ή θεσμοθέτησις (άν και μέ δυνατότητα βεβαίως άναθεωρήσεως στο μέλλον) “όμολογιακών κοινών” προσευχών ή λειτουργιών, τίς όποίες θά προΐσταται τό πρόσωπο πού καθορίζεται από τά θέσμια της συγκεκριμένης Όμολογίας (βλ. «Τελική Έκθεσι της Ειδικής Έπιτροπής...», παράγρ. 42). Έδώ πρόκειται για έπιβεβαίωσι της χειροτονίας των γυναικών, ένδεχομένως και όμοφυλοφίλων. Η «Τελική Έκθεσις της Ειδικής Έπιτροπής...» (Παράρτημα Α, παράγρ. 30) όρίζει χωρίς περιστροφές: «Όταν ή κοινή προσευχή προσφέρεται από συγκεκριμένη όμολογία, ή πρακτική αυτής της όμολογίας, αναφορικά μέ την ήγεσία των γυναικών, θά πρέπει να ισχύει κανονικά. Για την διομολογιακή κοινή προσευχή, καλό θά είναι να υίοθετείται ένα είδος άποκεντρωμένης ήγεσίας και ισότητας στην συμμετοχή, πού θά έπιτρέπει σέ όλους τους συμμετέχοντες, άνδρες ή γυναίκες, κληρικούς ή λαϊκούς, να διαδραματίσουν όποιοδήποτε ρόλο»⁶⁴.

Ἦδη ἀνοίγει τό κουτί τῆς Πανδώρας, ὅπως εὐφυῶς παρατήρησε ὁ ἐπίσκοπος Ἰλαρίων Ἀλφέγιεφ λέγοντας: «Ἡ Εἰδική Ἐπιτροπή ὀλοκλήρωσε τίς ἐργασίες της καί ἔλυσε πολλά προβλήματα, τά ὅποια, γιά τίς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες ἀποτελοῦσαν ἐμπόδια γιά τή συμμετοχή τους ὡς μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅλες οἱ δυσκολίες εἶναι τώρα πιά πίσω μας; Ἐπιπλέον, ποιά θά εἶναι τά συνεπακόλουθα τῶν συμπερασμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς γιά τήν ὀρθόδοξη συμμετοχή στήν εὐρύτερη οἰκουμενική κίνηση; Πρὶν ἀπό ὅτιδήποτε ἄλλο, θέλω νά δώσω ἔμφαση στό γεγονός ὅτι ἡ Ἐπιτροπή σκόπιμα περιορίσθηκε στή συζήτηση ἐκείνων τῶν θεμάτων πού σχετίζονται ἄμεσα μέ τίς σχέσεις ὀρθοδόξων-προτεσταντῶν μέσα στό Π.Σ.Ε. Ἡ ἐντολή της δέν περιελάμβανε συζήτηση τοῦ εὗρους τῶν θεμάτων σέ σχέση μέ τήν παροῦσα κρίση τοῦ Συμβουλίου καί τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως γενικότερα. Ἐπιλύνοντας ὀρισμένα θέματα, ταυτόχρονα ἀνοίξε τό “κουτί τῆς Πανδώρας” βασικῶν διαφωνιῶν πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καί τῶν οἰκουμενικῶν ἐταίρων»⁶⁵.

6. Ἡ ἔλλειψις προσανατολισμοῦ πρὸς τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία.

Εἶναι φαίνεται θέμα ἀρχῆς γιά τίς προτεσταντικές Ὁμολογίες πού ἀποφασίζουν τήν συμμετοχή τους στό Π.Σ.Ε., νά μὴ δεσμεύονται μέ κάποια ἔννοια μεταστροφῆς στήν Ὁρθοδοξία καί ἀποδοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων δογμάτων, ὅπως φαίνεται ἀπό κείμενα πού ἐνέκρινε καί υἱοθέτησε ἡ Θ' Συνέλευσις⁶⁶. Πραγματικά, ἡ σύστασις (ἂν ὄχι καί ἀπαίτησις) ἐπιστροφῆς ὅλων στήν Πίστι καί τήν πρακτική τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶναι ἡ μόνη προϋπόθεσις πού λείπει ἀπό τίς προτάσεις τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» καί πού θά ἦταν ἐνδεικτική ὀρθῆς ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς συμμετοχῆς στό Π.Σ.Ε.

Τό ἴδιο τό Π.Σ.Ε. προσδιορίζοντας τήν αὐτοσυνειδησία του κάνει λόγο γιά κοινωνία ἐκκλησιῶν:

«Κάθε συζήτησις τοῦ Π.Σ.Ε. περὶ αὐτοσυνειδησίας του πρέπει νά ἀρχίζη ἀπὸ τήν καταστατική Βάσι, ἐπὶ τῆς ὁποίας τό Π.Σ.Ε. ἔχει θεμελιωθῆ καί ἐπὶ τῆς ὁποίας ὅλες οἱ ἐκκλησίες-μέλη ἔχουν συμφωνήσει: “Τό Π.Σ.Ε. εἶναι μία κοινωνία (fellowship) ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες ὁμολογοῦν τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό ὡς Θεό καί Σωτῆρα,

σύμφωνα με τις Γραφές, και αναζητούν να φέρουν εις πέρας την κοινή τους κλήσι για την δόξα του ενός Θεού, του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος»⁶⁷.

«Παρότι η λέξις “fellowship” ένιοτε χρησιμοποιείται για να αποδώση την έλληνική λέξι κοινωνία, πού είναι έννοια-κλειδί κατά τις πρόσφατες οίκουμενικές συζητήσεις περί έκκλησίας και της ένότητός της, η σχέσις μεταξύ των έκκλησιών στό Π.Σ.Ε. ως σύνολο δέν είναι κοινωνία μέ την πλήρη σημασία του όρου (όπως περιγράφηκε π.χ. στην Γεν. Συνέλευσι της Καμπέρρα, “Η ένότης της Έκκλησίας ως Κοινωνίας: Δώρο και Κλήσις”)⁶⁸.

Μάλιστα όσο περισσότερο γίνεται αντιληπτή η αδυναμία των έκκλησιών-μελών του Π.Σ.Ε. να προσανατολισθούν προς την Όρθόδοξο Πίστι και την έν αυτή κοινωνία μέ την Όρθόδοξο Έκκλησία, συντηρείται η τάσις να συμπεριφέρονται μεταξύ τους ως μέλη μιās έστω επί μινυμαλιστικής βάσεως κοινωνίας (membership) και αυξάνεται η τάσις να αναπτύσσονται ευρύτεροι κύκλοι συνεργασίας μεταξύ τους μέ σχέσις συν-εταιρικές (partnership).

7. Ήθικά και κοινωνικά θέματα.

Τά ανθρώπινα δικαιώματα και η υπεράσπισίς τους είναι στίς προτεραιότητες του Π.Σ.Ε. Ένω όμως σέ θέματα καταπιέσεων, κοινωνικής άδικίας, φτώχειας, παρατηρείται απόλυτη συμφωνία, υπάρχει μεγάλη διαφοροποίησης των έκκλησιών-μελών του Π.Σ.Ε. όσον άφορᾷ την στάσι τους άπέναντι στά ζητήματα πού σχετίζονται μέ την ανθρώπινη σεξουαλικότητα. Τά κεντρικά συντονιστικά όργανα του Π.Σ.Ε. δέν παίρνουν θέσι υπέρ της μιās ή της άλλης άπόψεως. Προτιμούν να δώσουν τό βήμα του Π.Σ.Ε. για να αναπτυχθῆ διάλογος μεταξύ των διαφόρων τάσεων. Τοποθετούν την στρατηγική αυτή στην προοπτική της ένότητος των έκκλησιών-μελών. Αντιγράφουμε άπό τό εισηγητικό προς την Θ΄ Γεν. Συνέλευσι κείμενο «Η άπάντησις των έκκλησιών για την ανθρώπινη σεξουαλικότητα» (*Churches' response to human sexuality*):

«Τό να επικεντρωθούμε στον κύριο όγκο των τοποθετήσεων και να παραγάγουμε επίσημες δηλώσεις, είναι προφανώς αναποτελεσματικό και βαθαίνει τά ρήγματα μέσα στίς έκκλησίες και μεταξύ αυτών υπάρχει ανάγκη να δοθῆ οίκουμενικός χῶρος για συνάντησι, άνάλυ-

σι, διάλογο και έπιμόρφωσι στην κατεύθυνσι μιᾶς έφικτῆς και ποιμαντικῆς προσεγγίσεως τῶν ὑπ' ὄψιν θεμάτων ... Ὡς παγκόσμια κοινωνία (*fellowship*) έκκλησιῶν τό Π.Σ.Ε. βρίσκεται στην μοναδική θέσι νά δεσμεύσῃ τίς έκκλησίες-μέλη νά κρατήσουν διαφορετικέσ απόψεις και τοποθετήσεις για τήν ανθρώπινη σεξουαλικότητα ... Κατ' αὐτόν τόν τρόπο τό Συμβούλιο φέρνει τίς έκκλησίες σέ ζωντανή έπικοινωνία γι' αὐτό τό οὔτως ἤ ἄλλως δυνητικά διχαστικό ζήτημα και προσφέρει τό παγκόσμιο οἰκουμενικό βῆμα του για ὑπεύθυνη συζήτησι ... Ἐμπλεκόμενο σέ αὐτό τό θέμα τό Π.Σ.Ε. γίνεται μία κοινωνία (*fellowship*) έκκλησιῶν μέ μία βαθύτερη έννοια - παρουσιάζεται σάν ἀδελφός και ἀδελφή (“*fellow*”) σέ αὐτούς πού ἔτσι και ἄλλοιῶς αισθάνονται ἀποξενωμένοι και ἀποκλεισμένοι ἀπό τήν κοινωνία τους και τήν έκκλησιαστική τους κοινότητα»⁶⁹.

Τό θέμα αὐτό ἔχει ἀρχίσει νά συζητῆται ἀπό τήν Γ' Γεν. Συνέλευσι τοῦ Νέου Δελχί και εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ “κοινωνική εὐαισθησία”, μέ τήν ὁποία ἀντιμετωπίζεται. Ἐν τούτοις ἤδη σήμερα τό Π.Σ.Ε. δέν θέτει τό ζήτημα μέ βάσι τήν σαφή εὐαγγελική διδασκαλία. Προέχει ἡ “ένότης” τῶν έκκλησιῶν τοῦ Π.Σ.Ε. και ὄχι ἡ εὐαγγελική ἀλήθεια;

8. Ἡ στάσις ἔναντι τῶν ἄλλων θρησκειῶν.

Ἡ στάσις τῶν έκκλησιῶν-μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. ἔναντι τῶν ἄλλων θρησκειῶν χαρακτηρίζεται ἀπό διάθεσι ἀποδοχῆς τους, βασισμένη δῆθεν σέ ἀγιογραφικές μαρτυρίες. Σέ κείμενο πού ἐνέκρινε ἡ Θ' Γεν. Συνέλευσις μέ τίτλο «Θρησκευτική πολυμορφία και αὐτοσυνειδησία τῶν Χριστιανῶν» (*Religious plurality and Christian self-understanding*) γράφεται:

«Οἱ θρησκευτικέσ παραδόσεις τῆς ἀνθρωπότητος, στην μεγάλη τους διαφορετικότητα, εἶναι “πορεῖες” και “προσκυνηματικά ταξίδια” για ἀνθρώπινη καταξίωσι τῆς ἀναζητήσεως τοῦ πληρώματος τῆς ἀληθείας περί τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἄν και μπορεῖ νά εἴμαστε “ξένοι” μεταξύ μας, ὑπάρχουν στιγμές πού οἱ δρόμοι μας διασταυρώνονται στό σημείο πού λέγεται κλῆσις για “θρησκευτική φιλοξενία”. Τόσο ἡ προσωπική μας πείρα σήμερα ὅσο και ἱστορικέσ στιγμές τοῦ παρελ-

θόντος μαρτυροῦν γιά τό γεγονός ὅτι τέτοια φιλοξενία εἶναι δυνατή καί γίνεται ἐνίστε.

Μία ἐκτεταμένη τέτοια φιλοξενία ἐξαρτᾶται ἀπό μία θεολογία φιλόξενη στόν «ἄλλον». Οἱ ἀντιλήψεις μας γιά τήν φύσι τῆς βιβλικῆς μαρτυρίας περί Θεοῦ, τί πιστεύουμε ὅτι ὁ Θεός ἔχει κάνει ἐν Χριστῶ, καί τό ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δείχνουν ὅτι στήν καρδιά τῆς χριστιανικῆς πίστεως βρίσκεται μία φιλόξενη διάθεσις, πού ἀγκαλιάζει τούς «ἄλλους» στήν διαφορετικότητά τους. Εἶναι αὐτό τό πνεῦμα πού χρειάζεται γιά νά ἐμπνεύσῃ τήν θεολογία τῶν θρησκειῶν σέ ἕνα κόσμον πού χρειάζεται ἴασι καί καταλλαγῆ..

...Τά πεπερασμένα ἀνθρώπινα ὅρια καί οἱ περιορισμένες δυνατότητες τῆς γλώσσης καθιστοῦν ἀδύνατη κάθε κοινότητα νά ἐξαντλήσῃ τό μυστήριον τῆς σωτηρίας πού προσφέρει ὁ Θεός στήν ἀνθρωπότητα. Ὅλες οἱ θεολογικές μας ἀντιλήψεις σέ τελική ἀνάλυσι δέν ξεπερνοῦν τά ὅρια τῆς δικῆς μας ἐμπειρίας καί δέν μποροῦν νά παρακολουθήσουν τό εὖρος τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ γιά τήν ἀποκατάστασι τοῦ κόσμου.

Αὐτή ἡ ταπείνωσις μᾶς κάνει νά λέμε ὅτι ἡ σωτηρία ἐξαρτᾶται ἀπό τόν Θεό καί μόνο. Δέν εἶναι ἰδιοκτησία μας ἡ σωτηρία μετέχουμε σέ αὐτήν. Δέν προσφέρουμε τήν σωτηρία· μαρτυροῦμε γι' αὐτήν. Δέν ἀποφασίζουμε ποιός θά σωθῆ αὐτό τό ἀφήνουμε στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἡ σωτηρία μας εἶναι μία αἰώνια «φιλοξενία», στήν ὁποία μᾶς ἔχει περιλάβει ὁ Θεός. Ὁ Θεός εἶναι ὁ παρέχων τήν σωτηρία. Καί ἐπίσης, στήν ἐσχατολογική θεώρησι τοῦ καινοῦ οὐρανοῦ καί τῆς καινῆς γῆς, ἔχουμε τό δυνατό συμβολισμό τῆς σκηνώσεως τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσά μας: “καί ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ θρόνου λεγούσης, Ἴδου ἡ σκηνή τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καί σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καί αὐτοὶ λαοὶ αὐτοῦ ἔσονται, καί αὐτὸς ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται” (Ἀποκ. 21, 3)»⁷⁰.

Εἶναι νά ἀπορῆ κανεῖς πῶς υἰοθετήθηκαν αὐτές οἱ ἀπόψεις καί ἀπό τούς Ὁρθοδόξους ἀντιπροσώπους στό Π.Σ.Ε. Ἐδῶ καταλύονται ὅλα τά ὅρια. Οἱ Ὁρθόδοξοι γνωρίζουμε τήν ὁδό τῆς σωτηρίας καί γι' αὐτήν

μαρτυροῦμε. Γι' αὐτό ἀναπτύσσουμε τήν Ἱεραποστολή, χωρίς νά πολυπραγμονοῦμε τί ὁ Θεός μπορεῖ νά κάνει μέ τά μή Ὁρθόδοξα παιδιά του. Γνωρίζουμε ὅτι ἡ «*ἀνθρώπινη καταξίωσι τῆς ἀναζητήσεως τοῦ πληρώματος τῆς ἀληθείας περί τῆς ὑπάρξεώς μας*» εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ σωτηρία καί «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενί ἡ σωτηρία, οὐδέ γάρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον τό δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (Πράξ. 4, 12). Ὅφείλουμε πρὸς τούτοις νά εἴμαστε φιλόξενοι καί ἀγαθοεργοί πρὸς πάντας παρὰ τήν διαφορετικότητά τους, ἀλλά δέν ἔχουμε τό δικαίωμα νά ἀναπτύσσουμε θεολογίες «*θρησκευτικῆς φιλοξενίας*» τῶν ἑτεροθρήσκων, δηλαδή νά ἀγκαλιάζουμε τήν διαφορετικότητά τους. Στήν δεύτερη περίπτωσι ὑπερβαίνουμε τά ὅρια τῆς ἀγάπης καί βαλτώνουμε στά νερά τοῦ συγκρητισμοῦ. Ἄλλο ἀγάπη καί ἄλλο συγκρητισμός⁷¹. Καί βεβαίως ἡ σωτηρία μας εἶναι δῶρο Θεοῦ, δέν εἶναι ἰδιοκτησία μας οὔτε ἐπίτευγμά μας, ἀλλά ὁ δωρεοδότης καί σωτήρας μας Θεός εἶναι αὐτός πού στήν ἐσχατολογική προοπτική ὅλου τοῦ κόσμου ἄλλους δέχεται στήν κοινωνία Του (Ἄποκ. 21, 3) καί ἄλλους τούς ἀποβάλλει (Ἄποκ. 22, 14-15), καθένα κατὰ τήν πίστι καί τά ἔργα του.

Οἱ ἀπόψεις πού ὑπάρχουν στό ἀνωτέρω μνημονευθέν εἰσηγητικό κείμενο φανερόνουν ἄγνοια ἢ παραθεώρησι τῆς ἀνθρωπίνης συνεργίας στό ζήτημα τῆς σωτηρίας. Ὁ Θεός προσφέρει τήν σωτηρία πρὸς ὅλους, ἀλλά ἡ ἐνσυνείδητη ἐπιλογή μιᾶς θρησκείας πού ἀπορρίπτει τό εὐαγγελικό κήρυγμα καί τήν ἐν Χριστῷ σωτηρία, φανερόνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν συνεργεῖ μέ τόν Θεό γιά νά κἀνη κτῆμα του τήν προσφερομένη σωτηρία.

IV. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΣΤΟ Π.Σ.Ε.

Ἐπὶ τίς θεολογικές προϋποθέσεις πού ἀναλύθηκαν, οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες μετέχουν στίς δραστηριότητες τοῦ Π.Σ.Ε. Ὅπως ὅμως φαίνεται ἀπό τήν ἀνάλυσι, αὐτή ἡ ἴδια ἡ συμμετοχή ἀποτελεῖ μέγα πρόβλημα καί δημιουργεῖ σοβαρά ἐπί μέρους προβλήματα.

A. Τά προβλήματα.

Αὐτά ἐστιάζονται:

1. Στήν ἀδυναμία οὐσιαστικῆς μαρτυρίας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐπὶ στήν ἀδυναμία μαρτυρίας τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅτι σκοπός τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε. εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως πρὸς τούς ἑτεροδόξους. Ἡ ἐξηκονταετής ὅμως παρουσία μας σέ αὐτό βεβαιώνει ὅτι τό βῆμα τοῦ Π.Σ.Ε. δέν προσφέρεται γιά τήν

μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. δέν ἀντιλαμβάνονται τήν ἔννοια τῆς Ὁρθοδόξου μαρτυρίας μέ τήν σημασία πού τήν κατανοοῦμε οἱ Ὁρθόδοξοι. Ἐπιθυμοῦν τήν συνεργασία μας, ἐγκωμιάζουν τήν παρουσία μας, χαίρονται πού εἴμαστε φορεῖς τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων, ἀλλά δέν θεωροῦν τήν Ὁρθόδοξο μαρτυρία ὡς πρόσκλησι στήν μοναδική Μία Ἐκκλησία, τήν Ὁρθόδοξο. Ἀρκοῦνται νά ἐμπλουτίσουν ἀπλῶς τήν δική τους παράδοσι μέ στοιχεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως. Ἡ διαδικασία τοῦ ἀλληλο-ἐμπλουτισμοῦ ἔχει καταστατική σχεδόν ἰσχύ: «*Ἡ σχέσις μεταξύ τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι δυναμικῶς διαδραστική. Κάθε ἐκκλησία καλεῖται νά δώση καί νά λάβη ἀμοιβαίως χαρίσματα*»⁷². Ὁ δρ. Raiser στήν εἰσήγησί του στό Συνέδριο τῆς Θεσ/νίκης τό 2003 ἀνέπτυξε τά ἑννέα ἐνδεικτικά σημεῖα οὐσιαστικῆς κατ' αὐτόν Ὁρθοδόξου συμβολῆς στήν ζωή τοῦ Π.Σ.Ε. καί εἶπε ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι συμμετέχουν στό Π.Σ.Ε. γιά «*νά μαρτυρήσουν τήν ἀληθινῆ ἀποστολική πίστη, ὅπως ἔχει παραληφθεῖ καί διαβιβαστεῖ στήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Δέν συμμετέχουν προκειμένου νά συζητηθεῖ ἡ πίστη ἢ γιά νά ἐπιλύσουν τίς συμφωνίες μέ τούς ἀντιπροσώπους ἐκκλησιῶν ἀπό ἄλλες παραδόσεις*»⁷³. Πέρα τοῦ γεγονότος ὅτι, ὅπως καί πάλι ἐλέχθη, ὠρισμένα σημεῖα δέν ἀποτελοῦν προβολή τῆς Ὁρθοδοξίας στό Π.Σ.Ε. ἀλλά συμβιβασμό ἢ ἀθέτησί της (τό κείμενο B.E.M., ἡ συμβολή τοῦ Νικ. Νησιώτη), ἀπό τόν εὐφημο λόγο τοῦ κ. Raiser καί ἀπό τήν ὅλη εἰσήγησί του δέν προκύπτει ὅτι ὁ προσανατολισμός τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν-μελῶν στοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι τελικῶς πρός τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία.

Οἱ Ὁρθόδοξοι ὅμως κατανοοῦμε ὅτι ἀποδοχή τῆς μαρτυρίας τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως σημαίνει ἀποβολή τῶν αἰρετικῶν φρονημάτων καί ἀποδοχή τῶν ἀντιστοιχῶν Ὁρθοδόξων. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ καθηγητής Στυλ. Παπαδόπουλος, «*δέν συνέβη μέχρι σήμερα κάποια Ὁμολογία νά ἐγκαταλείψει στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας της ὡς ἀποτέλεσμα τῶν διαλόγων... Κάποιες ἴσως δευτερεύουσες πρακτικές πλευρές δυνατόν νά δέχθηκαν οἱ ἑταῖροι μας νά ἀλλάξουν ποτέ στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας τους*»⁷⁴. Ἡ διαπίστωσις αὐτή θυμίζει τήν παρομοία ἐπίσης χαρακτηριστική διαπίστωσι τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' περί τῶν διαθέσεων τῶν Θεολόγων τῆς Τυβίγγης: «*ταῦτα καί νῦν ἐγχαράττομεν [σ.σ. τήν τρίτη ἐπιστολή] καίπερ καλῶς πληροφορηθέντες ἐκ τῶν γραμμῶν ὑμῶν, ὡς*

οὐδέποτε ἡμῖν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῇ ἀληθείᾳ συναινέσαι δύνασθε»⁷⁵. Τό Π.Σ.Ε., ὅπως λειτουργεῖ σήμερα, εἶναι ἕνας ὁμογενοποιητικός μηχανισμός πού ἀμβλύνει τό δογματικό αἰσθητήριο καί κυοφορεῖ μία ἐπιφανειακή, ἐπικοινωνιακοῦ χαρακτήρος, «ἐνότητα». Στό κοινῶς ἀποδεκτό κείμενο μέ τίτλο «Πρός μία κοινή Κατανόησι καί ἕνα κοινό Ὅραμα τοῦ Π.Σ.Ε» (Towards a Common Understanding and Vision of the WCC), παράγρ. 1.4.6, φέρεται ὡς καταπληκτική ἐπιτυχία τοῦ Π.Σ.Ε. τό γεγονός ὅτι «μία ὄλο καί πιό ἐμφανῆς κοινή παράδοσις, τό ὅτι συμμεριζόμαστε τίς ἴδιες ἀπόψεις στήν πίστι, τήν ζωή καί τήν μαρτυρία, ἔχει ἀρχίσει νά ἐμπλουτίζη τήν θεολογική σκέψι, πού ἦταν αἰχμάλωτη σέ μία σκληρή ὁμολογιακή προοπτική, καθῶς οἱ ἐκκλησίες ἦλθαν πιό κοντά ἢ μία στήν ἄλλη διά τοῦ Π.Σ.Ε»⁷⁶.

2. Στήν καλλιέργεια ἐνός ὁράματος ψευδοῦς ἐνότητος.

Ἀναμφίβολα ἡ παρουσία τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε. συνετέλεσε κατά τό παρελθόν στό νά γίνουν ὠφέλιμες ἀλλαγές. Μεταξύ αὐτῶν μνημονεύουμε τόν ἐμπλουτισμό τῆς καταστατικῆς βάσεως τοῦ Π.Σ.Ε. μέ τριαδολογικά χαρακτηριστικά. Ἐνῶ κατ' ἀρχήν, ὅσοι πίστευαν στόν Χριστό ὡς Θεό καί Σωτήρα, μπορούσαν νά εἶναι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., μέ Ὁρθόδοξη παρέμβασι ἀποφασίσθηκε νά γίνονται δεκτές ὡς μέλη μόνον οἱ ἐκκλησίες ἢ ὁμολογίες πού πίστευαν στήν Ἁγία Τριάδα. Ἔτσι ξεπεράσθηκε (ἐπίσημα τουλάχιστον) ὁ Χριστομονισμός, ὁ ὁποῖος θά ἐπέτρεπε σέ ἀντιτριαδικές προτεσταντικές Ὁμολογίες νά μετέχουν στό Π.Σ.Ε. καί βεβαίως νά ἐπηρεάζουν τήν θεολογία του πρὸς τά ἀριστερά. Μνημονεύουμε ἀκόμη τόν, χάρις στήν σθεναρή ἀπαίτησι τῶν Ὁρθοδόξων, ἀποκλεισμό ἀπό τά ἐπίσημα βήματα Π.Σ.Ε. τῶν προτεσταντικῶν ομάδων πού ὑπερασπίζονται τήν ὁμοφυλοφιλία.

Θά περίμενε ὅμως κανεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι νά ἐπηρεάζαν οὐσιαστικά τό πνεῦμα τοῦ Π.Σ.Ε. καί στό θέμα τῆς ἐκκλησιολογίας. Ἡ ἐνότης εἶναι κατ' ἐξοχήν θέμα ἐκκλησιολογικό. Ὅπως δείχνει ἡ προηγηθεῖσα ἀνάλυσις, ἀκόμη καί μετά τήν ἔντονη διαμαρτυρία τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τό 1998, δέν σημειώθηκαν ἀκόμη μεταβολές. Τό ἐκκλησιολογικό πνεῦμα πού διαπνέει τό Π.Σ.Ε. παραμένει τό ἴδιο, ὅπως τό εἶχε καθορίσει ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ Π.Σ.Ε. τό 1950 μέ τήν Δήλωσι τοῦ Τορόντο⁷⁷. Οἱ προτάσεις τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» ἔγιναν δεκτές μέ ἐνθουσιασμό, ἀλλά στήν ἐκκλησιολογία τοῦ Π.Σ.Ε. παρατηρεῖται δυσκαμψία. Ὁ Samuel Cobia, Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Π.Σ.Ε. σήμερα, προσδιορίζει τό κέντρο βάρους τῶν προτάσεων ἀρκετά μακρῶς ἀπό τήν ἀνάγκη μιᾶς

άλλης (μή προτεσταντικής) ἐκκλησιολογίας στό ΠΣΕ: «οἱ συστάσεις τῶν Ὁρθοδόξων δημιούργησαν ἕνα νέο πνεῦμα μέσα στήν κοινωνία τοῦ Π.Σ.Ε., πρότειναν νέους τρόπους συνεργασίας καί ἀνοιξαν νέες λεωφόρους γιά νά συνεχίσουμε τό ταξίδι στήν πορεία πρός τήν ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν»⁷⁸. Καί διερωτᾶται: «Πῶς τό Π.Σ.Ε., ἀντί γιά κανονιστικές ἀλλαγές, θά προχωρήσει σέ ἀλλαγὴ ἤθους;»⁷⁹

Ὅπως εἶναι γνωστό, τό θέμα τῆς Γεν. Συνελεύσεως τοῦ Porto Alegre ἦταν «Θεέ, μέ τήν Χάρι Σου μεταμόρφωσε τόν κόσμο». Ἔγιναν ἀναπτύξεις τῆς ἐννοίας τῆς μεταμορφώσεως σέ προσωπικό, κοινωνικό, οἰκολογικό, ἐκκλησιαστικό καί διαχριστιανικό ἐπίπεδο. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι στήν Ἐκθεσί της («Report of the Consultation», παράγρ. 19)⁸⁰ ἡ διορθόδοξος προπαρασκευαστική συνέλευσις τῆς Ρόδου δέν θέλησε νά προσδιορίσει ὅτι μεταμόρφωσις τῶν «ἐκκλησιῶν» τοῦ Π.Σ.Ε. σημαίνει κυρίως τήν ἐπιστροφή τους στήν Ὁρθοδοξία. Φαίνεται ὅτι μία τέτοια πρότασις δέν θά εἶχε θέσι στό περιβάλλον τοῦ Π.Σ.Ε. Στήν παράγρ. 30 τῆς ἴδιας Ἐκθέσεως παρατηρεῖται εὐστοχα ὅτι **τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου τῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς» «ἦταν περισσότερο “οἰκουμενικό” παρά “Ὁρθόδοξο”**».

Τό Π.Σ.Ε. συνεχίζει νά εἶναι τό βῆμα, τό ὁποῖο παρέχει τήν δυνατότητα νά ἐκφράζεται μέν ἐλεύθερα μεγάλη ποικιλία θεολογικῶν ἀπόψεων, δέν συντελεῖ ὅμως στήν ἀληθινή ἐνότητα. Ἐνότητα μέσα στήν διαφορετικότητα (unity in diversity), αὐτός εἶναι ὁ στόχος τοῦ Π.Σ.Ε.! Ἀκόμη καί ἡ πολύκροτη ἀντικατάστασις τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας ἀπό τήν ἀρχή τῆς συναινέσεως κατά τήν λήψι ἀποφάσεων δέν εἶναι μεθόδευσις πού συντελεῖ στήν ἐπίτευξι κοινῆς φρονήματος, ὅπως ἦταν π.χ. ἡ ὁμοφωνία τῶν ἐπισκόπων στίς Οἰκουμενικές Συνόδους, καί ἐπομένως δέν συντελεῖ στήν ἀληθῆ ἐνότητα. Ὅπως φαίνεται ἀπό τίς προτάσεις πού υἱοθέτησε ἡ Θ' Συνέλευσις⁸¹, συναίνεσις (consensus) γιά ἕνα θέμα δέν σημαίνει μόνο ὁμοφωνία. Συναίνεσις σημαίνει καί τήν συγκατάθεσι τῆς μειοψηφίας, ἐφ' ὅσον τό θέμα συζητήθηκε πλήρως-διεξοδικῶς καί ἡ πλειονότης συμφώνησε στό «γενικό πνεῦμα τῆς συναντήσεως». Συναίνεσις ἀκόμη σημαίνει καί τήν ἀναγνώρισι ποικιλίας ἀπόψεων, ὑπό τήν προϋπόθεσι ὅτι οἱ μειοψηφοῦσες ἀπόψεις θά γραφοῦν στήν πρότασι (ἔχιστα πρακτικά). Συναίνεσις ἐπιπλέον θεωρεῖται καί ἡ συμφωνία γιά ἀναβολή τῆς ὑποθέσεως ἢ γιά τό ὅτι δέν ἐλήφθη ἀπόφασις.

3. Στήν συνέχισι τῶν συμπροσευχῶν.

Σέ συμφωνία πρὸς τὸ ἐκκλησιολογικὸ πλαίσιο τοῦ Π.Σ.Ε. βρῖσκειται καὶ ἡ λατρευτικὴ του πρακτικὴ. Οἱ συμπροσευχές θεωροῦνται τὸ πλιό ἀπαραίτητο πνευματικὸ ἐφόδιο γιὰ τὸ ταξίδι πού κάνει τὸ καραβάκι τοῦ Π.Σ.Ε. μέσα στὸν χρόνο, τὸ ἀντιστάθμισμα στὴν κοινωνικοπολιτικὴ του πολυ-δραστηριότητα. Οἱ συμπροσευχές θεωροῦνται ἐπίτευγμα, κατὰ-κτησις τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ «Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ» στὴν Τελικὴ τῆς Ἐκθεσις μὲ αἰσιοδοξία λέγει ὅτι «ἡ κοινὴ προσευχὴ σέ ἓνα οἰκουμενικὸ περιβάλλον μπορεῖ νὰ γίνῃ κατανοητὴ ὡς καιρὸς ὁμολογίας καὶ καταλλαγῆς στὴν ὁδὸ πρὸς τὴν πλήρη ἐνότητα»⁸².

Οἱ συμπροσευχές πολὺ σοφὰ ἀπαγορεύονται ἀπὸ τοὺς ἱερούς Κανόνας, διότι βλάπτουν καὶ τίς δύο πλευρές. Τοὺς Ὁρθοδόξους, ἐπειδὴ ἀμβλύνουν τὴν δογματικὴ τους συνείδησι. Τοὺς ἑτεροδόξους, ἐπειδὴ τοὺς στεροῦν τὴν δυνατὸτητα νὰ ἰδοῦν καθαρά ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἐνότης βρῖσκειται στὴν ἐνότητα τῆς πίστεως.

4. Στὴν φθορὰ τοῦ φρονήματος τῶν Ὁρθοδόξων.

Ἡ συμμετοχὴ στό Π.Σ.Ε. συνετέλεσε στὴν ἀλλοίωσι τοῦ φρονήματος ὠρισμένων Ὁρθοδόξων. Εἶχε εὐστοχα ἐπισημανθῆ ὅτι «δέν παρήλθον εἰ μὴ ὀλίγαι δεκαετηρίδες καὶ τὸ ἀποσυνθετικὸν πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, τὸ ὁποῖον δεσπόζει εἰς τὸ Π.Σ.Ε., ἐπέδρασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διαβρωτικῶς ἐπὶ τῆς περαιτέρω πορείας κορυφαίων ἐκπροσώπων τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸ Π.Σ.Ε. οὕτως, ὥστε νὰ ἀποδεχθοῦν οὗτοι πλήρως τὴν διαβόητον θεωρίαν τῶν Κλάδων, τὴν ἀρχὴν τῆς περιεκτικότητος καὶ τὴν ἀπάρνησιν τῆς Ὁρθοδοξίας ὡς τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς Ἐκκλησίας»⁸³.

Κλασικὸ παράδειγμα ἀλλοιώσεως τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος ἀποτελεῖ ἡ στάσις τοῦ καθηγητοῦ Νικ. Νησιώτη στὴν Γ' Γεν. Συνέλευσι τοῦ Π.Σ.Ε. στό Νέο Δελχί. Ἀντιγράφουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ τίς προτάσεις του:

«Δέν σκεπτόμεθα διαρκῶς καὶ δέν ἐνεργῶμεν ὡσάν ἡ “Una Sancta” περιορίζετο ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας ἢ Ὁμολογίας; Ἀλλ' ἡ πείρα τῆς συναντήσεως εἰς συνελεύσεις καὶ συνέδρια ἀποσεῖει ἀφ' ἡμῶν τὴν αὐταρέσκειάν μας ταύτην»⁸⁴.

Καί πάλιν:

«Ἐν ἐκάστη τοπικῇ ἐκκλησίᾳ θά ἔδει νὰ ὑπάρχη ὄχι τοπικὸν οἰκουμενικὸν Συμβούλιον, ἀλλὰ ἀληθῆς ἐκκλησιαστικὴ Σύνοδος,

προεδρευομένη ὑφ' ενός, συνισταμένη δέ ἐκ μελῶν ἐκπροσωπούντων πάσας τὰς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ὑφισταμένας ὁμολογίας... Δέν πρόκειται περὶ οἰκουμενικῆς “συνελεύσεως”, ἀλλὰ περὶ διαρκοῦς συνόδου, ἀσκύσης τὴν ποιμαντικὴν αὐθεντίαν (ἐξουσίαν) ἐν τῇ πλήρει ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Οὕτως ἡ Μία χαρισματοῦχος Ἐκκλησία θά ἐπραγματοποιεῖτο ἐκ τῶν προτέρων»⁸⁵.

Καί τέλος:

«Ἐν παντί μυστηρίῳ θά λαμβάνουν μέρος οἱ ἐκπρόσωποι τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν μέλη τῆς Συνόδου. Παραδείγματος χάριν, εἰς περίπτωσιν χειροτονίας ἐπισκόπων ἢ ποιμένων (πρεσβυτέρων) τὰ μέλη τῆς Συνόδου θά εἶναι παρόντα καί θά ἐπιθέσσουν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ ὑποψηφίου συγχρόνως μετ' ἐκείνων, οἵτινες εἶναι ἀμέσως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν χειροτονίαν του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτῶν»⁸⁶.

Ἄλλο παράδειγμα φθορᾶς τοῦ Ὁρθοδόξου φρονήματος ἀπὸ τὸν συγχρωτισμὸν στό Π.Σ.Ε. εἶναι τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, πού ἀπὸ μερικὲς δεκαετίες ἀποτελεῖ πρᾶξι στίς ἀγγλικανικὲς, λουθηρανικὲς καί μεταρρυθμισμένους ἐκκλησίες. Ἡ προτεσταντικὴ πρακτικὴ ἐπηρέασε καί ἡμετέρους θεολόγους, μέ ἀποτέλεσμα νά προβαίνουν προσφάτως σέ “διαπιστώσεις”, ὅπως ὅτι γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη «δέν γίνεται καμμία ἀπολύτως δογματικὴ ἀπόφανση καί μάλιστα ρητῶς ἐκπεφρασμένη»⁸⁷ στήν Παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας, καί ὅτι εἶναι ἔκδηλη ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ἡ Παναγία δέν ἄσκησε ἱερατικὸν ρόλον, ἐπειδὴ συνάγεται ex silentio (ἐκ τῆς σιωπῆς) ἢ καλύτερα ex absentia (ἐκ τῆς ἀπουσίας)⁸⁸.

Τέλος, στό περιβάλλον τοῦ Π.Σ.Ε. οἱ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι ἀνέπτυξαν τὴν “συνείδησι” νά θεωροῦν τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους ὡς Ὁρθοδόξους, παραβλέποντας τὴν αὐτοσυνείδησι τῆς Ἐκκλησίας πού δημιουργήθηκε μέ τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τὴν θεολογία ἐγκρίτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν “συνείδησι” ἐπηρεάσθηκα καταλυτικά ὁ ἐπίσημος θεολογικὸς Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους⁸⁹, μέχρι πού κατέληξε στίς ἀπαράδεκτες ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἀπόψεως καί ἀνατρεπτικὲς τῆς διαχρονικῆς Πίστεως τῆς Ἐκκλησίας Κοινὲς Δηλώσεις⁹⁰ καί στήν προσπάθεια τῆς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας νά δικαιολογήσῃ τίς ἀδικαιολόγητες συμφωνίες μέ διδακτρι-

κές διατριβές και άλλες συγγραφές⁹¹, απέναντι στις όποιες χρειάστηκε να αναπτυχθῆ ἀντιρρητική θεολογική γραμματεία⁹².

5. Στήν συντήρησι αίρετικῶν νοημάτων και βιωμάτων.

Ἐάν δέν ὑπάρξῃ ἀποφασιστική ἀπαίτησις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν γιά ἐπιστροφή τῶν Προτεσταντῶν τοῦ Π.Σ.Ε. στήν Πίστι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, θά συντηροῦνται παρερμηνεῖες και ἐσφαλιμένες κατανοήσεις τόσο σέ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅσο και σέ κείμενα τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, μέ τήν ἀνοχή μας πλέον. Εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστική ἡ ἀνιμιστική παρουσίασις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τήν Πρεσβυτεριανή θεολόγο Chung Hyun στήν Καμπέρρα μετά χορῶν και τυμπάνων⁹³, ἡ ὁποία ἐνθουσίασε πολλούς φιλελεύθερους Προτεστάντες και δυσαρέστησε τούς Ὁρθοδόξους και πολλούς συντηρητικούς Ἀγγλικανούς και Λουθηρανούς. Πῶς δικαιολογεῖται ἡ συμπεριφορὰ τῆς Chung Hyun, ἀφοῦ μέχρι τό 1991 τό Π.Σ.Ε. εἶχε σαράντα τρία χρόνια ζωῆς και στήν περίοδο αὐτή οἱ Ὁρθόδοξοι μετεῖχαν δυναμικά;

Ἡ βαθύτερη αἰτία μιᾶς τέτοιας συμπεριφορᾶς και θεολογικῆς τοποθετήσεως εἶναι ἡ διαφορετική βιωματική ἐμπειρία τῆς πίστεως, πού στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μας εἶναι καρπός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνῶ ἔξω ἀπό αὐτήν καρπός ἄλλων πνευμάτων (Πράξ. 19, 13-16). Πολύ σωστά σχολιάσθηκε τό ἀνωτέρω γεγονός τῆς Καμπέρρα μέ τά ἐξῆς λόγια: «... σκιαγραφοῦσε τελικά [σ.σ. ἡ εἰσήγησις τῆς Chung Hyun] τήν εἰκόνα μιᾶς “τραυματισμένης” προσωπικότητας πού ἡ θεολογία δέν εἶχε θέσιν εἰς τήν ζωήν της και εἰς τήν ὑπαρξίν της γενικῶς. Πῶς ἦτο δυνατόν νά ὀμιλήσῃ διά τό γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς ἢ νά συνδέσῃ τήν σχέσιν Χριστοῦ και Ἁγίου Πνεύματος και τόν τελικόν σκοπόν τῆς Τριαδικῆς Οἰκονομίας τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου;»⁹⁴

Ὁ μεταστραφεῖς στήν Ὁρθοδοξία πρῶην Εὐαγγελικός Προτεστάντης Frank Schaeffer περιγράφει μέ ζωντάνια τήν διαφορὰ τῶν βιωμάτων τῶν πιστῶν Προτεσταντῶν ἀπό ἐκεῖνα πού συναντᾶ στήν ζωή τῶν Ὁρθοδόξων πιστῶν: «Ὅσοι ἀπό μᾶς ἀνατραφήκαμε ὡς Εὐαγγελικοί ἔχουμε ἀκούσει ὅτι, σέ ἀντίθεση μέ τούς Ὁρθοδόξους και τούς ρωμαιοκαθολικούς χριστιανούς, ἐμεῖς οἱ Προτεστάντες λατρεύουμε τόν Θεό “ἐν πνεύματι και ἀληθείᾳ”... Ἐφ’ ὅσον αἰσθανόμασταν πνευματικοί, ἄρα και ἤμασταν. Τό τί κάναμε ἢ τό πῶς λατρεύαμε τόν Θεό δέν εἶχε καμμία σχέση μέ τήν σωτηρία μας, τήν ὁποία καταλαβαίναμε ὡς ἓνα στιγμιαῖο,

σχεδόν μαγικό, προκαθορισμένο γεγονός και όχι ως μία πορεία. Πιστεύαμε στην Βίβλο· όχι όμως στην Έκκλησία... Ο Χριστιανισμός μας ήταν στ' αλήθεια ό,τι θέλαμε εμείς να είναι, αν και ίσως ποτέ δεν τό παραδεχθήκαμε αυτό. Ίσχυριζόμασταν πώς ό,τι πιστεύαμε ήταν Βιβλικό. Όμως συχνά ίσχυε τό αντίθετο· δηλαδή ή Βίβλος έλεγε ό,τι εμείς θέλαμε να πεϊ... Η τάξη τών δικών μας αυτόσχεδιων εκκλησιαστικών ακολουθιων σπάνια ήταν διαφοροποιημένη μέσα στίς ύπάρχουσες Όμολογίες. Προσευχόμασταν πάντοτε κατά τόν ίδιο μονότονο τρόπο είτε διαβάσαμε τίς προσευχές είτε όχι (π.χ. “Άγαπημένε μας ουράνιε Πατέρα, θά θέλαμε αυτό, θά θέλαμε εκείνο...”)... Εάν συνέβαινε να ανήκουμε σε κάποια από τίς λεγόμενες χαρισματικές Όμολογίες, τότε ή άτακτη λατρεία, οί γλώσσες, ή προφητεία, τά σημεία και τά τέρατα και τά παρόμοια δημιουργούσαν ένα οργανωμένο χάος... Από τήν προσωπική μου εμπειρία και παρατήρηση πιστεύω ότι αυτοί [οί Προτεστάντες] γνωρίζουν πολύ λίγα για τό φως του ιστορικού Χριστιανισμού, έστω κι αν μιλούν για τό φως και γράφουν γι' αυτό και ισχυρίζονται ότι βρίσκονται μέσα σ' αυτό... Η Προτεσταντική λατρεία κατήντησε να είναι σε μεγάλο βαθμό τόσο προσανατολισμένη προς τή διασκέδαση, ακόμη και τετριμμένη, ώστε και αυτός ό φόβος του Θεού, ή πιό βασική προϋπόθεση για τήν προσωπική μετάνοια, σύμφωνα με τή διδασκαλία της Έκκλησίας, φαίνεται να έχει σχεδόν εξαφανισθει. Τό μυστήριο της Πίστεως έχει αντικατασταθει με τή λογικοκρατούμενη θεολογία από τό ένα μέρος και με τίς επιπόλαιες έσωτερικοποιημένες “ευερέθιστες” ψυχαγωγίες από τό άλλο... Παρά τό γεγονός ότι πολλοί Προτεστάντες αγαπούν και ακολουθούν τόν Χριστό, όμως οί ίδιοι είναι ευάλωτοι από κάθε εφήμερο πνευματικό ή πολιτικό συρμό. Ζοϋν τή ζωή τους, όπως ακριβώς ζοϋσα κι εγώ πριν από τήν μεταστροφή μου στην Όρθοδοξία, στηριγμένοι πνευματικά μόνο στα προσωπικά τους συναισθήματα και αισθήματα»⁹⁵.

Η εμπειρία της Χάριτος του Θεού, όπως βιώνεται στην Όρθόδοξο Έκκλησία, δεν ύπάρχει στίς προτεσταντικές και στίς νεο-χαρισματικές και Πεντηκοστιανές κοινότητες πού όλο και περισσότερες εντάσσονται

στό Π.Σ.Ε.⁹⁶ Είναι φανερό ότι δέν επιζητῆται ἡ ἴδια δωρεά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τούς Ὁρθοδόξους καί τούς ἑτεροδόξους μέ τίς ἐπικλήσεις «Ἐλθέ Πνεῦμα Ἅγιον, ἀνακαίνισον πᾶσαν τήν κτίσιν» (Καμπέρρα) καί «Θεέ, ἐν τῇ Χάριτί σου, μεταμόρφωσον τόν κόσμον» (Porto Alegre). Είναι χαρακτηριστικό ὅτι ἀπό τήν προσευχή-μήνυμα τῆς Θ' Συνελεύσεως⁹⁷, πού περιλαμβάνει διάφορες αἰτήσεις-δεήσεις πρὸς τόν Θεό γιά μεταμόρφωσι τοῦ κόσμου, λείπει ἡ πολύ βασική πλευρά τῆς μεταμορφώσεώς του, ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἑτεροδόξων στήν Ὁρθόδοξο Καθολική Ἐκκλησία. Αὐτή ὅμως ἡ ἔννοια εἶναι θεμελιώδης γιά τούς Ὁρθοδόξους, ὅπως φαίνεται ἀπό τήν Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «τούς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καί σύναψον τῆς Ἁγία Σου Καθολικῆ καί Ἀποστολικῆ Ἐκκλησία». Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκπρόσωποι, πού στήν Συνέλευσι τοῦ Porto Alegre προσευχήθηκαν μέ αὐτή τήν προσευχή μαζί μέ τόσους πολλούς προτεστάντες συναδέλφους τους, θά ἦταν χρήσιμο νά εἶχαν ἐνσωματώσει στήν ἀνωτέρω προσευχή-μήνυμα τήν ἔννοια τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Προτεσταντῶν τοῦ Π.Σ.Ε. στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία. Ἄντί αὐτοῦ στήν εἰσαγωγή τοῦ μηνύματος-προσευχῆς δεσπόζει ἡ ἔννοια τῆς ἐνότητος μέσα στήν διαφορότητα: «Ἀδελφοί καί Ἀδελφές, χαίρετε ἐν Κυρίῳ. Μαζευτήκαμε στό Πόρτο Ἀλέγκρε τῆς Βραζιλίας, ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπό ὅλες τίς περιοχές τοῦ κόσμου... Ἔχουμε κληθεῖ ἐδῶ γιά νά συμμετάσχουμε σέ μία *a festa da vida*, μία γιορτή τῆς ζωῆς. Προσευχόμαστε, μελετᾶμε τίς Γραφές, ἀγωνιζόμαστε καί χαιρόμαστε μαζί γιά τήν ἐνότητα, ἀλλά καί τήν διαφορότητά μας...»⁹⁸.

Καί ἐπίσης, ἡ ἐπιμονή πολλῶν Προτεσταντῶν στό Π.Σ.Ε. γιά τήν χειροτονία τῶν γυναικῶν καί τῶν ὁμοφυλοφίλων φανερώνει ὅτι νοήματα καί βιώματα ἄσχετα μέ τό Εὐαγγέλιο καί τήν Χάρι τοῦ Θεοῦ συντηροῦνται στίς προτεσταντικές κοινότητες, παρά τήν συμμετοχή τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε.

6. Στίς προοπτικές.

Ὁ Συντονιστής τοῦ Π.Σ.Ε., ὁ Καθολικός τῆς Κιλικίας Ἀράμ Ι, - σημειωτέον ὅτι ἡ Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή καί οἱ Συντονισταί κινοῦν τάνηματα στό Π.Σ.Ε. ὡς οἱ πλέον ὑπεύθυνοι γιά τήν πορεία του- ἔχει στόν νοῦ του τρεῖς στόχους γιά τό μέλλον: α) Τήν ἀμοιβαία ἀναγνώρισι τοῦ Βαπτίσματος, β) Τόν συνορτασμό τοῦ Πάσχα ἀπό ὅλες τίς χριστιανικές «ἐκκλησίες», καί γ) Τήν σύγκλησι μιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνελεύσεως, ἄν καί ὄχι Οἰκουμενικῆς Συνόδου πρὸς τό παρόν⁹⁹.

Ἀξίζει νά διερωτηθοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι, ἐπίσκοποι, κληρὸς καὶ λαός, τί σημαίνει νά πραγματοποιηθοῦν αὐτοὶ οἱ στόχοι, δεδομένου ὅτι ἡ προεργασία πού ἔχει γίνει στά οἰκουμενικά κλιμάκια πρὸς τίς κατευθύνσεις αὐτές χαρακτηρίζεται ἀπὸ πνεῦμα ἐκκλησιαστικοῦ συμβιβασμοῦ¹⁰⁰ μέ δεδομένη καὶ ἄκρως ἀνησυχητική τὴν παντελῆ ἔλλειψι δογματικῆς ἐνότητος.

Β. Τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς.

Ἡ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὴν Οἰκουμενικὴ κίνησι ἀποτελεῖ πραγματικὸ πρόβλημα. Δέν ὑπῆρξε ποτέ ἐνιαία στάσις τῶν Ὁρθοδόξων ἀπέναντι σέ αὐτήν. Ἡ συμμετοχὴ δέν ἦταν ποτέ ὀλόθυμη καὶ σχεδόν ποτέ σύσσωμη. Ὑπῆρχαν πάντοτε οἱ ὑποστηρικταὶ καὶ οἱ ἐπικριταὶ τῆς. Ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τίς ἐπιφυλάξεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὴν πρότασι τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες ἀναθεώρησαν κατὰ καιροῦς τὴν συμμετοχὴ τους στοὺς διαλόγους ἢ ἀπείλησαν μέ διακοπὴ τους. Ἄν καὶ τὸ γενικὸ ρεῦμα κατὰ τὸν 20όν αἰῶνα ἦταν ἡ σύγκλισις σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα καὶ σέ αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι κινήθηκαν ὠρισμένοι Προκαθήμενοι Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στό ὄνομα τοῦ «διαλόγου τῆς ἀγάπης» μέ στόχο τὴν «παγχριστιανικὴ ἐνότητα», παρακάμπτοντας τίς μεγάλες δογματικὲς διαφορὲς πού χωρίζουν τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία ἀπὸ τίς ἑτεροδόξες χριστιανικὲς κοινότητες, ἐν τούτοις στό σύνολό τῆς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν συγκατένευσε σέ διαχριστιανικὴ σύγκλισι ἄνευ τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων.

Οἱ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπέτυχαν τὴν ὁμοφωνία τῶν Ὁρθοδόξων γιὰ τὴν συμμετοχὴ στὴν Οἰκουμενικὴ κίνησι, ἐν τούτοις ὁμως ἀπὸ αὐτές δέν ἀπουσίασε ἓνα ἔλλειμμα συνοδικότητος. Ἔχουν ἐπισημανθῆ εὔστοχα τὰ ἑξῆς: «Ἡ τακτικὴ πού ἀκολουθοῦν ὑπεύθυνοι ἐκπρόσωποι τῆς Ὁρθοδοξίας δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ ὅλον θέμα δέν ἀντιμετωπίζεται “συνοδικῶς” ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὀλοκληρωτικόν καὶ συγκεντρωτικόν. Ὑπάρχουν πολλοὶ ἐνδείξεις ὅτι δέν ἐπιζητεῖται ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι συνοδικὴ διάσκεψις διὰ τὴν χάραξιν τῆς ἐνδεδειγμένης ἐναντι τῶν ἑτεροδόξων γραμμῆς, ἀλλὰ καταβάλλεται προσπάθεια νά “ρουμουλκηθῆ” ἡ Ἐκκλησία εἰς προκαθορισμένας θέσεις. Εἶναι χαρακτηριστικά τὰ ὅσα γράφει ὁ Καθηγητὴς Ἰω. Καρμίρης διὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐλαμβάνοντο αἱ ἀποφάσεις εἰς τὴν Πανορθόδοξον διάσκεψιν τῆς Γενεύης τοῦ 1968: “Ἄλλ' ὁ Σεβ. Πρόεδρος, ἐπειγόμενος ἵνα ἐπιτύχη ὅπωςδῆποτε τὴν ταχεῖαν ἐπιψήφισιν τῶν σχεδίων ἀποφάσεων ἀμεταβλήτων, διέκοψεν ἀντικανονικῶς τὴν ἀρξαμένην συζήτησιν [...]”

(σ.σ. παραπομπή στο έργο Ίω. Καρμίρη, *Ἡ Ἐ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις*, Ἀθήναι 1968). Καί δέν εἶναι μόνον αὐτό. Οἱ μή συμφωνοῦντες πρὸς τήν γραμμὴν αὐτὴν δέν καλοῦνται νά συμμετάσχουν εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς οἰκουμενικῆς πολιτικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας καί αἱ ἀπόψεις των δέν ἐμφανίζονται εἰς ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά περιοδικά. Βοηθεῖ ἄραγε ἡ τακτικὴ αὐτὴ διὰ νά ἐκφράσῃ ἡ Ὁρθοδοξία τό φρόνημά της;»¹⁰¹

Ὁ Κων/νος Καβαρνός περιγράφοντας τό τέλος τῆς πρώτης περιόδου τῶν οἰκουμενικῶν σχέσεων γράφει: «Ὁ Ὁρθόδοξος Οἰκουμενισμός, ὅπως τόν εἶχε συλλάβει ὁ π. Φλωρόφσκυ καί τόν ἀσκοῦσαν οἱ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι πρὶν ἀπό τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα, περιλαμβανομένων τοῦ ἰδίου τοῦ Φλωρόφσκυ, τοῦ Παναγιώτη Μπρατσιώτη καί τοῦ Ἰωάννου Καρμίρη, εἶχε ὡς στόχο του τήν μεταστροφή τῶν ἑτεροδόξων -τῶν Προτεσταντῶν καί τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν- στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία. Ἐβλεπε τήν συμμετοχὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στήν Οἰκουμενικὴ κίνησι ὡς ἱεραποστολή. Ὄταν ὁ Φλωρόφσκυ καί οἱ ἄλλοι Ὁρθόδοξοι θεολόγοι εἶδαν τήν αὐξανομένη ἀδιαφορία καί ἀκόμη τήν ἀποδοκιμασίαν τῆς δογματικῆς προσεγγίσεως ἀπό πλευρᾶς τῶν ἑτεροδόξων καί τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀθηναγόρα, ἀπεχώρησαν ἀπό αὐτήν»¹⁰².

Ὁ καθηγητὴς Παν. Τρεμπέλας, ἀνταποκρινόμενος σέ αἴτημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νά σχολιάσῃ τήν εἰσηγητικὴν ἔκθεσι τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔναντι τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, ἔγραφε συμπερασματικῶς τό 1971: «Ἡ ὑπό τοὺς σημερινούς ὅρους συμμετοχῆς μας εἰς τό Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ὅλως ἀπαράδεκτος. Ἐάν δέν ἐξασφαλισθῇ, καθ' οὓς ὅρους αὐτός ὁ ἅγιος Χαλκηδόνος καθώρισε, τό νά φέρωσιν αἱ ἐνέργειαι καί ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τούτου ἐμφανῆ οὐχί τήν Προτεσταντικὴν ἀλλὰ τήν Ὁρθόδοξον σφραγίδα, ἐνδείκνυται νά ἀποχωρήσωμεν»¹⁰³.

Τό 1973 ὁ καθηγητὴς Κων/νος Μουρατίδης πραγματευόμενος τό πρόβλημα τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδοξίας μέ τήν Οἰκουμενικὴ κίνησι ἔγραφε: «Διατί ἡ Ὁρθόδοξος Ἱεραρχία ἀνέχεται τήν περαιτέρω συμμετοχὴν εἰς τό παγκόσμιον συνονθύλευμα τῶν αἱρέσεων τοῦ Π.Σ.Ε. παρά τήν κατάφωρον παραβίασιν θεοπνεύστων ἱερῶν Κανόνων καί θεμελιωδῶν

ἐκκλησιολογικῶν ἀρχῶν, δι' ἧς πλήττεται αὐτὴ αὕτη ἢ ἐν γένει λυτρω-
τική πορεία τῆς ὀρθοδοξίας; ... Διατί ἡ Ὁρθόδοξος Ἱεραρχία τοῦλά-
χιστον μετὰ τὴν διαπίστωσιν τῶν ἐπικινδύνων καὶ τοῦτ' αὐτό καταστρε-
πτικῶν ἐπιπτώσεων ἐκ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ Π.Σ.Ε. δέν ἀποχωρεῖ ἐξ
αὐτοῦ;»¹⁰⁴

Τό 1991 στό συλλογικό τόμο πού ἐκδόθηκε γιά τὴν Ζ' Γενική
Συνέλευσι τοῦ Π.Σ.Ε. στήν Καμπέρρα, ὁ τότε Μητροπολίτης Δημητριάδος
καί μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χριστόδουλος ἔγραφε τά ἀκόλου-
θα ἄκρως ἐνδιαφέροντα:

«Τελικά οἱ Ὁρθόδοξοι διερωτώμεθα: τί προσφέρουμε παραμένον-
τας στό Π.Σ.Ε.; Τί ρόλο παίζουμε στή διαμόρφωση τῶν ἀποφάσεών του;
Οἱ 300 προτεσταντικές παραφυάδες, πού σήμερα μετέχουν ὡς ἰσότιμα
μέλη, συνεχῶς ἀλλοιώνουν, μέ τίς αἰρετικές δοξασίες των, τόν ἐκκλησιο-
λογικό χαρακτήρα τοῦ Π.Σ.Ε. Διαρκῶς κινεῖται ἡ εἰσροή καί νέων
μελῶν, οἱ γυναῖκες διεκδικοῦν ἴση συμμετοχή μέ τούς ἄντρες σέ ὅλα τά
ἐπίπεδα. Ἦδη στήν “Λειτουργία τῆς Λίμα”, πού τελέσθηκε τό πρωί τῆς
Κυριακῆς 10-2-91, ἔλαβαν μέρος καί δύο γυναῖκες “ἱερεῖς”. Ἡ θεολογία
ὑποχωρεῖ καί ἀπωθεῖται ἀπό τόν λαϊκισμό. Ὁ Χριστιανισμός σιγά-σιγά
ἐξανθρωπίζεται καί πλησιάζει ἰσότιμα τίς ἄλλες θρησκείες. Τελικά τί
δέον γενέσθαι;

Τό καίριο αὐτό ἐρώτημα πλανᾶται πιά αἰσθητά τώρα στήν ἀτμό-
σφαιρα. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἔχουμε ἤδη ἀπό τό 1975 ζητήσῃ τὴν ἀναδιάρ-
θρωση τῶν δομῶν τοῦ Π.Σ.Ε., ὥστε νά μᾶς ἐξασφαλισθῇ φωνή δυνατώ-
τερη καί ἀποτελεσματικώτερη. Τότε γιά πρώτη φορά διερωτηθήκαμε ἄν
τελικά πρέπει νά παραμένουμε ἐκεῖ, ὅταν δέν ἐπηρεάζουμε οὐσιαστικά
τὴν κατάστασι. Πέρασαν 15 χρόνια καί οἱ ἴδιοι προβληματισμοί ἐξακο-
λουθοῦν καί σήμερα πιά ἔντονα νά μᾶς ἀπασχολοῦν στά ἐρωτήματα πού
γεννᾶ ἡ νέα κατάστασι. Καί θά καταλήξουν σέ λύσεις, πού ἀσφαλῶς θά
εὐνοοῦν τὴν ἀκεραιότητά μας, ἀλλά καί τὴν δυνατότητα τῆς μαρτυρίας
μας»¹⁰⁵.

Δεκαπέντε χρόνια ἀκόμη πέρασαν καί τό ἐρώτημα παραμένει
ἐπίκαιρο καί μᾶλλον ἐντονώτερο. Θά εἶναι μάλιστα ἀκόμη πιά ἔντονο, ἄν
ἀνοιξῇ τό κουτί τῆς Πανδώρας! Μπροστά σέ αὐτές τίς συχνές διαχρονικά

διαπιστώσεις, φαίνεται ανίσχυρος ο λόγος που οι όμιληταί στο Συνέδριο της Θεσ/νίκης αμήχανα επανελάμβαναν: «*υπάρχουν προβλήματα, αλλά δεν θα φύγουμε από τό Π.Σ.Ε.*»!

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Από όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω, και ασφαλώς από όσα στοιχεία δεν ήταν δυνατόν να παρατεθούν, είναι φανερό ότι:

1. Τό Π.Σ.Ε. αποδεικνύεται ένας οργανισμός που στόχο του έχει να καλλιεργήσει την ένότητα των Χριστιανικών εκκλησιών και Όμολογιών σε δύο μορφές: α) ως κοινή δέσμευσι για αλληλοαναγνώρισι (mutual recognition), αλληλοεκτίμησι (mutual accountability), συμπόρευσι στην ιστορία (stay together), συνεργασία σε πρακτικό επίπεδο (cooperation) και στην ιεραποστολή (common witness)· β) ως κλήσι για ένότητα εν τη μιᾷ πίστει, τη μιᾷ εὐχαριστία και τη κοινή ζωῇ τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας. Ὅπως εἶναι προφανές, οὔτε ἡ πρώτη μορφή ἀποτελεῖ ἀληθινὴ ένότητα οὔτε ἡ δεύτερη εἶναι ἐφικτή, ἐπειδὴ οἱ προτεσταντικὲς Ὁμολογίες δέν ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ ἀποστολικὴ Πίστις εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδία Πίστις, τὴν ὁποία κατέχει ἡ συγκεκριμένη σήμερα ἱστορικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

2. Ὑπὸ τὴν παροῦσα μορφή “ένότητος” οἱ ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. προσανατολίζονται νὰ αλληλοαναγνωρίσουν τό Βάπτισμά τους. Δυστυχῶς ὠρισμένες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἔχουν προχωρήσει στήν ἀναγνώρισι τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀντιχαλκηδονίων και τῶν προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν τῆς Γερμανίας. Ἡ πρωθύστερη ὁμως ἀναγνώρισις τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων χωρὶς δογματικὴ ένότητα, δέν εἶναι σύμφωνη πρὸς τὴν ἐκκλησιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οἱ προτεσταντικὲς ἐκκλησίες διατηροῦν ὅλες τίς αἰρετικὲς διδασκαλίες που ἔχουν ἐπισημάνει οἱ Ὁρθόδοξοι Πατριάρχαι και θεολόγοι ἀπὸ τόν 16ον αἰῶνα και ἐντεῦθεν.

3. Οἱ συμπροσευχές και ἡ συμμετοχή σέ λειτουργικὲς συνάξεις ἀποτελοῦσαν συνήθη πρᾶξι στίς οἰκουμενικὲς συναντήσεις τοῦ Π.Σ.Ε. Μόνον μετὰ τὴν διαμαρτυρία τῶν Ὁρθοδόξων τό 1998 σχεδιάσθηκε μία τροποποίηση, ἡ ὁποία ὁμως δέν μεταβάλλει τό καθεστῶς τῶν συμπροσευχῶν, που ἀπαγορεύονται ἀπὸ τούς Ἱερούς Κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας και δέν πρέπει νὰ συνεχίζονται.

4. Ὁ στόχος τοῦ Π.Σ.Ε. γιὰ παγχριστιανικὴ ὁρατὴ ένότητα ἔχει ὡς ὑπόβαθρον τὴν προτεσταντικὴ ἐκκλησιολογία περὶ τῆς “ἀοράτου” Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς και Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας και τῶν ὁρατῶν ἱστορικῶν μορφῶν της, ἀπὸ τίς ὁποῖες καμμία δέν κατέχει τό πλήρωμα τῆς

ἀποστολικῆς Πίστεως, τῆς Καθολικότητος καί τῆς ἐν Χάριτι ζωῆς. Γιά τόν λόγο αὐτό ὁ στόχος τοῦ Π.Σ.Ε. γιά ὁρατή ἐνότητα δέν ἔχει νόημα γιά τούς Ὁρθοδόξους, οἱ ὁποῖοι ἀναγνωρίζουν στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία τό πλήρωμα τῆς ἀποστολικῆς Πίστεως καί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ἡ παγγρι-στιανική ἐνότης Ὁρθοδόξως κατανοεῖται ὡς ἐπιστροφή ὅλων τῶν ἑτεροδόξων στήν Ὁρθόδοξο Πίστι καί διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπανάκαμ-ψί τους στήν κοινωνία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας (Λειτουργία Μεγ. Βασιλείου).

5. Στό Π.Σ.Ε. ὑπάρχει ἡ τάσις νά ἐπεκταθῆ ἡ διαχριστιανική ἐνότης καί νά συμπεριλάβῃ ὅλες τίς θρησκείες τοῦ κόσμου, ἐπειδή δῆθεν ἡ ἐκ Θεοῦ σωτηρία προορίζεται γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους καί μᾶς εἶναι ἄγνωστοι οἱ τρόποι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτή ἡ ἐνότης γιά τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτη, διότι ναί μὲν ἡ σωτηρία προσφέρεται ἀπό τόν Θεό σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἀλλά οἱ ἀνθρώποι τήν ἀπορρίπτουν ἀκολουθώντας δρόμους πού δέν συντελοῦν στήν ἀπο-δοχή τῆς σωτηρίας.

6. Ὁρισμένες προτεσταντικές ὁμάδες ἀπαιτοῦν ἀπό τό Π.Σ.Ε. ἐπίσημο βῆμα γιά νά ζητήσουν νά τούς ἀναγνωρισθοῦν ἀκραῖες ἀντιευ-αγγελικές ἠθικές ἐπιλογές (ὁμοφυλοφιλία κ.λπ). Δέν βρίσκουν πρὸς τό παρόν συγκατάθεσι. Ὑπάρχουν ὅμως ἐνδείξεις ὅτι χάριν τῶν ἀνθρωπί-νων δικαιωμάτων θά προχωρήσῃ ἡ ἤδη ἀρξαμένη συζήτησις καί θά ἀπαιτηθῆ ἡ ἴση ἀναγνώρισις ὅλων τῶν ἠθικῶν τάσεων. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά ἀγνοήσῃ τήν εὐαγγελική διδασκαλία καί νά συμπορεύεται μέ τήν ἀνομία (Ἠσ. 52, 11· Β΄ Κορ. 6, 14-7,1). Ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν ἀπό πολλές προτεσταντικές ἐκκλησίες εἶναι ἐπίσης ἓνα σοβαρό δεῖγμα μερίζονος ἀθετήσεως τῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων.

7. Ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν γίνεται δεκτὴ στό σύνολό της ἀπὸ τίς προτεσταντικές ἐκκλησίες τοῦ Π.Σ.Ε., ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἑξηκονταετῆ ἱστορία τοῦ Π.Σ.Ε. καί τὴν πολὺ μακρύτερη ἱστορία τῶν Ὁρθοδόξο-προτεσταντικῶν ἐπαφῶν. Ὅλα δείχνουν ὅτι τό ἐπιδιωκόμενο στό Π.Σ.Ε. εἶναι ἡ ὁμογενοποίησις τῶν “ἐκκλησιῶν-μελῶν” τοῦ Π.Σ.Ε. μέσῳ ἐνός μακροχρονίου συμφυροῦ.

8. Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ φρονήματος τῶν Ὁρθοδόξων (θεολόγων πού μετέχουν τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἄλλων) εἶναι γεγονός πού ἐγκυμονεῖ κινδύνους γιά τὴν μελλοντικὴ πορεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στόν σύγχρονο κόσμο. Ὁ κίνδυνος ἐνδο-ορθοδόξων σχισμάτων εἶναι ὑπαρκτός.

9. Κατ' επίδρασιν τοῦ Π.Σ.Ε. Ὁρθόδοξοι καί Ἀντιχαλκηδόνιοι παρακάθηνται ὡς ἡ Ὁρθόδοξη πτέρυγα τοῦ Π.Σ.Ε., ἀλληλοαναγνωριζόμενοι ὡς ὀρθόδοξοι. Τό ἴδιο πνεῦμα ὠδήγησε στήν ἀπαράδεκτη ἀπό Ὁρθοδόξου πλευρᾶς συμφωνία (Κοινές Δηλώσεις) τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων στούς ἀνεπισήμους διαλόγους καί στόν ἐπίσημο διάλογο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τίς ἀντίστοιχες ἀντιχαλκηδόνιες ἐκκλησίες.

10. Οἱ προοπτικές γιά τό μέλλον (προτάσεις γιά κοινό ἑορτασμό τοῦ Πάσχα καί σύγκλησι Οἰκουμενικῆς Συνελεύσεως χωρίς δογματική ἐνότητα) δέν εἶναι εὐοίωνες καί ἀπαιτεῖται πολλή προσοχή καί ἐπαγρύπνησις.

11. Ἡ διακοπή τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μέ τό Π.Σ.Ε. ἦταν ἓνα μόνιμο ἐρώτημα πού συνεχίζει νά εἶναι ἐπίκαιρο, ὅσο οἱ προτεσταντικές ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. δέν φαίνεται νά ἀφίστανται τῶν ἐκκλησιολογικῶν τους προϋποθέσεων. Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες μέ τήν συμμετοχή τους στό Π.Σ.Ε. δείχνουν στήν πρᾶξι ὅτι παραιτοῦνται ἀπό τήν ἐκκλησιολογική τους ταυτότητα. Στό σημεῖο αὐτό οἱ Ρωμαιοκαθολικοί, ἀπέχοντες τυπικά ἀπό τό Π.Σ.Ε., εἶναι συνεπέστεροι στήν ἐκκλησιολογία τους ἀπό ὅ,τι εἴμαστε οἱ Ὁρθόδοξοι στήν δική μας.

12. Οἱ Ὁρθόδοξοι δέν κερδίζουμε τίποτε ἀπό τήν συμμετοχή μας στό Π.Σ.Ε. Ἀντίθετα, ἀποκομίζουμε ζημία καί φθορά. Ἡ ἀποστολή μας, νά κηρύξουμε τό μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους, δέν εὐοδώνεται, ἐπειδή οἱ Προτεστάντες στό Π.Σ.Ε. δέν προσανατολίζονται πρὸς ἀποδοχή τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλά πρὸς συνύπαρξι μαζί της στό ἐπιδιωκόμενο μὶορφωμα τῶν πλήρως ἀλληλοαναγνωριζομένων ἐκκλησιῶν. Ὁ προσανατολισμός τους αὐτός εἶναι σύμφωνος μέ τήν ἐκκλησιολογία τους. Οἱ Ὁρθόδοξοι ὅμως μπορούμε νά συμμετέχουμε σέ ἓνα Ὁργανισμό (τό Π.Σ.Ε.), τοῦ ὁποίου ἡ σύστασις, ἡ δομή καί ἡ λειτουργία βασίζονται στήν προτεσταντική ἐκκλησιολογία, χωρίς ἡ συμμετοχή μας νά σημαίνει παραίτησι ἀπό τήν ἐκκλησιολογία μας;

VI. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.

Κατόπιν τούτων ἡ Ὁρθόδοξος στάσις ἔναντι τοῦ Π.Σ.Ε. θά μπορούσε νά χαραχθῆ βάσει τῶν ἀκολουθῶν θέσεων:

1. Ἡ συμμετοχή τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε. δέν ἀποβαίνει πρὸς ὄφελος οὔτε τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας οὔτε τῶν ἑτεροδόξων, ἀλλά οὔτε καί λυσιτελής εἶναι γιά τήν ποθουμένη ἐνότητα ὅλων τῶν Χριστιανῶν στήν ἀληθινή ἀποστολική Πίστι καί τήν Ἐκκλησία τῶν πρώτων χριστια-

νικῶν αἰῶνων. Μήπως ἐπέστη ὁ καιρὸς οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες νά διακόψουν τίς σχέσεις τους μέ τό Π.Σ.Ε.;

2. Ἐάν γιά λόγους ὑψίστου, καλῶς νοουμένου καί θεοφιλοῦς συμφέροντος ὠρισμένων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (βλ. Πηδάλιον, ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 56, τί ἐστι τό συμφέρον) ἤ καί γιά λόγους ἐνημερώσεως κριθῆ ἀπαραίτητη κάποια μορφή συνεργασίας μέ τό Π.Σ.Ε., πρέπει νά ἀπαιτηθῆ ἡ μετονομασία τοῦ Π.Σ.Ε. σέ «Παγκόσμιο Χριστιανικό Συμβούλιο» καί νά ὑπάρχη χαλαρή σχέσις μέ αὐτό, δι' ἀπλῶν παρατηρητῶν, χωρίς δεσμεύσεις καί ὑποχρεώσεις πού ἀντιβαίνουν στήν ἐκκλησιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

3. Στήν περίπτωσι αὐτή δέν θά γίνονται συμπροσευχές καί λατρευτικές ἐκδηλώσεις. Ἡ συμμετοχή θά εἶναι ἀπολύτως ἀκαδημαϊκοῦ ἐπιπέδου, ἀπαραιτήτως δέ οἱ Ὁρθόδοξες θέσεις θά διατυπώνωνται μέ τήν μορφή τῶν χωριστῶν Δηλώσεων, ὅπως γινόταν μέχρι τήν Γεν. Συνέλευσι τοῦ Νέου Δελχί (1961).

Ἡ ἔνωσις, ἄν ποτε γίνῃ, δέν θά εἶναι ἀποτέλεσμα συμφυρμού ἀλλά καρπός προσευχῆς, πιστότητος στήν Ὁρθόδοξο αὐτοσυνειδησία μας καί κυρίως δῶρο τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ.

Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τῇ 18ῃ Φεβρουαρίου 2007

Τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

Ὁ τῆς Ἰ. Μ. Βατοπαιδίου Καθηγούμενος + Ἀρχιμ. Ἐφραίμ

Ὁ τῆς Ἰ. Μ. Φιλοθέου Γέρον Λουκάς

Ὁ τῆς Ἰ. Μ. Γρηγορίου Καθηγούμενος + Ἀρχιμ. Γεώργιος

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

¹ Ίω. Καρμίρη, *Ὁρθοδοξία καί Προτεσταντισμός*, τόμ. Ι, Ἀθήναι 1937. Τοῦ αὐτοῦ, *Ὁρθοδοξο-προτεσταντικός διάλογος*, περιοδ. ΘΕΟΛΟΓΙΑ, σέ συνέχειες ἀπό τόν τόμο 58 (1987) τεῦχ. 54 μέχρι τόν τόμο 59 (1988) τεῦχ. 4.

² Ίω. Καρμίρη, *Ὁρθοδοξία καί Προτεσταντισμός*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 318-328.

³ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 329-347.

⁴ Ἱερωνύμου Κοτσώνη, *Ἡ Κανονική ἄποψις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (intercommunio)*, Ἀθήναι 1957, σελ. 17-32.

⁵ Werner Küppers, *Θέσεις καί προοπτικαί τοῦ Διαλόγου μεταξύ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καί Ὁρθοδόξων*, στό περιοδ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, τεῦχ. 633 (1973) σελ. 8-24 καί τεῦχ. 634 (1973) σελ. 109-123. Ἐπίσης, Εὐαγγελίας Βαρέλλα, *Διορθόδοξοι καί Οἰκουμενικαί σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν Κ' αἰῶνα*, Πατριαρχικόν Ἴδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσ/νίκη 1994, σελ. 231-236 καί Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, *Θεολογικοί Διάλογοι - Μία Ὁρθόδοξος προοπτική*, ἔκδ. ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1986, σελ. 27-32 καί 241-285.

⁶ Ίω. Καρμίρη, *Τά Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. ΙΙ, Graz-Austria 1968, σελ. 946στ.

⁷ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 958.

⁸ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 963-965.

⁹ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 962-3.

¹⁰ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 970.

¹¹ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 978.

¹² Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 951, ὑποσημ. 1.

¹³ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 393.

¹⁴ Ἱερωνύμου Κοτσώνη, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 33-46 καί 96-101.

¹⁵ Νίκου Ματσούκα, *Οἰκουμενική Κίνησις*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσ/νίκη 1986, σελ. 246.

¹⁶ Εὐαγγελίας Βαρέλλα, *Διορθόδοξοι καί Οἰκουμενικαί σχέσεις...*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 253.

¹⁷ Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, *Θεολογικοί Διάλογοι...*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 189.

¹⁸ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 192.

¹⁹ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 193.

²⁰ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 218.

²¹ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 221.

²² Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 222.

²³ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 218.

²⁴ Περιοδ. ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ, τεῦχ. 640/31.10.2004, σελ. 5.

²⁵ Εὐαγγελίας Βαρέλλα, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 235.

²⁶ Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 49.

²⁷ Πρβλ. Konrad Raiser, *Ἡ σπουδαιότητα τῆς Ὁρθόδοξης συμβολῆς στό Π.Σ.Ε.* (μετάφρασις ἀπό τὰ ἀγγλικά), στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2005, σελ. 52.

---

²⁸ 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 15. Βλ. καί τήν ἑλληνική μετάφρασι τοῦ κειμένου στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 214-215.

²⁹ Ἀμβροσίου, Μητροπολίτου Καλαβρύτων καί Αἰγιαλείας, *Οἱ νέες προοπτικές τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων στό Π.Σ.Ε. μετά τίς προτάσεις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς*, στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70.

³⁰ Konrad Raiser, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 37.

³¹ «We confess one, holy, catholic, and apostolic Church as expressed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381). The Church's oneness is an image of the unity of the Triune God in the communion of the divine Persons. Holy Scripture describes the Christian community as the body of Christ whose interrelated diversity is essential to its wholeness: "Now there are varieties of gifts, but the same Spirit; and there are varieties of services, but the same Lord; and there are varieties of activities, but it is the same God who activates all of them in everyone. To each is given the manifestation of the Spirit for the common good" (1 Cor. 12:4-7). Thus, as the people of God, the body of Christ, and the temple of the Holy Spirit, the Church is called to manifest its *oneness in rich diversity*» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 3).

³² 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 13 & 16. Βλ. καί ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 214 καί 215.

³³ 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 18. Βλ. καί ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 215-216.

³⁴ «The *catholicity* of the Church expresses the fullness, integrity, and totality of its life in Christ through the Holy Spirit in all times and places. This mystery is expressed in each community of baptized believers in which the apostolic faith is confessed and lived, the gospel is proclaimed, and the sacraments are celebrated. Each church is the Church catholic and not simply a part of it. Each church is the Church catholic, but not the whole of it. Each church fulfils its catholicity when it is in communion with the other churches. We affirm that the catholicity of the Church is expressed most visibly in sharing Holy Communion and in a mutually recognised and reconciled ministry... Even today, when eucharistic sharing is not always possible, divided churches express mutual accountability and aspects of catholicity when they pray for one another, share resources, assist one another in times of need, make decisions together, work together for justice, reconciliation, and peace, hold one another accountable to the discipleship inherent in baptism, and maintain dialogue in the face of differences, refusing to say "I have no need of you" (1 Cor. 12:21). Apart from one another we are impoverished» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 6-7).

³⁵ «The Church as communion of believers is created by the Word of God, for it is through hearing the *proclamation of the gospel* that faith, by the action of His Holy Spirit, is awakened (Rom. 10:17). Since the good news proclaimed to awaken faith is the good news handed down by the apostles, the Church created by it is *apostolic*. Built on the foundation of the apostles and prophets the Church is God's household, a *holy* temple in which the Holy Spirit lives and is active. By the power of the Holy Spirit believers grow into a holy temple in the Lord (Eph 2. 21-22)» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 4).

---

³⁶ «We affirm that the apostolic faith of the Church is one, as the body of Christ is one. Yet there may legitimately be different formulations of the faith of the Church. The life of the Church as new life in Christ is *one*. Yet it is built up through different charismata and ministries. The hope of the Church is one. Yet it is expressed in different human expectations. We acknowledge that there are different ecclesiological starting points, and a range of views on the relation of the Church to the churches. Some differences express God's grace and goodness; they must be discerned in God's grace through the Holy Spirit. Other differences divide the Church; these must be overcome through the Spirit's gifts of faith, hope, and love so that separation and exclusion do not have the last word. God's "plan for the fullness of time [is] to gather up all things in him" (Eph. 1:10), reconciling human divisions. God calls his people in love to discernment and renewal on the way to the fullness of *koinonia*» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 5).

³⁷ Συλλογικός τόμος ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 275-298.

³⁸ *Ἡ φύση καί ὁ σκοπός τῆς Ἐκκλησίας (Κείμενο ἐργασίας τοῦ Τμήματος "Πίστη καί Τάξις" τοῦ Π.Σ.Ε.)*, στὸν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 286.

³⁹ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 295-296.

⁴⁰ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 301.

⁴¹ *Κριτικός σχολιασμός τοῦ κειμένου ἐργασίας "The Nature and the Purpose of the Church" κατὰ ἐνόητες*, στὸν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 335.

⁴² Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 336.

⁴³ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 339.

⁴⁴ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 343.

⁴⁵ Konrad Raiser, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 32-54.

⁴⁶ Γεωργίου Ν. Λαυρόπουλου, *Ὁρθόδοξη Θεολογία καί Οἰκουμενικός Διάλογος: Προβλήματα καί προοπτικές*, στὸν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 57 ὑποσημ. 2.

⁴⁷ Ἰλαρίωνος Ἀλφέγιεφ, ἐπισκόπου Αὐστρίας καί Βιέννης (Πατριαρχείου Μόσχας), *Προοπτικές γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη συμμετοχὴ στὴν Οἰκουμενικὴ κίνησι μετὰ τίς προτάσεις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς*, στὸν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 83.

⁴⁸ «All who have been baptised into Christ are united with Christ in his body: "Therefore we have been buried with him by *baptism* into death, so that, just as Christ was raised from the dead by the glory of the Father, so we too might walk in newness of life" (Rom. 6:4). In baptism, the Spirit confers Christ's holiness upon Christ's members. Baptism into union with Christ calls churches to be open and honest with one another, even when doing so is difficult: "But speaking the truth in love, we must grow up in every way into him who is the head, into Christ" (Eph. 4:15). Baptism bestows upon the churches both the freedom and the responsibility to journey toward common proclamation of the Word, confession of the one faith, celebration of one eucharist, and full sharing in one ministry. There are some who do not observe the rite of baptism in water but share in the spiritual experience of life in Christ.

Our common belonging to Christ through baptism in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit enables and calls churches to walk together, even when they are in disagreement. We affirm that there is one baptism, just as there is one body and one Spirit, one

---

hope of our calling, one Lord, one faith, one God and Father of us all (cf. Eph. 4:4-6). In God's grace, baptism manifests the reality that *we belong to one another*, even though some churches are not yet able to recognise others as Church in the full sense of the word. We recall the words of the Toronto Statement, in which the member churches of the WCC affirm that "the membership of the church of Christ is more inclusive than the membership of their own church body. They seek, therefore, to enter into living contact with those outside their own ranks who confess the Lordship of Christ"» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 8-9).

⁴⁹ Konrad Raiser, *ἔνθ' ἄνωτ.*, σελ. 45-46.

⁵⁰ Βλασίου Ἰω. Φειδᾶ, *Ἡ Ὁ Γενική Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία (Porto-Alegre, 14-23 Φεβρουαρίου 2006)*, περιοδ. ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ, ἀρ. 659/31.3.2006, σελ. 25.

⁵¹ *Ἡ φύση καί ὁ σκοπός τῆς Ἐκκλησίας...*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 303.

⁵² «Mission is integral to the life of the church. The Church in its mission expresses its calling to proclaim the Gospel and to offer the living Christ to the whole creation. The churches find themselves living alongside people of other living faiths and ideologies. As an instrument of God, who is sovereign over the whole creation, the Church is called to engage in dialogue and collaboration with them so that its *mission* brings about the good of all creatures and the well-being of the earth. All churches are called to struggle against sin in all its manifestations, within and around them, and to work with others to combat injustice, alleviate human suffering, overcome violence, and ensure fullness of life for all people» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 11).

⁵³ «The primary purpose of the fellowship of churches in the World Council of Churches is to call one another to visible unity in one faith and in one eucharistic fellowship expressed in worship and in common life in Christ, through witness and service to the world, and to advance towards that unity in order that the world may believe» (Purposes and Functions, WCC, *Constitution*, III).

⁵⁴ «Churches in the fellowship of the WCC remain committed to one another on the way towards *full visible unity*. This commitment is a gift from our gracious Lord. Unity is both a divine gift and calling. Our churches have affirmed that the unity for which we pray, hope, and work is "a *koinonia* given and expressed in the common confession of the apostolic faith; a common sacramental life entered by the one baptism and celebrated together in one eucharistic fellowship; a common life in which members and ministries are mutually recognised and reconciled; and a common mission witnessing to the gospel of God's grace to all people and serving the whole of creation". Such *koinonia* is to be expressed in each place, and through a conciliar relationship of churches in different places. We have much work ahead of us as together we seek to understand the meaning of unity and catholicity, and the significance of baptism» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 2).

⁵⁵ «... A clear distinction is proposed between "confessional" and "interconfessional" common prayer at WCC gatherings. "Confessional common prayer" is the prayer of a confession, a communion, or a denomination within a confession. Its ecclesial identity is clear. It is offered as a gift to the gathered community by a particular delegation of the participants, even as it invites all to enter into the spirit of prayer. It is conducted and presided over in accordance with its own understanding and practice. "Interconfessional common prayer" is usually prepared for specific ecumenical events. It is an opportunity to celebrate together drawing from the resources of a variety of traditions. Such prayer is rooted in the past experience of the ecumenical community as well as in the gifts of the member churches to each other. But it does not claim to be the

---

worship of any given member church, or of any kind of a hybrid church or super-church. Properly understood and applied, this distinction can free the traditions to express themselves either in their own integrity or in combination, all the while being true to the fact that Christians do not yet experience full unity together, and that the ecumenical bodies in which they participate are not themselves churches» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 42).

⁵⁶ «... Following the pattern of distinguishing between confessional and interconfessional common prayer, confessional celebrations of the Eucharist at assemblies and other major events can be accommodated. The hosting church (or group of churches which are able to host together) should be clearly identified...» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 44).

⁵⁷ 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, Appendix A § 13-14. Βλ. και ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 238.

⁵⁸ 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 37. Βλ. και ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 220.

⁵⁹ 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 39. Βλ. ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 221.

⁶⁰ Για όλες αυτές τις απόψεις βλ. τό ἄρθρο τοῦ Peter Bouteneff, Ἡ πρόκληση καί ἡ ἀναγκαιότητα τῆς κοινῆς προσευχῆς, καί τό ἄρθρο τοῦ Θεοδώρου Γιάγκου, Ἡ συμπροσευχή μέ τούς ἑτεροδόξους, ἀμφότερα στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 128-134 καί 143-153 ἀντίστοιχα, καθώς καί τό ἄρθρο τοῦ Constantine Scouteris, *Common prayer*, περιοδ. Ecumenical Review, Jan.-April 2002.

⁶¹ Θεοδώρου Γιάγκου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 151-153.

⁶² Πρακτικά Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας, στήλες 475-478.

⁶³ Ἐνθ' ἄνωτ., στήλες 1025 καί 1040.

⁶⁴ Τελικό κείμενο τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς γιά τή συμμετοχή τῶν Ὀρθοδόξων στό Π.Σ.Ε., στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 245.

⁶⁵ Ἰλαρίωνος Ἀλφάγιεφ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 81-82.

⁶⁶ Δεσμεύσεις:

«-In its life and witness, the church professes faith in the triune God as expressed in the scriptures and in the Nicene-Constantinopolitan Creed.

- The church maintains a ministry of proclaiming the gospel and celebrating the sacraments.

- The church baptizes in the name of the “Father, Son and Holy Spirit” and acknowledges the need to move towards the recognition of the baptism of other churches.

- The church recognizes the presence and activity of Christ and the Holy Spirit outside its own boundaries and prays for the wisdom of all in the awareness that other member churches also believe in the Holy Trinity and the saving grace of God.

- The church recognizes in the other member churches of the WCC elements of the true church, even if it does not regard them as churches in the true and full sense of the word» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, Appendix C).

Ἵποχρεώσεις:

«The elements of this common calling have been summarized in the delineation of "functions and purposes" now found in Article 3 of the WCC's Constitution. The present formulation is that adopted by the Nairobi Assembly in 1975:

- to call the churches to the goal of visible unity in one faith and one eucharistic fellowship expressed in worship and in common life in Christ, and to advance towards that unity in order that the world may believe;
- to facilitate the common witness of the churches in each place and in all places;
- to support the churches in their worldwide missionary and evangelistic task
- to express the common concern of the churches in the service of human need, the breaking down of barriers between people, and the promotion of one human family in justice and peace;
- to foster the renewal of the churches in unity, worship, mission and service;
- to establish and maintain relations with national councils and regional conferences of churches, world confessional bodies and other ecumenical organizations;
- to carry on the work of the world movements for Faith and Order and Life and Work and of the International Missionary Council and the World Council of Christian Education» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches*, 3.10).

⁶⁷ «Any discussion of the WCC's self-understanding must begin with the constitutional Basis on which the WCC is founded, with which all member churches express agreement: "*The World Council of Churches is a fellowship of churches which confess the Lord Jesus Christ as God and Saviour according to the Scriptures and therefore seek to fulfil together their common calling to the glory of the one God, Father, Son and Holy Spirit*"» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches*, 3.1).

⁶⁸ «While "fellowship" is sometimes used to translate the Greek word *koinonia*, which is a key concept in recent ecumenical discussion about the church and its unity, the relationship among the churches in the WCC as a whole is not yet *koinonia* in the full sense (as described, for example, in the Canberra Assembly statement on "The Unity of the Church as Koinonia: Gift and Calling"» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches*, 3.3).

⁶⁹ «To concentrate on the mainstreaming of positions and the production of authoritative statements is obviously counterproductive and deepens the rifts within and among churches; there is a need for ecumenical spaces for encounter, analysis, dialogue and education following an enabling and pastoral approach to the issues at stake; ... As a global fellowship of churches the WCC is in a unique situation to engage member churches holding different views and positions on human sexuality... In this way the Council brings churches into living contacts with each other on this otherwise potentially dividing issue and offers the global ecumenical platform to deal with it responsibly... Through involvement in this issue the WCC is becoming a fellowship of churches in a deeper sense - it is being seen as a brother and sister ("fellow") to those who are otherwise feeling alienated and excluded from their fellowship and ecclesial community» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Churches' response to human sexuality*).

⁷⁰ «The religious traditions of humankind, in their great diversity, are "journeys" or "pilgrimages" towards human fulfillment in search for the truth about our existence. Even though we may be "strangers" to each other, there are moments in which our paths intersect that call for

---

“religious hospitality”. Both our personal experiences today and historical moments in the past witness to the fact that such hospitality is possible and does take place in small ways.

Extending such hospitality is dependant on a theology that is hospitable to the “other”. Our reflections on the nature of the biblical witness to God, what we believe God to have done in Christ, and the work of the Spirit shows that at the heart of the Christian faith lies an attitude of hospitality that embraces the “other” in their otherness. It is this spirit that needs to inspire the theology of religions in a world that needs healing and reconciliation...

...human limitations and limitations of language make it impossible for any community to have exhausted the mystery of the salvation God offers to humankind. All our theological reflections in the last analysis are limited by our own experience and cannot hope to deal with the scope of God’s work of mending the world.

It is this humility that enables us to say that salvation belongs to God, God only. We do not possess salvation; we participate in it. We do not offer salvation; we witness to it. We do not decide who would be saved; we leave it to the providence of God. For our own salvation is an everlasting “hospitality” that God has extended to us. It is God who is the “host” of salvation. And yet, in the eschatological vision of the new heaven and the new earth, we also have the powerful symbol of God becoming both a “host” and a “guest” among us: “See, the home of God is among mortals. He will dwell with them; they will be his peoples...” (Rev. 21:3)» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Religious plurality and Christian self-understanding*, 44-47).

⁷¹ Πρβλ. Χριστοδούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ὁρθόδοξη Θεολογία καί τό μέλλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου, στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ’ ἄνωτ., σελ. 23.

⁷² «The relationship among churches is dynamically interactive. Each church is called to mutual giving and receiving gifts» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Text on ecclesiology: Called to be the One Church*, 7).

⁷³ Konrad Raiser, ἔνθ’ ἄνωτ., σελ. 52.

⁷⁴ Παρά Ἰω. Κορναράκη, Ὁ μῦθος τῆς ὀρθοδόξου μαρτυρίας εἰς τοὺς διαλόγους μέ ἀλλοδόξους, ἐφημ. Ὁρθ. Τύπος, φ. 1670 / 22-12-2006.

⁷⁵ Ἰω. Καρούρη, *Τά Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα...*, τόμ. II, ἔνθ’ ἄνωτ., σελ. 476 [556].

⁷⁶ «An emerging common tradition of shared convictions on faith, life and witness has begun to enrich theological reflection undertaken from a strictly confessional perspective as the churches have drawn closer to each other through the WCC» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Towards a Common Understanding and Vision of the WCC*, 1.4.6).

⁷⁷ Βλ. 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches*, 1.12.

⁷⁸ *Grace in Abundance*, Orthodox Reflections to the Way to Porto Alegre, WCC, Geneva 2005 (Foreword).

⁷⁹ 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Report of the Moderator*, 24d.

⁸⁰ Ἐνθ’ ἄνωτ., σελ. 4.

⁸¹ «A consensus is reached when one of the following occurs: i) all are in agreement (unanimity); ii) most are in agreement and those who disagree are content that the discussion has been both full and fair and that the proposal expresses the general “mind of the meeting”; the minority therefore gives consent; iii) the meeting acknowledges that there are various opinions, and it is agreed that these be recorded in the body of the proposal (not just in the minutes); iv) it is agreed that the matter be postponed; v) it is agreed that no decision can be reached» (9th

---

Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, 49).

⁸² Βλ. 9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Final report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, Appendix A, 9). Βλ. καί ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 237.

⁸³ Κων. Δωρ. Μουρατίδου, *Οἰκουμενική Κίνησις - Ὁ μέγας πειρασμός τῆς Ὁρθοδοξίας*, ἔκδ. Ὁρθ. Τύπου, Ἀθήναι 1973, σελ. 29.

⁸⁴ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 33.

⁸⁵ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 39-40.

⁸⁶ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 40.

⁸⁷ Νίκου Ματσούκα, *Ἡ ἱερωσύνη τῶν γεναικῶν ὡς θεολογικό καί οἰκουμενικό πρόβλημα*, στόν τόμο ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 126.

⁸⁸ Ἐνθ' ἄνωτ.

⁸⁹ Ἀνδρέα Παπαβασιλείου, *Ὁ Θεολογικός Διάλογος μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων*, Λευκωσία 2000.

⁹⁰ Βλ. Ἱερά Κοινότης Ἁγίου Ὁρους, *Παρατηρήσεις περί τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων*, 1996. Ἱερά Μονή Ὁσίου Γρηγορίου, *Εἶναι οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι Ὁρθόδοξοι;* Ἅγιον Ὅρος 1995.

⁹¹ Ἠλία Δ. Κεσιμίρη, *Ἡ Χριστολογία καί ἡ ἐκκλησιαστική πολιτική τοῦ Διοσκόρου Ἀλεξανδρείας* (διδασκατορική διατριβή), Θεολογική Σχολή Θεσ/νίκης 2000· Ἰω. Θ. Νικολόπουλου, *Ἡ Χριστολογία τοῦ Σεβήρου Ἀντιοχείας καί ὁ Ὅρος τῆς Χαλκηδόνος* (διδασκατορική διατριβή), Θεολογική Σχολή Θεσ/νίκης 2002· Γεωργ. Δ. Μαρτζέλου, *Ὁρθοδοξία καί αἵρεση τῶν Ἀντιχαλκηδονίων κατά τόν ἅγ. Ἰωάννη τό Δαμασκηνό*, περιοδ. ΘΕΟΛΟΓΙΑ, τόμ. 75, τεῦχ. 2ο, 2004, σελ. 593-609.

⁹² Ἀρχιμ. Γεωργίου, Καθηγουμένου Ἱεράς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, *Ἡ “ἰδεολογική” ὀρθοδοξία τῶν Ἀντιχαλκηδονίων*, Ἅγιον Ὅρος 2005. Ἱερομ. Λουκά Γρηγοριάτου, *Διόσκορος καί Σεβήρος, οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι αἵρεσιάρχαι*, Ἅγιον Ὅρος 2003. Ἱερομ. Λουκά Γρηγοριάτου, *Θεολογικά παρατηρήσεις ἐπί τεσσάρων εἰσηγήσεων τοῦ Μητροπολίτου Δαμιέττης κ. Bishopo περί τῶν Κοινῶν Δηλώσεων τοῦ θεολογικοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων*, Ἱερά Μονή Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους (29 Ἰουνίου - 11 Ἰουλίου 2004). Σέ αὐτά βλ. καί τήν λοιπή σχετική βιβλιογραφία.

⁹³ Ἰω. Καλογήρου, *Τό κεντρικόν θέμα τῆς Ζ' Γενικῆς Συνελεύσεως ... καί αἱ ἀκουσθεῖσαι ἐκεῖ Ὁρθόδοξοι ἀπόψεις*, Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ (11-14 Νοεμβρίου 1991), Θεσ/νίκη 1992, σελ. 244-246.

⁹⁴ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 245.

⁹⁵ Frank Schaeffer, *Ἀναζητώντας τήν Ὁρθόδοξη Πίστη στόν αἰῶνα τῶν ψεύτικων θρησκειῶν*, β' ἔκδ. Μακρυγιάννης, Κοζάνη 2004, σελ. 36-49 (σποράδην). Τίτλος ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου *Dancing Alone*, μετάφρ. Ἀρχιμ. Αὐγουστίνου Μύρου.

⁹⁶ Βλ. Ἀρχιμ. Γεωργίου, Καθηγουμένου Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, *Ἐμπειρίες τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ*, Ἅγιον Ὅρος 1997.

---

⁹⁷ Χρυστάλλα Καλογήρου, *Ἡ 9η Γενική Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε.: Τό μήνυμά της*, στό Περιοδ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ (Κύπρος), σελ. 376-380.

⁹⁸ Ἐνθ' ἄνωτ.

⁹⁹ «I dreamed that mutual recognition of baptism, the seal of our Christian identity and foundation of our Christian unity would soon be realised. I dreamed that all the churches of the world would celebrate the Resurrection of our common Lord together on the same day, as one of the visible expressions of Christian unity. I dreamed that an Ecumenical Assembly – if not an Ecumenical Council at this point in time – would be convened with the participation of all churches to celebrate their fellowship in Christ and address common challenges facing the church and humanity. Dreaming is an essential dimension of “being ecumenical”» (9th Assembly of WCC, Assembly Documents, *Report of the Moderator*, 31).

¹⁰⁰ Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, *Θεολογικοί Διάλογοι...*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 103-Εὐαγγελίας Βαρέλλα, *Διορθόδοξοι καί Οἰκουμενικά σχέσεις...*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 187-190-Ἔπὸ μνημα περί Οἰκουμενισμοῦ, ἐκδ. «Παρακαταθήκη» 1998, σελ. 32-37.

¹⁰¹ Γεωργίου Καψάνη (νῦν Καθηγουμένου τῆς Ἱεράς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου), *Εἰσήγησις περί Οἰκουμενισμοῦ (Διά τήν Γεν. Συνέλευσιν τοῦ Συνδέσμου Ὁρθοδόξων Νεολαίων, συνερχομένην ἐν Βοστώνη τῶν Η.Π.Α., τόν Ἰούλιον τοῦ 1971)*, 1η Ἰουλίου 2004. Δυστυχῶς τό ἄρθρο, παρότι ἐξητήθη ἀπό τόν Σύνδεσμο, δέν ἀνεγνώσθη στήν Συνέλευσι τῆς Βοστώνης.

¹⁰² Constantine Cavarnos, *Ecumenism Examined*, Institute for Byzantine and Modern Greek Studies, U.S.A. 1996, σελ. 28

¹⁰³ Παν. Τρεμπέλα, *Ἐπί τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως καί τῶν θεολογικῶν Διαλόγων ἡμιεπίσημα ἔγγραφα*, ἐκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων “Ὁ Σωτήρ”, Ἀθήναι 1972, σελ. 46.

¹⁰⁴ Κων. Δωρ. Μουρατίδου, *Οἰκουμενική Κίνησις...*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 87-88.

¹⁰⁵ Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδοῦλου, *Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν ἢ Λέσχη θρησκευομένων ἀνθρώπων; στόν συλλογικό τόμο «Ἡ Ζ' Γενική Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε. Καμπέροα, Φεβρουάριος 1991. Χρονικό - Κείμενα - Ἀξιολογήσεις»*, ἐκδ. Τέρτιος 1992, σελ. 178-179.